

Alfabetiserings- utbildning i Norden 2007

SLUTRAPPORT FRÅN KAN-PROJEKTET:
KARTLÄGGNING AV ALFABETISERING I NORDEN

NATIONELLT CENTRUM FÖR SFI OCH SVENSKA SOM ANDRASPRÅK (NC)
INSTITUTET FÖR SVENSKA SOM ANDRASPRÅK (ISA)

Förord

Kartläggning av alfabetisering i Norden (KAN) är, som namnet visar, en nordisk kartläggning av utbildningssituationen för studerande som inte har något av de nordiska språken som sitt modersmål och som dessutom är helt utan eller har mycket kort formell skolutbildning.

En samverkansgrupp bestående av representanter från respektive nordiskt land har med hjälp av medel från Nordplus Voksen genomfört kartläggningen. Samverkansgruppen har representerats av:

- Nationellt Centrum för sfi och svenska som andraspråk, Lärarhögskolan i Stockholm, och Institutet för svenska som andraspråk vid Göteborgs universitet, Sverige
- Ministeriet för Flygtninge, Invandrere og Integration och BallerupsSprogcenter, Köpenhamn, Danmark
- Vox – nasjonalt senter for læring i arbeidslivet, Oslo, Norge
- Utbildningsstyrelsen och Arbetsministeriet, Helsingfors, Finland
- Islands Pedagogiska Universitet, Reykjavik

Varje land har tagit fram aktuell information och utgångspunkt har varit en gemensamt framtagen enkät med frågor kring organisation, styrdokument, ansvarsfrågor, statistik, måluppfyllelse etc. Informationen har sammanställts tematiskt och redovisas i föreliggande rapport.

Den information om alfabetiseringsutbildningens utformning och villkor, likheter och skillnader, i våra fem nordiska länder som presenteras i rapporten kommer förhoppningsvis att kunna ligga till grund för kvalitativa diskussioner i olika sammanhang. Landspecifika såväl som gemensamma diskussioner kan sedan leda till förslag om lämpliga förbättringar, lyfta fram viktiga utvecklingsområden och initiera gemensamma nordiska utvecklingsprojekt inom området.

Göteborg 2007-10-07

Qarin Franker

Institutet för
svenska som andraspråk,
Göteborgs universitet

Ingrid Skeppstedt

Nationellt centrum för
sfi och svenska som andraspråk,
Lärarhögskolan i Stockholm

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
INLEDNING	5
Bakgrund	5
Ett prioriterat område	5
Erfarenheter från alfabetiseringskonferenser	5
Ett nordiskt nätverk	5
Kartläggning av alfabetisering i Norden	6
Syfte	6
Projektgrupp.....	6
Datainsamling	6
Publicering av resultat.....	7
Rapportens uppläggning och innehåll.....	7
SAMMANFATTNING	9
Fortsatt samarbete	13
1. ALFABETISERINGSUTBILDNING I NORDEN	14
1.1. Definitioner.....	14
1.2. Målgruppen och utbildningen	15
2. UTFORMNING OCH OMFATTNING	18
2.1. Struktur och uppbyggnad	18
2.1.1. Danmarks danskuddannelse (DU).....	18
2.1.2. Finlands alfabetiseringsutbildning	20
2.1.3. Island.....	20
2.1.4. Norge: norsk og samfunnskunskap for voksne innvandrere	20
2.1.5. Sveriges svenskutbildning för invandrare (SFI).....	22
2.2. Utbildningarnas anpassning till CEFRs nivåer.....	23
2.3. Alfabetiseringsutbildningens innehåll.....	24
2.3.1. Utbildningens kombinationsmöjligheter med andra utbildningar	24
2.4. Alfabetiseringsutbildningens omfattning.....	26
2.4.1. Bestämmelser om gruppstorlek.....	28
2.5. Alfabetisering och modersmål	29
2.6. Nationella prov för andraspråksutbildningen för vuxna	32
2.6.1. Kostnad (för den enskilde) för att få genomföra proven	34
2.7. Kvalitetssäkring av utbildningen.....	35
3. ORGANISATION OCH EKONOMISKA VILLKOR	38

3.1. Vilka utbildningar erbjuds och vilka ansvarar för dem?	38
3.2. Nationell organisation.....	42
3.2.1. Danmarks nationella organisation av utbildning för vuxna invandrare.....	42
3.2.2. Finlands nationella organisation av grundläggande utbildning för vuxna invandrare.....	42
3.2.3. Islands nationella organisation av vuxenutbildning	43
3.2.4. Norges nationella organisation av grundläggande utbildning för vuxna invandrare och norskutbildning för vuxna	44
3.2.5. Sveriges nationella organisation av svenskundervisning för vuxna invandrare och grundläggande vuxenutbildning.....	45
3.3. Utbildningsansvar: nationellt – regionalt – lokalt.....	46
3.3.1. Vem ansvarar för alfabetiseringsutbildningen?.....	46
3.4. Samverkanskrav	49
3.5. Finansiering av utbildningen	51
3.5.1. Är utbildningens finansiering kopplad till måluppfyllelse?	51
3.6. Deltagarnas kurskostnader och studiefinansiering.....	54
3.6.1. Tar man ut avgifter för kurserna?.....	54
3.6.2. Vilka typer av studiefinansiering finns för kursdeltagare?.....	56
4. LÄRARE OCH LÄRARUTBILDNING	58
4.1. Lärarbehörighet.....	58
4.2. Utbildningar för alfabetiseringsundervisning	59
4.2.1. Utbildningar för lärare som ska arbeta med alfabetisering – en översikt	59
4.2.2. Ingår ämnet i grundutbildning (ordinarie lärarutbildning), påbyggnadsutbildning eller efterutbildning?.....	61
4.3. Kompetensutveckling	64
5. ALFABETISERINGSUTBILDNINGENS RELATION TILL OLIKA POLITISKA MÅL.....	68
5.1. Politiska mål för integration, skola/utbildning och arbetsmarknad/näringsliv.....	68
5.2. Utbildningen i relation till uppehållstillstånd och medborgarskap	74
5.2.1. Finns det en koppling mellan permanent uppehållstillstånd och utbildningen?	74
5.2.2. Finns det en koppling mellan medborgarskap och andraspråksutbildningen?	75
6. ALFABETISERINGSUTBILDNINGEN I PRAKTIKEN	78
6.1. Ansvaret för insamling av data om alfabetiseringsutbildningen	78
6.2. Utbildningens omfattning.....	80
6.2.1. Var i landet erbjuds språk- och alfabetiseringsutbildning för vuxna invandrare och av vem?	80
6.2.2. Offentliga eller privata anordnare?.....	81
6.2.3. Antalet deltagare i olika kommuner?	82
6.3. Deltagarna i utbildningen.....	83
6.3.1. Hur många deltar i andraspråksundervisning för vuxna invandrare?	83
6.3.2. Hur många deltar i alfabetiseringsutbildning?	85
6.3.3. Vilken kategorisering av deltagarna i andraspråksutbildning/alfabetisering görs?	86
6.3.4. Hur ser deltagare i alfabetiseringsundervisning ut avseende kön, ålder, språk, och skolutbildning?.....	89

6.4. Lärare i utbildningen.....	92
6.4.1. Vilka lärare undervisar inom andraspråks- och alfabetiseringsutbildningen för vuxna invandrare?.....	92
6.5. Utbildningsresultat – måluppfyllelse.....	95
6.5.1. Hur många deltagare når utbildningens mål?	95
6.5.2. Hur lång tid tar det att nå utbildningsmålet?	100
 APPENDIX.....	 101
Enkätformulär	101
Enkätfrågeställningar.....	102

Inledning

Bakgrund

Alla de nordiska länderna tar emot ett stort antal flyktingar och arbetskraftsinvandrare. Många av dem som deltar i utbildningar för invandrare har ingen eller mycket kort skolbakgrund. Majoriteten av dessa är föräldrar och många också arbetstagare, men vi vet att många bl.a. på grund av sina bristande läs- och skrivkunskaper och alltför kort allmän skolutbildning, har blivit eller riskerar att bli arbetslösa och också marginaliserade i samhället, vilket kan leda till sociala och ekonomiska problem.

Ett prioriterat område

Ett av Nordiska rådets prioriterade insatsområden för 2006 var projekt som fokuserade på vuxnas basfärdigheter. Ett angeläget undervisningsområde i detta sammanhang är alfabetisering och undervisning av kortutbildade vuxna invandrare. Alfabetiseringsundervisning bedrivs i varierande omfattning i såväl Danmark, Norge, Sverige som i Finland och Island. Tusentals deltagare med ursprung i många olika länder deltar i en utbildning som ska ge dem grundläggande baskunskaper för ett aktivt deltagande i utbildning, arbets- och samhällsliv. Dessa utbildningar organiseras på olika sätt och styrs av mer eller mindre detaljerade regelverk i de olika länderna. Under vilka betingelser utbildningen bedrivs och vilka resultat man uppnår har stor betydelse framförallt för de vuxenstuderande själva men även för samhället i övrigt. Tyvärr råder det stor brist på kunskap både om organisation av utbildningen och om utbildningsvillkoren för denna grupp vuxna.

Erfarenheter från alfabetiseringskonferenser

Sedan flera år tillbaka har Nationellt Centrum för sfi och svenska som andraspråk (NC) i Stockholm och Institutet för svenska som andraspråk (ISA) på Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet i samarbete med Nordens Folkliga Akademi (NFA) och Nordiska Folkhögskolan i Kungälv anordnat nordiska konferenser, där alfabetiseringslärare från Nordens samtliga länder har träffats. Dessa, sammanlagt tio, nordiska alfabetiseringskonferenser har visat på ett stort och stadigt ökande intresse för erfarenhetsutbyte och utveckling inom alfabetiseringsområdet. Konferenserna har många gånger klart visat att bristen på gemensam kunskap och grundläggande statistik inom området försvårat situationen för de utbildningsansvariga i de nordiska länderna. Vid den senaste alfabetiseringskonferensen (2005) informerade representanter från Nordiskt Nätverk för Vuxnas Lärande (NVL) om möjligheterna att söka bidrag från Nordplus Voxen, för olika nordiska samverkansprojekt. Representanter från Danmark, Norge och Sverige åtog sig att gemensamt söka bidrag för en kartläggning av alfabetiseringsundervisningen i Norden.

Ett nordiskt nätverk

Vid samma konferens diskuterades även behovet av att bilda ett nordiskt nätverk för frågor inom alfabetiseringsområdet. Nätverket, som fick arbetsnamnet Alfarådet, skulle vara ett forum för erfarenhetsutbyte och bestå av representanter från de nordiska länderna. Alfarådets uppgifter skulle vara att initiera och stödja samarbete i form av olika utvecklingsprojekt mellan de nordiska länderna men också att vara en nordisk expertgrupp inom området. Det yttersta syftet med att bilda ett Alfaråd skulle alltså vara att påverka utbildningsmöjligheterna för invandrare som helt saknar eller har en mycket kort skolutbildning, så att de mer aktivt kan delta i samhällslivet och i de demokratiska processerna i det nya hemlandet.

Representanter för såväl nationella ministerier och myndigheter som utbildningsanordnare och forskare inom området inbjöds till en konferens i Kungälv (september 2006) för att diskutera former och innehåll för ett nordiskt nätverk för alfabetiseringsfrågor.¹

Under konferensen bildades nätverket Alfarådet och representanter från de nordiska länderna utsågs. Vid mötet presenterades projektet Kartläggning av alfabetiseringsundervisning i Norden (KAN) och projektgruppen ombads att vid nästa nätverksträff presentera rapporten och redovisa resultaten.

Kartläggning av alfabetisering i Norden

Syfte

Syftet med kartläggningen av alfabetiseringsutbildningen i Norden (KAN) är att få djupare kunskap om utbildningssituationen för den grupp av invandrare som är helt utan eller har mycket kort formell skolutbildning. I kartläggningen skall målgruppens utbildningsvillkor beskrivas med utgångspunkt i gällande styrdokument, ländernas organisation av utbildningen och tillgänglig statistik om verksamheten.

Med kunskap om likheter och skillnader i de fem nordiska länderna kan sedan lämpliga förslag till lösningar och utvecklingsmöjligheter för utbildningen i dessa länder diskuteras. Överföring av erfarenheter och kunskaper mellan länderna kan göras samt gemensamma forsknings- och utvecklingsåtgärder och samordningsvinster kan initieras. Det övergripande målet är att resultatet, d.v.s. kunskap om analfabeters och lågutbildades utbildningssituation, kan påverka och på sikt bidra till en nordisk samsyn och en gemensam policy som vilar på vetenskaplig grund.

Projektgrupp

De personer som ingått i projektgruppen har alla lång erfarenhet av olika områden inom vuxenutbildning, andraspråksfrågor, integrationsfrågor och kunskap om lågutbildade inlärares problematik.

Ansvariga för insamlingen av data från respektive land har från Danmark varit Gitte Østergaard, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration och Lilly Christensen, Ballerup Sprogcenter. För Finlands del har Kai Koivumäki representerat både Arbetsministeriet och Utbildningsstyrelsen och för Island har Gudmundur Kristmundsson, Islands Pedagogiska Universitet, ansvarat. Det norska materialet har Vibeche Holte, VOX, Læring for arbeidslivet, Avdeling for metode og utvikling ansvarat för och det svenska materialet har tagits fram av Lena Dahlqvist och Ingrid Skeppstedt, Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk, Lärarhögskolan i Stockholm och Qarin Franker, Institutet för svenska som andraspråk, Göteborgs universitet.

Referensgrupp för projektgruppen har varit Aina Bigestans, Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk, Lärarhögskolan i Stockholm och Inger Lindberg, Institutet för svenska som andraspråk, Göteborgs universitet.

Ingrid Skeppstedt och Qarin Franker har haft det övergripande ansvaret för projektet och har även ansvarat för utformning och sammanställning av rapporten.

Datainsamling

En gemensamt utformad enkät var utgångspunkt för insamlingen av information från respektive land. Enkätens huvuddrag togs fram av projektansvariga vid NC och ISA i Sverige. Förslaget diskuterades sedan vid ett möte med hela projektgruppen. Därefter

¹ Ansvariga för mötet var NC och ISA, Sverige.

anpassades enkäten efter de önskemål som framkom och den slutgiltiga utformningen fastställdes.

Varje land inhämtade sedan efterfrågad information. Några genomförde egna kompletterande mer riktade datainsamlingar med hjälp av enkäter. Det insamlade materialet för varje land sammanställdes och fördes in under de olika frågeställningarna/rubrikerna i enkäten och skickades till samordnarna i Sverige. Materialet har slutligen bearbetats och sammanställts i föreliggande rapport.

Publicering av resultat

Slutrapporten har flera syften, dels kommer den att vara en del i avrapporteringen till Cirius och Nordplus Voxen, dels vänder den sig till politiker, myndigheter, kommuner, skolledare och lärare. Rapporten kommer att läggas ut i digital form på samarbetsparternas webbsidor och också på NVLs webbsida. En mindre upplaga kommer att tryckas upp för att delas ut till myndigheter och lärarutbildningsanordnare. Information kommer att skickas via e-post till alla som deltagit i de nordiska alfabetiseringskonferenserna (ca 600 deltagare). I varje deltagande land kommer politiker och beslutsfattare under hösten 2007 att inbjudas till möten där rapporten presenteras och diskuteras. Vidare kommer resultaten och erfarenheterna att tas upp på nästa nordiska Alfarådsmöte samt på konferenser och seminarier i de nordiska länderna.

Rapportens uppläggning och innehåll

Rapporten om alfabetiseringsutbildningen i Norden är till största delen skriven på svenska, men har inslag av danska, norska och ibland också av andra ”skandinaviska” varianter.

Rapportens resultat är uppdelat i sex delar och utgår genomgående ifrån befintliga lagar, styrdokument och gällande regelverk respektive befintlig statistik i de olika länderna. Den första delen inleds med definitioner av målgruppen för den kartlagda alfabetiseringsutbildningen och den andra beskriver utbildningens utformning och omfattning. I den tredje delen redovisas och beskrivs organisationen, ansvaret och de ekonomiska villkoren för de olika utbildningarna. En genomgång av olika lärarutbildningar och ”lärarbehörigheter” med alfabetiseringskompetens i fokus finns i den fjärde delen och i den femte beskrivs alfabetiseringsutbildningens relation till olika politiska mål (för integration, arbetsmarknad och övrig utbildning) kortfattat. Den sjätte och avslutande delen är en aktuell statistisk redovisning av alfabetiseringsutbildningen i Norden så som den framträder i de fem länderna idag.

Varje nytt sakområde inleds med en övergripande tabell som kortfattat presenterar situationen i respektive land. Tabellen följs sedan av en mer beskrivande text som kompletterar uppgifterna i tabellen och där respektive land själva gjort kommentarer. Dessa avsnitt är skrivna på respektive lands språk (danska, finlandssvenska, ”skandinavisk isländska”, norska och svenska). För den som önskar mer information hänvisas genomgående via fotnoter till webbsidor eller andra tryckta publikationer.

Del 1: Alfabetiseringsutbildning i Norden

Del 2: Utbildningens utformning och omfattning

Del 3: Utbildningens organisation och ekonomiska villkor

Del 4: Utbildningens lärare och lärarutbildning

Del 5: Utbildningens relation till olika politiska mål

Del 6: Alfabetiseringsutbildningen i praktiken

Appendix: Enkätunderlag

Sammanfattning

Rapporten är den första jämförande faktasamlingen inom området alfabetisering i Norden. Framtagandet och jämförelsen av data som rör utbildningen i de olika länderna synliggör organisationen, omfattningen och ansvarstagandet i de olika länderna, men visar även hur politiska beslut påverkar utbildningarnas villkor. Rapportens redovisning av likheter och skillnader mellan länderna visar att det finns ett flertal områden att utveckla för att denna grupp av mycket lågutbildade vuxna ska få en utbildning som aktivt medverkar till integration och delaktighet. Detta gäller både *förutsättningarna* i form av styrdokument och organisation och i *praktiken* i form av utbildningens, lärarnas och deltagarnas reella villkor,

Över etthundratusen deltagare

Totalt deltar drygt 127 500 personer i andraspråksutbildningarna i de olika länderna och av dessa är det i snitt ca 18% (ca 20 000 personer) som även deltar i alfabetiseringsutbildningen. Det är fler äldre deltagare inom alfabetiseringsutbildningen och även större andel kvinnor jämfört med i andraspråksutbildningarna som helhet. Det skiftar något mellan länderna, men ungefär sju av tio studerande är kvinnor och enligt siffror från Finland och Sverige är ca 35–40% av deltagarna över 40 år. Deltagargruppens språkliga heterogenitet är också påtaglig med över hundra olika modersmål representerade. I Danmark vet man att andelen självförsörjande är mycket lägre bland deltagarna i alfabetiseringsutbildningen jämfört med de som har en längre skolerfarenhet. I Finland är de allra flesta som deltar i utbildningen flyktingar, medan andelen i Sverige och Norge är 25–35% och i Danmark endast 11%. Andelen arbetskraftsinvandrare ökar kraftigt i Norge, medan Sverige har en stor flyktinginvandring. I Danmark minskar invandringen.

Definitioner av målgruppen

Målgruppen för kartläggningen är de deltagare som har ingen eller några få års skolbakgrund. Alltså *inte* de som vanligtvis brukar benämnas *kortutbildade*, dvs personer med en grundskoleutbildning på högst 7–9 år.

Som kriterium för deltagande i alfabetiseringsutbildningen har Danmark, Island och Sverige, enligt styrdokumentet, definierat målgruppen som vuxna med avsaknad av eller med mycket kort formell skolbakgrund medan man i Finland talar om avsaknad av läs- och skrivkunnighet. Den norska definitionen nämner dessutom även brister i att kunna *använda* läsandet och skrivandet som ett kriterium för att delta i alfabetiseringsutbildningen.

I vissa länders styrdokument räknas även ”modersmåsläsare” in i målgruppen för alfabetiseringsundervisningen. Den innefattar då även de som *kan* läsa och lära på ett språk men använder *ett annat skriftsystem eller alfabet*. Det medför att personer med t.ex. thailändska eller kinesiska som modersmål trots både grund- och gymnasieutbildning erbjuds alfabetiseringsutbildning och undervisas tillsammans med dem som inte har några eller mycket begränsade skriftspråkliga färdigheter.

Målet är integration och arbete

I Sverige, Norge och Danmark finns sedan lång tid tillbaka lagar, läroplaner och kursplaner som reglerar andraspråksutbildningen för vuxna invandrare varav alfabetiseringsutbildningen är en del. Finland har nyligen förnyat läroplaner för integrationsutbildning och utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skriftfärdigheter. Norge och Sverige har förutom den väl reglerade andraspråksutbildningen (Norsk

og samfunnskunnskab for voksne innvandrere och Svenskutbildning för invandrare) också separata styrdokument för en grundläggande vuxenutbildning som vänder sig till både infödda och invandrare. Island skiljer sig i detta avseende genom att helt sakna styrdokument för utbildning av denna målgrupp.

I Sverige finns i styrdokumenterna en betoning av att sfi-studierna bör kombineras med arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning, något som man inte finner direkt uttryckt i de andra länderna. I Norge finns dock möjligheter att kombinera andraspråksstudierna med studier inom grund- eller gymnasieskolan för vuxna. Andraspråksutbildningens i Sverige är mer definierad som en ren språkutbildning, medan den i Norge och Danmark även innefattar kultur- och samhällskunskap. Även i Finland är läs- och skrivutbildningen mer språkligt inriktad, men innehåller också samhällskunskap och medborgarfärdigheter. Integrationsutbildningen, som följer efter alfabetiseringsundervisningen, är mera arbetslivsorienterad och innehåller också validering.

Målet med andraspråksutbildningen för invandrare verkar i alla länderna i hög grad präglas av arbetsmarknadspolitisk hänsyn, men även att utbildningen ska leda till individens egenförsörjning så snart som möjligt.

Ansaret på departement/ministerier och i kommuner/amtet

Den ansvariga myndigheten för alfabetiseringsutbildningen är i Finland Arbetsministeriet, i Norge Arbeids- og inkluderingsdepartementet och i Danmark Ministeriet for Flygtninge, Invandrere og Integration. I Sverige och i Island ansvarar Utbildningsdepartementet för utbildningen.

I Danmark, Norge och Sverige har kommunerna plikt att erbjuda utbildningen till dem som behöver den medan det i Finland i huvudsak är lagt på en regional nivå där sk Arbets- och näringscentraler har ansvaret för integrationsutbildningen och alfabetiseringsutbildningen.

Andelen privata anordnare ökar. I Danmark är nästan hälften av anordnarna privata medan de i Sverige utgör 13% och i Norge endast 4%. I samtliga länder är det främst i storstäderna som de privata anordnarnas del ökar, men fortfarande bedriver de flesta kommuner utbildningen i egen regi.

Mer eller mindre utvecklade utbildningsmodeller

Det är främst Danmark, Norge och Sverige som har utarbetade modeller för en andraspråksutbildning som inkluderar alfabetisering (alt läs- och skrivinläring) för vuxna. Dessa har under åren utvecklats i snarlika riktningar, alla tre länderna har tre olika studievägar/spår beroende på deltagarnas olika studiebakgrund. Finland har en integrationsutbildning vilken innehåller en andraspråksdel och de har just förnyat en rekommenderad nationell läroplan för en grundläggande läs- och skrivutbildning för vuxna invandrare, medan de isländska myndigheterna just har börjat diskutera åtgärder för att möta utbildningsbehovet från en ökande och alltmer heterogen grupp vuxna invandrare. Norge och Sverige har dessutom en väl uppbyggd grundutbildning för vuxna där man också kan få en grundläggande läs- och skrivutbildning. I Island erbjuder man än så länge endast en kortare kurs i isländska för invandrare, men diskussioner pågår på departementsnivå om att utöka och mer formalisera utbudet av språkutbildning för vuxna invandrare.

Finansiering och kurskostnader

I alla länder utgår olika former av statliga medel för finansiering av utbildningen i andraspråk och alfabetisering. När det gäller kopplingen mellan måluppfyllelse/resultat och medel för finansiering av utbildningen finns det däremot en skarp skil-

jelinje mellan Danmark och Norge å ena sidan och Sverige, Finland och Island å den andra. I Norge och Danmark är ersättningen till de lokala utbildningsanordnarna direkt knuten till måluppfyllelsen.

I princip är deltagandet i kurserna kostnadsfritt. I Danmark måste dock de som är självförsörjande betala en avgift för varje kurs. Inga statliga stöd i form av studiebidrag utgår för alfabetiseringsutbildningen i något av länderna, men olika typer av introduktionsstöd och andra ersättningar gör det möjligt att få försörjning under studietiden.

Från 150 till 3 000 timmar

Regleringen av utbildningens omfattning i timmar skiljer sig avsevärt mellan de olika länderna, och varierar från 150 timmar i Island till 3 000 timmar i Norge. Det är bara Sverige som *formellt* inte har någon begränsning i timantalet utan istället har ett riktvärde på 525 timmar som får överskridas eller underskridas.

Den tydligaste skillnaden gäller dock utbildningens utsträckning i tid där Norge och Danmark har en begränsning på tre respektive fem år, medan Sverige och Finland inte har någon tidsgräns alls. Endast Sverige har en reglerad minimitid, 15 timmar undervisningstid i veckan i genomsnitt under en fyraveckorsperiod.

Inslag av modersmål

Varken undervisning med hjälp av modersmålet eller läs- och skrivundervisning på och i det egna modersmålet är särskilt vanligt förekommande inom alfabetiseringsutbildningarna i Norden (och inte heller i Europa). Detta rekommenderas dock t.ex i den finska kursplanen för läs- och skrivundervisningen. I de norska och svenska kursplanerna finns skrivningar om att alfabetiseringen ”for føregå på” respektive ”får ske på” modersmålet. Olika former av tolkstöd vid samtal och kanske särskilt vid samhällsinformation får stöd i regelverket, men medför ofta extra kostnader för utbildningsanordnaren.

Språknivåer och språkprov och koppling till medborgarskap

I Norge och Danmark och till viss del i Finland är utbildningarna för invandrare anpassade till de gemensamma europeiska språknivåerna (CEFR).

Ett omfattande system med tidsbestämda nationella språkprov efter varje enskild kurs finns i både Danmark och Norge. Även Finland har tre nationella språkprov i finska och svenska. I Sverige finns nationellt framtagna prov efter den avslutande kursen (kurs D) inom sfi-utbildningen. Att delta i proven är kostnadsfritt för deltagarna i alla länder (utom i Island). Externa provtagare får dock betala en avgift.

I Danmark, Norge och Island finns ett klart samband mellan genomgången eller avklarad andraspråksutbildning och möjligheten att få permanent uppehållstillstånd. Även språkkunskaper och/eller genomgången språkutbildning krävs för att få medborgarskap i alla de nordiska länderna förutom i Sverige. Danmark är dock det enda landet som explicit kräver godkänt utbildningsresultat för att få uppehållstillstånd. (från Språkprøve 3).

Lärarna och lärarutbildningen

Danmark, Norge och Sverige har vardera ca 1 500 verksamma lärare inom andraspråksutbildningen för vuxna invandrare. När det gäller lärarnas behörighet och utbildning verkar det endast vara i Norge och Sverige som det går att få fram information om detta. Enligt statistiken är det i Sverige endast 11% av lärarna som har lärarutbildning och ett års andraspråksutbildning medan ca 40% av de norska lärarna har motsvarande utbildning. I övriga länder för man ingen statistik över de anställda lärarnas utbildning.

I alla länders regelverk finns ett generellt krav på en relevant lärarutbildning för att undervisa inom alfabetiseringsutbildningen. Därutöver finns inga specificerade krav på t.ex. särskild ämneskompetens förutom i Danmark där lärarna förutom en lärarutbildning även ska ha ett års andraspråksutbildning för att få undervisa i dansk som andetsprog för voksne.

I det ordinarie utbudet på flera av universiteten i de olika länderna (dock ej i Island) finns kurser och längre utbildningar med inriktning mot andraspråksinläring/undervisning i allmänhet, men få kurser har en tydlig inriktning mot vuxnas lärande eller vuxnas läs- och skrivinläring. I Danmark finns dock ett omfattande vidareutbildningsprogram för lärare som arbetar med andraspråksutbildning för vuxna. Norge satsar på kompetensutveckling och i Sverige finns ett kursutbud med bl.a en kurs i Alfabetisering.

Politiska mål och deras påverkan på utbildningen

Det finns i alla länder observerbara samband mellan invandrings-, integrations och arbetsmarknadspolitik och andraspråks- och alfabetiseringsutbildningen. Utbildningen påverkas både kvantitativt och kvalitativt av såväl konjunkturberoende förändringar som förändringar i de politiska intentionerna. I samtliga länder finns också uttalade strävanden mot ett ökat samarbete och samverkan mellan olika myndigheter och instanser för att underlätta integration och utslussning av nyanlända i arbete.

I Danmark har regeringen ett starkt fokus på att få alla flyktingar och invandrare i arbete. Intentionen är att den största delen av utbildningen i danska ska kombineras med anställning av något slag.

I Finland kommer ansvaret för invandrapolitiken och invandrarnas integration att flyttas över till inrikesministeriet. Samarbete mellan inrikesministeriet, det nya arbets- och näringsministeriet och undervisningsministeriet kommer då att vara oerhört viktigt för invandrarutbildningen. I Island har man en ny målsättning för integrationen av invandrare där bl.a. rätten till ledighet för språkstudier skrivits in.

I Norge styrs utbildningen av integrationslagen vars intention är att stärka nya invandrades möjligheter att delta i yrkes- och samhällsliv och sträva efter ekonomisk självförsörjning. Man vill att så många som möjligt ska genomgå norskkurserna och komma ut i arbetslivet. Integrationspolitiken genomförs genom generella insatser inom bland annat arbetsmarknads-, utbildnings-, bostads- och folkhälsopolitiken. I Sverige pågår inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdena olika insatser för att öka sysselsättningen, bland annat genom förbättrad introduktion för nyanlända invandrare, effektivare utbildning i svenska, kompletterande utbildningar, validering av utländsk kompetens och åtgärder för att underlätta för arbetsgivarna att anställa personal.

Fortsatt samarbete

Arbetet med kartläggningen har stärkt uppfattningen att det finns behov av ett utvecklat nordiskt samarbete där identifiering och initiering av gemensamma utvecklings- och forskningsområden blir en viktig del.

Exempel på områden där vi föreslår ett fördjupat samarbete är:

1. **Undersökningar av organisations- och undervisningsmodeller** med det primära syftet att:
 - a. *lyfta fram framgångsrika modeller och framgångsfaktorer för alfabetiseringsutbildning i Norden.*
 - b. *lyfta fram modeller som främjar språkutveckling och integration*
En genomgående tendens i alla länderna är viljan att knyta språkutbildningen (inklusive alfabetiseringsutbildningen) närmare arbetsplatser och samhällsinstitutioner. Utforskning av olika modeller och effektiva lösningar är nödvändiga.
 - c. *lyfta fram variationer inom utbildningen*
Att närmare undersöka effekterna av *anbudsförfarandet med korta kontrakt* (speciellt för alfabetiseringsdeltagare som ofta behöver längre tid i utbildningen).
 - d. *lyfta fram variationer hos deltagarna.*
Att närmare undersöka hur utbildningen möter *heterogeniteten* i deltagargruppen, speciellt i glesbygd/mindre kommuner.
2. **Erfarenhetsutbyte över landsgränserna** där verksamma *lärare* får mötas över landsgränserna och diskutera didaktiska och metodiska frågor, där *skolledare och administratörer* kan utbyta erfarenheter och inspireras av varandras lösningar och där *forskare* kan utveckla och söka gemensamma forskningsprojekt.
3. **Samverkan med andra aktörer och myndigheter** för att påverka inriktning och innehåll i nuvarande *lärarutbildningar och kompetensutvecklingssatsningar* i syfte att bättra tillgodose behovet av lärare med adekvat kompetens.
4. **Skapandet av en nordisk ordlista.** I arbetet har framkommit att det i vissa sammanhang används samma ord för olika begrepp och ibland finns ord/begrepp i ett land som saknas i de övriga länderna. En nordisk ordlista som definierar olika ord/begrepp för styrdokument och skolrelaterade termer skulle vara värdefull vid jämförelser och samarbete i skolfrågor inom de nordiska länderna.

1. Alfabetiseringsutbildning i Norden

Vi ska i detta första avsnitt av kartlägningsrapporten se hur styrdokument och regelverk i de olika nordiska länderna definierar målgruppen för den grundläggande läs- och skrivutbildningen för vuxna invandrare (alfabetiseringsutbildningen) och hur de har utformat utbildningen i akt och mening att möta denna grupps behov av litteracitet. Samtidigt blir det ett explicit uttryck för samhällets krav på litteracitet och språkfärdighet hos vuxna. Avsnittet inleds med en kortare redogörelse för hur några grundläggande begrepp som används inom alfabetiseringsområdet och i utbildningssammanhang definieras.

1.1. Definitioner

Enligt den kanske vanligast förekommande definitionen innebär att vara *litterat* att behärska de skriftspråkliga färdigheter som krävs för att man ska kunna delta i de sociala sammanhang och i de aktiviteter man behöver och önskar. Det betyder att man som vuxen ska ha tillräcklig läs- och skrivförmåga för att fungera i samhället. Man behöver kunna lösa problem och utvecklas i vitt skilda sammanhang som förälder, konsument, patient och arbetstagare eller företagare, men också som studerande och medborgare. I våra olika vuxenroller interagerar vi ständigt med många olika typer av text (och bildsymbolik) i skilda domäner och sammanhang.

Redan på sjuttioalet enades man inom UNESCO om en gemensam definition av *literacy*. Från att tidigare ha bedömt en persons läs- och skrivnivå på ett mer statiskt sätt menade man nu att färdigheterna måste ses i relation till såväl individens behov som till det samhälle som individen lever i. Enligt denna definition beskrivs litteraciteten i två nivåer 1) en slags *baslitteracitet* som innebär att man på egen hand ska kunna läsa och skriva en enkel text med ett känt innehåll:

A person is literate who can with understanding both read and write a short simple statement on his everyday life. (UNESCO 2001: 11) ²

Men också en högre nivå 2) en sk *funktionell litteracitet* som även innefattar förmågan att kunna *använda* sina läs- och skrivkunskaper i praktiska situationer i samhället:

A person is functionally literate who can engage in all those activities in which literacy is required for effective functioning of his group and community and also for enabling him to continue to use reading, writing and calculation for his own and his community's development." (UNESCO,2005:30) ³

Vilka färdigheter det är frågan om och till vilken nivå olika färdigheter behöver utvecklas beror alltså på det samhälle man befinner sig i. Det är följaktligen helt möjligt att man kan uppfattas (och även uppfatta sig själv) som en fullt kompetent läsare och skrivare i ett samhälle men inte i ett annat.

UNESCO använder även begreppet *Basic Learning Competence* (BLC) vilket innebär förmåga att använda läsning, skrivning och aritmetik (de fyra räknesätten) i skola och samhälle, men också förmåga att lösa problem och att utveckla *life skills* för att kunna agera i olika vuxenroller, som t.ex. förälder, arbetstagare och medborgare.

Denna relativa syn på vem som ska anses vara eller bli betraktad som litterat stämmer överens med läsforskaren David Bartons beskrivning av begreppet *literacy* som något

² UNESCO (2001): Literacy and Adult Education. Thematic Studies.

³ UNESCO (2005): Education for All. Literacy for Life. EFA Global Monitoring Report 2006.

mer är att bara kunna läsa och skriva.⁴ Det innefattar enligt honom även aspekter på muntligt formellt språk, grundläggande färdigheter i matematik och att kunna använda sina läs-, skriv- och räknekunskaper praktiskt. På svenska används termen *litteracitet* analogt med den engelska termen *literacy* i denna utvidgade betydelse.

De deltagare som alfabetiseringsutbildningen vänder sig till borde således vara vuxna som upplever att de inte har tillräckliga läs-, skriv- och räknekunskaper för att kunna använda dem praktiskt i det samhälle de nu lever i. Det är vuxna utan eller med mycket kort formell skolbakgrund som inte kan använda sig av skriftspråket som redskap för lärande och kommunikation.

Att idag tala om en person som *analfabet* d.v.s. att man *helt* saknar kunskap om skrift (passivt eller aktivt) måste nog anses vara väl statistiskt. Med ytterst få undantag har människor oavsett uppväxtmiljö mött eller påverkats av skrift i någon form och en ”tabula rasa” person i detta hänseende får nog anses vara svår att finna. Ett mer processinriktat sätt att se på personer som varande på väg in i det litterata samhällets olika sammanhang är mer fruktbart och i överensstämmelse med forskning och beprövad erfarenhet inom området.

1.2. Målgruppen och utbildningen

Danmarks, Islands och Sveriges definitioner av målgruppen relaterar till en avsaknad av eller en mycket kort formell skolbakgrund som kriterium för deltagande i alfabetiseringsutbildningen medan den finska talar om avsaknad av läs- och skrivkunnighet. Den norska definitionen är den enda som tydligt talar om användandet av färdigheterna som ett kriterium dock också de i negerande form.

I vissa länders styrdokument inräknas även ”modersmåsläsare” i målgruppen för alfabetiseringsundervisningen. Målgruppen innefattar då även de som *kan* läsa och lära på ett språk och har viss (och även längre) formell skolerfarenhet men använder *ett annat skriftsystem eller alfabet*. Det medför att personer med t.ex. thailändska eller kinesiska som modersmål och enda skriftspråk trots både grund- och gymnasieutbildning erbjuds alfabetiseringsutbildning och undervisas tillsammans med dem som kanske inte alls kan använda sig av skrift.

I målgruppen för alfabetisering ingår däremot inte i något av länderna de som vanligtvis brukar benämnas *kortutbildade*, d.v.s. personer med en grundskoleutbildning på minst 7–9 år. Inte heller är utbildningen avsedd för vuxna med *läs- och skrivsvårigheter* och som har en skolbakgrund på 7–9 år eller mer. Detta uttrycks dock inte alltid explicit i texterna och i praktiken är det inte sällan de faktiska produktiva färdigheterna hos varje enskild deltagare som får avgöra placeringen.

⁴ Barton (1994) Literacy. An introduction to the Ecology of Written language. Se även verk av BV Street t.ex Social literacies. Critical Approaches to Literacy in Development, Ethnography and Education (1995).

Tabell 1: Definition av målgruppen för alfabetiseringsutbildningen utifrån relevanta styrdokument och lagstadgad utbildning avsedd för målgruppen i de olika nordiska länderna.

	Målgruppsdefinition enligt styrdokument	Utbildning avsedd för målgruppen
Danmark	Kursister med ingen eller ringe (dvs kort) skolebaggrund, som ikke har lært at læse og skrive på deres modersmål samt for kursister, som ikke har lært at læse og skrive på det latinske alfabet.	Danskutdannelse 1, DU1
Finland	Målgruppen är vuxna personer som saknar läs- och skrivkunnighet. Med detta menas både personer med primär illitteracitet och personer med funktionell illitteracitet.	Utbildning för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter
Island	Invandrare som saknar eller har meget kort skolbakgrund og saknar tekstkompetanse (læsning og skrivning) i sit språk og ligevel i islandssgrundutbildning.	Finns ej men utbildningsinstitutioner omkring landet har kurser i islandsk og indom dom er fleksibilitet som denne målgruppe kan benytte.
Norge	Analfabeter, eller de som ikke kan bruke skriften som redskap for læring.	Norsk og samfunnskunnskap på spor 1 har en egen modul for den grunnleggende lese- og skriveopplæring for voksne. Alle voksne som har behov for opplæring på grunnskolenivå, har rett til det i følge opplæringsloven. Dette gjelder også alle utenlandske statsborgere som har gyldig oppholdstillatelse.
Sverige	<i>Svenskundervisning för invandrare (sfi):</i> Personer utan tidigare utbildning och personer med kort utbildning, som inte är funktionellt litterata. Kan även gälla personer som är litterata men har ett skriftspråk med ett annat skriftsystem och som därför måste lära sig det latinska alfabetet för att sedan kunna läsa och skriva svenska. <i>Grundläggande vuxenutbildning:</i> Personer som saknar de kunskaper som barn och ungdomar får i grundskolan	<i>Sfi: studieväg 1 A–B:</i> Läs- och skrivinläringen knyts inte till någon av kurserna A–D, utan utgör en egen del, som kan läsas fristående eller kombineras med någon av kurserna. Undervisningen får ske även på elevens modersmål eller annat språk och bör även då kunna ske parallellt med undervisning i svenska. Inom den kommunala vuxenutbildningen, grundläggande vuxenutbildning, finns i kursplanen för ämnet svenska som andraspråk möjlighet att få grundläggande läs- och skrivundervisning och vidare till nivå motsvarande grundskola.

Kommentarer från de nordiska länderna

I **Danmark** kan det forekomme, at kursister på Danskuddannelse 1 har længere skolebaggrund fra hjemlandet end 7 år. Det er alene kursistens læse-/skrivefærdigheder, der er bestemmende for indplacering på Danskuddannelse 1. En overførsel til Danskuddannelse 2 sker, hvis/når kursisternes læse-/skrivefærdigheder rækker hertil. Det er afgørende at søge at danne grupper af kursister med samme forudsætninger og behov, så modernålsanalfabeter ikke holdsættes med kursister med længere skolebaggrund. Et ringe kursistgrundlag kan stå i vejen for sådanne intentioner. Teamorganiseret undervisning kan være løsningen, når det ikke er muligt at danne grupper/hold bestående af kursister med samme forudsætningsniveau og undervisningsmæssige behov.

Finland definierar målgruppen som vuxna personer som saknar läs- och skrivkunnet. Med detta menas både personer med primär illitteracitet och personer med funktionell illitteracitet. Den rekommenderade läroplanen för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivefærdigheter är tillämplig på utbildningen av denna ovan nämnda grupp av invandrare oberoende av om de omfattas av lagen om främjande av invandrarernas integration samt mottagande av asylansökande (den sk integrationslagen) eller inte.

I **Island** finns det ännu inte någon definition och anpassad utbildning för denna grupp. Men utbildningsministeriet och arbetslivet diskuterer nu situationen (seminarium i oktober 2007).

I **Norge** har alla vuxna som upplever att de har behov av undervisning på grundskolenivå rätt till det enligt lag. Det gäller även utländska medborgare som har giltigt uppehållstillstånd. Denna undervisning ska ges utan krav på dokumenterade språkkunnskaper i norska. Läroplanen i norska och samhällskunskap (norsk og samfunnskunskap) är den enda läroplanen som innefattar grundläggande läs- och skrivinlärning för vuxna. Vox – nasjonalt senter for læring i arbeidslivet – utarbeider på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet et ”rammeverk” med kompetansemål i lesing og skriveing for voksne som mangler basisferdigheter.⁵

I **Sverige** är det de två olika skolformerna Svenskundervisning för invandrare (Sfi) och Grundläggande vuxenutbildning (grundläggande vux) som tillhandahåller utbildning för målgruppen vuxna som helt saknar eller har en kort grundutbildning. Båda regleras i skollagen och för båda utbildningarna finns ett tydligt kommunalt ansvar.⁶

⁵ Se www.vox.no/templates/CommonPage.aspx?id=2129

⁶ Skolformerna beskrivs detaljerat på www.skolverket.se/vux/

2. Utformning och omfattning

Följande avsnitt beskriver utifrån varje lands regelverk utformningen och omfattningen av alfabetiseringsutbildningen. Beskrivningen inleds (i förekommande fall) med modeller som visar hur de olika andraspråksutbildningarna för vuxna invandrare är utformade i de olika länderna.

Avsnittet behandlar även utbildningens kombinationsmöjligheter och dess relation till de europeiska språknivåerna (CEFR).⁷ Vidare tar detta avsnitt av kartläggningen upp graden av modersmålsinslag i alfabetiseringsutbildningen och de olika nationella prov som används inom utbildningen. Avslutningsvis behandlas de olika ländernas kvalitetssäkring och utvärdering av utbildningen.

2.1. Struktur och uppbyggnad

Det är främst Danmark, Norge och Sverige som har utarbetade modeller. Dessa har under åren utvecklats i snarlika riktningar, alla tre har tre olika studievägar eller spår, men skiljer sig trots det på andra väsentliga punkter från varandra. Finland har just lanserat en rekommenderad nationell läroplan för en grundläggande läs- och skrivutbildning för vuxna invandrare. I Island har myndigheterna börjat diskutera åtgärder för att möta utbildningsbehovet från en heterogen grupp vuxna invandrare.

2.1.1. Danmarks danskuddannelse (DU)

Der er tre danskuddannelser: Danskuddannelse 1 for kursister, der ikke læser og skriver det latinske alfabet, Danskuddannelse 2 for kortuddannede og Danskuddannelse 3 for personer med længere skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet.

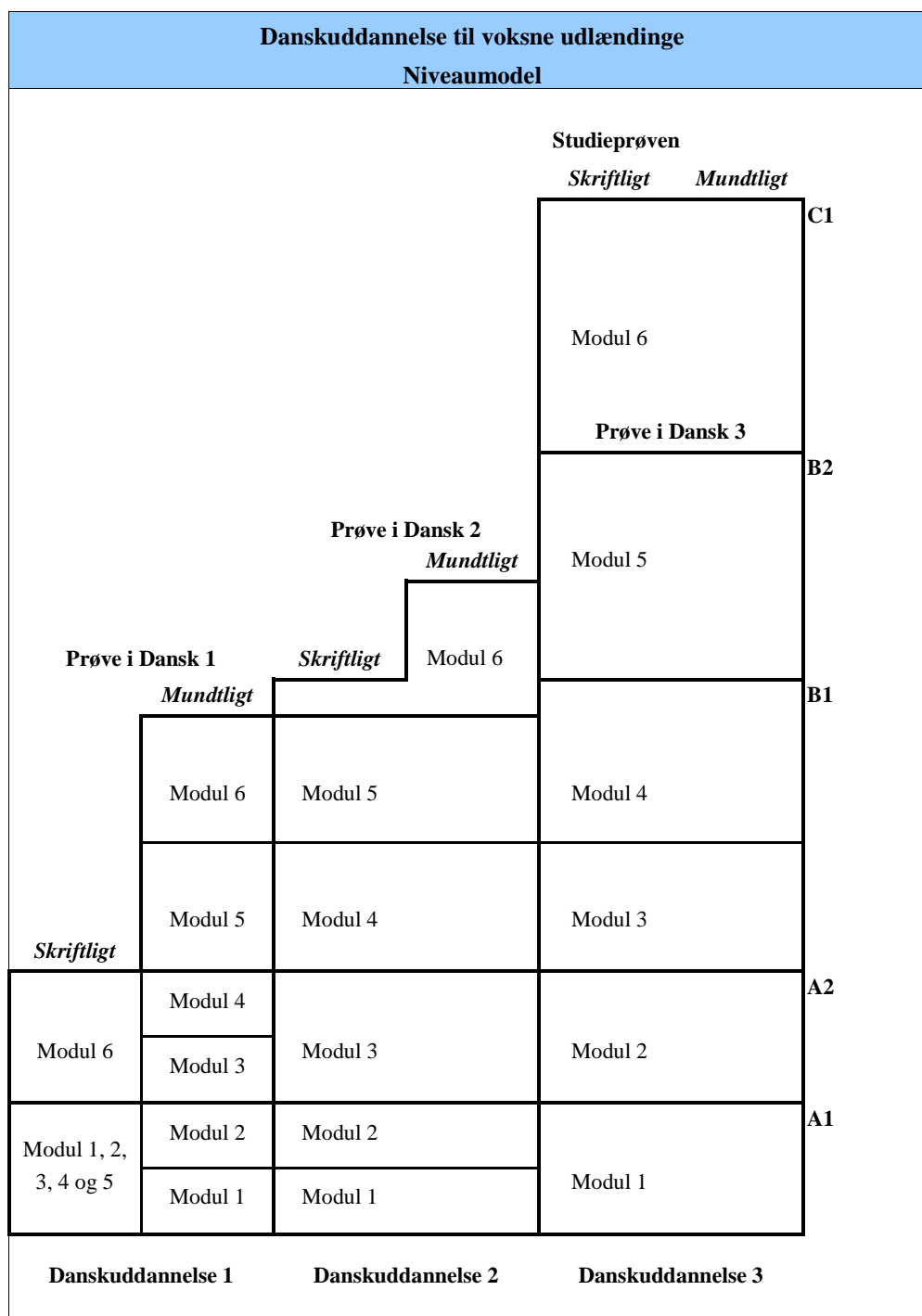
Hver danskuddannelse består af seks moduler, og der er afsluttende prøver efter hver danskuddannelse:

- Danskuddannelse 1: Prøve i Dansk 1
- Danskuddannelse 2: Prøve i Dansk 2
- Danskuddannelse 3: Prøve i Dansk 3 (efter modul 5) og Studieprøven (efter modul 6)

Modellen er en niveaumodel: I højre side er CEFR-niveauerne markeret (A1, A2 osv). De vandrette linjer går gennem alle tre uddannelser.

Prøve i Dansk 1 afsluttes skriftligt på A2-niveauet, mens det mundtlige slutniveau er B1.

⁷ CEFR=Common European Framework of Reference

Figur 1: Modell över utbildningen Danskuddannelse til voksne udlændinge.

En kursist indplacere på danskuddannelse og afslutter med prøve dér. Hvis en kursists indlæring viser sig at svare bedre til en anden danskuddannelse, kan der ske et skift.

På de første to moduler tilbydes ”særlig tilrettelagt undervisning i kultur- og samfundsforhold i Danmark” i form af 10 obligatoriske emner, som forudsætter nogen tolkebistand. Samtidig skal sprogundervisningen på samtlige moduler tage sit afsat i emner inden for domænerne arbejde, uddannelse, hverdagsliv og medborgerskab.

Der er obligatoriske test efter hvert modul (modultest). Disse test udarbejdes af ministeriet. En kursist skal gå til ”en hel test” på samme modul, dvs i alle færdigheder.

En kursist har en uddannelsesret på i alt 3 år. I gennemsnit svarer et modul til 1,2 årsværk fordelt over de tre år (se nedenfor). Hvis der er afsluttet med prøve inden de tre år, er retten til yderligere danskuddannelse ophørt. Ultimo 2007 evalueres danskuddannelsesloven. Forår 2008 afsluttes forsøg med delt modultestning på Danskuddannelse 1, hvorefter en kursist kan tage skriftlige test (i læsning og skrivning) og mundtlige test (lytning og mundtlig kompetence) hver for sig.

2.1.2. Finlands alfabetiseringsutbildning

Utbildningen omfattar 1 400 timmar under ett läsår

Enligt rekommendationerna skall utbildningen för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdighet omfatta ett läsår med en rekommenderad indelning i två perioder (hösttermin/vårtermin). Studierna skall omfatta 200 dagar med en arbetsdag på sju timmar, dvs 1 400 timmar. Detta utgör totalt 40 studieveckor när undervisning ges 4–5 timmar per dag och distansundervisning eller handledning 2–3 timmar per dag. Det rekommenderas att utbildningen, förutom lektioner, skall omfatta en stödundervisningsresurs om 10–20% av det totala timantalet, dvs 140–280 timmar.

Utbildningen kan delas in i två moduler

Utbildningsanordnarna står för planeringen av kurserna, varmed utbudet av kurser är varierande. Det rekommenderas dock att utbildningsanordnarna utgår från den rekommenderade läroplanen för utbildning av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdighet då de planerar kurserna. Den nya rekommenderade läroplanen trädde i kraft den 1 april 2006, vilket betyder att utbildningsanordnarna som bäst håller på att justera utbildningen i enighet med den nya rekommendationen, om de så valt att göra. I rekommendationen skrivs att anordnarna och anskaffarna av utbildningen kan dela upp utbildningen på två moduler om 700 timmar (sju timmar x 100 dagar). Det gör det lättare att delta för dem som t.ex av familjeskäl är förhindrade att genomföra utbildningen utan avbrott. Modulindelningen gör det också lättare för personer med primär illitteracitet att gå om den del av utbildningen han behöver flera gånger, medan personer med funktionell litteracitet ges möjlighet att snabbare gå vidare till annan utbildning.

Fortsättning inom integrationsutbildningen

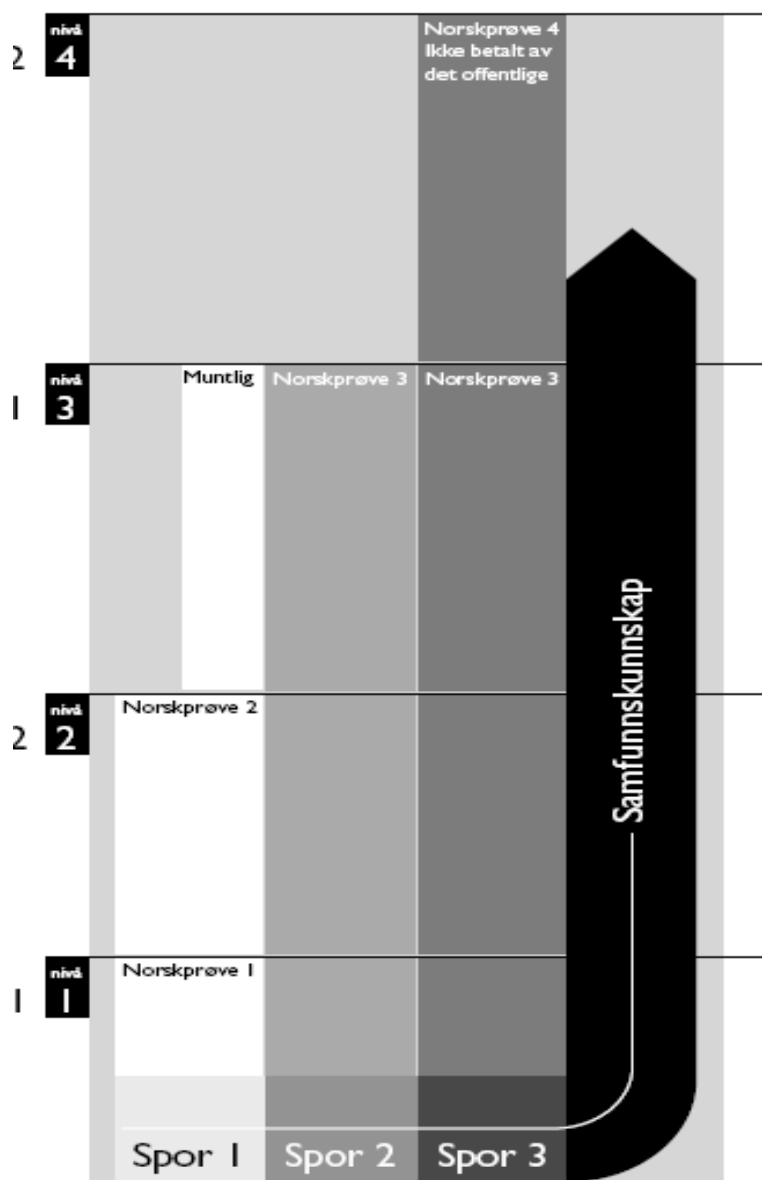
Efter avklarad utbildning i läs- och skrivfärdigheter är det viktigt att invandraren i enlighet med sina behov och förutsättningar fortsätter sina studier inom ramen för integrationsutbildningen för invandrare. Utbildningsstyrelsen har även upprättat en rekommendation om denna utbildnings mål och innehåll. En ny rekommenderad läroplan, som för tillfället översatts också till svenska, har trätt i kraft den 1 augusti 2007. Även annan språkfärdighetsutbildning och förberedande utbildning erbjuder goda möjligheter för invandraren att komma vidare.

2.1.3. Island

I Island finns ännu ingen nationellt organiserad alfabetiseringsutbildning.

2.1.4. Norge: norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Læreplanen deler opplæringen inn i tre spor basert på utdanningsnivå, forventet progresjon, morsmål og eventuelle kunnskaper i europeiske språk.

Figur 2: Modell av opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (Kilde: modellvedlegget til Læreplan i norsk og samfunnskunnskap, UFD 2005).

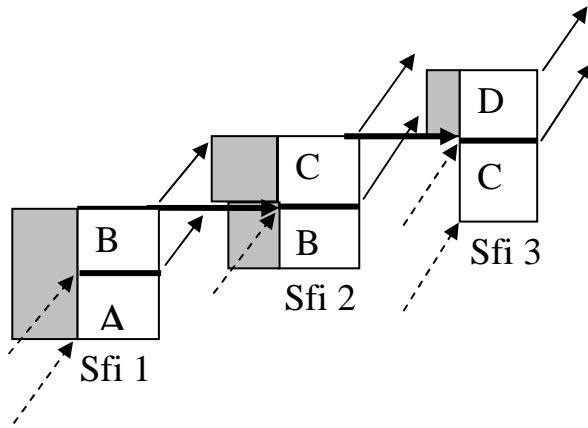
Spor 1 er for analfabeter, eller de som ikke kan bruke skriften som redskap for læring. Spor 1 har langsom progresjon. Spor 2 er for deltakere som er vant til å bruke skriftspråket som redskap for læring, men kan ha en skolebakgrunn der reproduksjon av kunnskaper står sentralt. Spor 2 har middels progresjon. Spor 3 er for deltakere som er vant til å lese seg til kunnskap og har lært ett eller flere fremmedspråk på skolen. Spor 3 har rask progresjon.

Alle spor har fire domener (områder for språkinnlæring): det personlige domenet, det offentlige domenet, opplæringsdomenet og yrkesdomenet. Deltakeren skal få opplæring i alle domener, men man kan velge å vektlegge ett i henhold til mål for opplæringen nedfelt i den individuelle planen. Læreplanen har ikke moduler, og alle tre spor forholder seg til de samme nivåene i CEFR. Målet med opplæringen er at deltakere på spor 1 skal nå ta Norskprøve 2 (A2) skriftlig. Målet for spor 2 og 3 er Norskprøve 3 (B1) skriftlig. Alle spor har samme mål muntlig: Norskprøve 3 (B1).

2.1.5. Sveriges svenskutbildning för invandrare (SFI)

Svenskutbildning för invandrare (sfi) utgörs av tre olika studievägar, Sfi 1, Sfi 2 och Sfi 3, som riktar sig till personer med olika bakgrund, förutsättningar och mål.

Sfi 1 utgörs av kurserna A och B, Sfi 2 av kurserna B och C samt Sfi 3 av kurserna C och D. De grå fälten markerar den läs- och skrivundervisningen som kan ske parallellt med de olika kurserna. Pilarna anger startpunkter (de streckade), övergång mellan kurser/studievägar (de vågräta) och utgångsmöjligheter (de heldragna uppåtriktade).

Figur 3: Modell över sfi-utbildningen, dess tre studievägar och fyra olika kurser.

Var och en av de tre studievägarna består alltså av två kurser som tydliggör progressionen inom utbildningen. Eleven får därigenom möjlighet att planera sina studier med hjälp av mål som kan uppnås inom rimlig tid. Två av kurserna finns i mer än en studieväg. Beroende på studieväg kan var och en av dessa två kurser, kurs B och kurs C, vara antingen nybörjarkurs eller fortsättningskurs. Oavsett om kursen är nybörjarkurs eller fortsättningskurs är kursmålen desamma, men kursen får helt olika utformning beroende på elevens kunskaper i svenska vid kursstarten och vald studieväg.

Bedömningen av på vilken nivå en elev skall starta sina studier utgår från en värdering av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för möjligheterna att nå målen. Trots möjligheten att avsluta sfi-utbildningen efter respektive kurs eller studieväg är intentionen att alla elever skall ges möjlighet att studera upp till och med kurs D.

Läs- och skrivinläringen, som ligger *inom* sfi men *utanför* de fyra kurserna, innebär att personer utan tidigare utbildning här lär sig att läsa och skriva. Läs- och skrivinläring innebär också att personer med kort utbildning, som inte är funktionellt litterata, får möjlighet att fördjupa sina kunskaper och automatisera dem. Att bli litterat i grundläggande bemärkelse kan ta lång tid.

Läs- och skrivinläring kan även gälla personer som är litterata och har ett skriftspråk i ett annat skriftsystem och som därför måste lära sig det latinska alfabetet för att sedan kunna läsa och skriva svenska. I det senare fallet kan lärprocessen se annorlunda ut. Läs- och skrivinläringen knyts inte till någon av kurserna A–D, utan utgör en egen del, som kan läsas fristående eller kombineras med någon av kurserna. Det är alltså en process som kan pågå under hela sfi-tiden, för att färdigheterna skall hinna automatiseras. Undervisningen får ske även på elevens modersmål eller annat språk och bör även då kunna ske parallellt med undervisning i svenska.⁸

⁸ Se www.skolverket.se/sb/d/389/a/7700

2.2. Utbildningarnas anpassning till CEFRs nivåer

Den europeiska språkbeskrivningen ”*The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*” (CEFR) har utarbetats av Europarådet och blev klart 1996. CEFR tillhandahåller enhetliga anvisningar och principer för beskrivning och jämförelse av språkprestationer i hela Europa. Den ska kunna ligga till grund för såväl undervisning i språk som bedömning av språkkunskaper i alla europeiska länder. 2001 presenterades de sex språknivåerna (A1–C2) som sedan dess blivit allmänt accepterade och använda som standard vid validering av enskilda personers språkliga färdigheter. CEFR har i första hand utvecklats för att beskriva vuxnas språkkunskaper och gäller andraspråk eller främmande språkkunskaper.⁹

Tabell 2: Andraspråksutbildningarna för vuxna och deras relation till det europeiska CEFR.

	Utbildningen är anpassad till CEFRs nivåer
Danmark	Ja (se figur 1 ovan)
Finland	Ja
Island	-
Norge	Ja
Sverige	Nej

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark har nivåer helt anpassade efter CEFR.

I **Finland** rekommenderas det att målsättningen, bedömningen och självvärderingen av språkundervisningen grundar sig på en given nivåskala för språkkunskaper (se Rekommenderad läroplan för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter, 2006). Denna nivåskala är utarbetad i Finland *på basis av* den allmänneuropeiska referensram för undervisning, inläring och bedömning av språk som utvecklats av Europarådet. Den nivåskala som används i den rekommenderade läroplanen har tio nivåer, vilket anses ge en mer detaljerad beskrivning av framstegen i språkinläringens första fas.

Eftersom **Island** saknar en nationellt organiserad utbildning för denna målgrupp finns inte heller dessa kriterier.

Den **norske** læreplanens nivåer bygger på nivåene i Rammeverket, CEFR. Norskprøvene er laget i henhold til de samme nivåene i Rammeverket. CEFR, Rammeverket, er nå oversatt til norsk (Utdanningsdirektoratet 2007).

I **Sverige** finns inte någon anpassning av sfi-nivåerna till CEFR. Enligt Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet, som på uppdrag av Skolverket är provkonstruktör för det nationella provet i sfi, ligger målen för kurs D (avslutande kurs) på motsvarande B1+ enligt CEFR.

⁹ Se t.ex en.wikipedia.org/wiki/Common_European_Framework_of_Reference_for_Languages (2007-09-25)

2.3. Alfabetiseringsutbildningens innehåll

2.3.1. Utbildningens kombinationsmöjligheter med andra utbildningar

Deltagare som önskar det har möjlighet att delta i andra utbildningar parallellt med studierna inom sfi och motsvarande. I Sverige är det t.ex möjligt att samtidigt som man deltar i sfi även delta i utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen.

Tabell 3: *Möjligheter att kombinera andraspråksutbildningen med andra utbildningar.*

	Kan utbildningen kombineras med studier inom andra skolformer?
Danmark	Kan förekomma, men inget formellt samarbete finns.
Finland	Nej (inte enligt läroplanen).
Island	-
Norge	Ja, kombinationer med studier på grund- och gymnasieskolan är möjlig.
Sverige	Ja, det betonas att sfi bör kombineras med arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning.

Kommentarer från de nordiska länderna

I **Danmark** findes der ikke et formelt samarbejde under uddannelsesperioden, og det er ikke ministeriets opfattelse, at samarbejde med anden uddannelse i praksis finder sted i kombination med Danskuddannelse 1.

Der er nogle uddannelsesmæssige veje, der kan føre videre efter endt dansk-uddannelse. Det mundtlige niveau for Prøve i Dansk 1 er B1-niveauet. B1 er det mundtlige optagekrav for udlændinge til FVU (Forberedende VoksenUndervisning), som er læse-/skrivekurser for voksne danskere.

Almen Voksenuddannelse (AVU) er ligeledes kurser for danskere, som i voksen alder ønsker at indhente skoleforudsætninger svarende til 9. og 10. klasse i grundskolen. For udlændinge er det sproglige optagekrav B2. Imidlertid tilbyder AVU nu Basisdansk på lavere niveau. En del af kursisterne kan formodentlig drage nytte af denne undervisning efter Prøve i Dansk 1.

AMU (Arbejdsmarkeduddannelse) etablerer korte faglige forløb i kombination med dansksproglig støtte for flygtninge og indvandrere.

I **Finland** skrivs i den rekommenderade läroplanen att det efter avklarad utbildning i läs- och skrivfärdigheter är viktigt att invandraren i enlighet med sina behov och förutsättningar fortsätter sina studier inom ramen för integrationsutbildningen för invandrare. Utbildningsstyrelsen har utträttat en ny rekommendation också för denna utbildning, men den finns för tillfället enbart på finska (Suositus aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksesta, 2007).

I **Norge** skal det være mulig å kombinere norsk og samfunnskunnskap med opplæring på grunn- eller videregående skoles nivå. GSI for 2007 viser at 962 personer kombinerer norskopplæring med utdanning på grunnskolen nivå. Det er imidlertid store lokale forskjeller. Skoleslagenes tre ulike finansieringskilder vanskeliggjør samarbeidet. Men i de store byene er det som regel mulig å kombinere slik opplæring.

I **Sverige** betonas i styrdokumentet (i kursplanen för sfi) att det är mycket viktigt att eleven ges alla möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter, t.ex arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning.

I "Kommentarer till kursplan för svenskundervisning för invandrare" står det att kommunen, i samarbete med länsarbetsnämnden, ska verka för att en elev i sfi ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och för att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som eleven uppbär ersättning från sjukförsäkringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården. Sfi ska vidare kunna kombineras med förvärvsarbete.¹⁰

¹⁰ Se www.skolverket.se/sb/d/389/a/7698

2.4. Alfabetiseringsutbildningens omfattning

Regleringen av utbildningens omfattning i timmar skiljer sig åt avsevärt i de olika länderna, där Islands 150 timmar ligger i botten och Norges 3 000 timmar i topp. Det är bara Sverige som formellt inte har någon begränsning i timantal för den enskilde kursdeltagaren.

Den tydligaste skillnaden gäller dock begränsningen av tiden inom vilken studierna måste vara slutförda, där Norge och Danmark har tydliga begränsningar medan Sverige och Finland inte har någon tidsgräns alls. Endast Sverige har en reglerad minimitid per vecka som inte får underskridas.

Tabell 4: Regleringar av studietiden inom andraspråks- och alfabetiseringsutbildningarna.

	Antal timmar per studerande	Maximerad total studietid	Minimitid per vecka o.dyl
Danmark	1,2 årsverk fördelat på maximalt 3 år (= 2 042 timmar). Ett årsverk = heltidsstudier 37 tim/vecka i 46 veckor/år. I princip dock ingen nedre eller övre gräns.	2042 timmar inom 3 år. (Undantag kan göras.)	Nej, inga regler finns.
Finland	Rekommendation för alfabetisering: 1 400 tim. Fortsättning inom integrationsutbildningen: 1 400 tim.	Rekommendation: ett läsår (i två perioder) 40 studieveckor. Ingen tidsgräns – rätt att gå kvar så länge behov finns.	Rekommendation: 7 tim/dag i 200 dagar (40 v).
Island	150 tim.	150 tim.	Nej, inga regler finns.
Norge	300 tim, men rätt att ansöka om ytterligare timmar om man ej klarat avslutande norskspröve. Maximalt 3 000 timmar.	Max: 3000 tim inom 5 år. De 300 timene som inngår i rett og plikt må tas ut på 3 år.	För introduktionsprogram: heldagsprogram 7,5 tim/dag. För enbart norskundervisning finns inga regler.
Sverige	525 tim är ett riktvärde som får överskridas och underskridas. Alfabetisering ligger utanför de 525 timmarna.	Ingen tidsgräns finns. Deltagare som ej nått kunskapsmålen för kurserna har rätt att gå kvar. Kurserna ska bedrivas kontinuerligt – semesteruppehåll.	Under en fyra-veckorsperiod minst 15 tim/vecka. (Undantag kan göras.)

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Bilaga 1: Lov om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl, jf lovbekendtgørelse nr 259 af 18. marts 2006:

”§ 4. Hver af de tre danskuddannelser (...) har et omfang, der svarer til 1,2 års heltidsuddannelse.

Stk 2. Danskuddannelse tilrettelægges, så det er muligt at gennemføre uddannelsen inden for en tidsramme på 3 år.”

I princippet er der ingen nedre eller øvre grænse. Der tales dog om at tilbuddet skal svare til 1,2 årsværk på hver danskuddannelse fordelt over tre-årsperioden. Et årsværk er fuldtidsbeskæftigelse: 37 t. om ugen i 46 uger på et år. Dette svarer til 2 042 timer. Modellen er tænkt således, at danskuddannelse og beskæftigelse/aktivering (eller anden uddannelse) skal indgå i samspil med hovedvægt på sprogundervisning i begyndelsen og på beskræftigelse i den sidste fase af forløbet.

Aftenkursister har typisk 5–6 timer pr uge, mens kursister, der har tid til at følge danskundervisning i dagtimerne, ofte modtager 15 timer om ugen. Uddannelsesretten kan forlænges ud over de tre år, hvis kursisten på grund af f.eks. ustøttet fuldtidsjob, sygdom eller barsel mv i en periode har været afskåret fra at deltage i danskuddannelse i løbet af de tre år med en periode svarende til det tidsrum, vedkommende har været afskåret fra at deltage. Kommunen kan dog forlænge uddannelsestiden ud over de tre år. En kursist, der har afsluttet danskuddannelse med prøve inden for 3-årsperioden, har ikke ret til yderligere danskuddannelse.

Bestämmelser om minimitid per vecka finns inte i Danmark.

Finland

Rekommendation: 200 dagar \times 7 timmar = 1 400 timmar. Detta utgör totalt 40 studieveckor. Enligt rekommendationen bör utbildningen omfatta ett läsår med en rekommenderad indelning i två perioder (hösttermin/vårtermin). Utbildningen har dock ingen maximilängd, utan den studerande kan studera så länge han/hon har ett behov av det (t.ex. genom att gå om kurser). Bestämmelser om minimitid per vecka finns inte i Finland.

Island

150 timer. Muligheter at deltage i flere kurser hvis man er interesseret.

Utbildningen är maximerad till 150 timer, obligatoriskt.

Bestämmelser om minimitid per vecka finns inte i Island.

Norge

Deltakerne kan søke kommunen om flere enn 300 timer ved behov. Deltakeren har et fortsatt behov, hvis hun ikke har en avsluttende norskprøve. Læreren er ofte rådgivende instans. En deltaker kan få maksimum 3 000 timer gratis opplæring. 3 000 timer tilsvarer ca 4 års opplæring, 20 timer i uka, uten lenger opphold (fotnote 11).

Maksimum 3 000 timer på fem år. Overgangsordningen¹² gir også rett til 3 000 timer gratis opplæring, men opplæringen må tas ut innen 2010. For deltakere i introduksjonsprogram gjelder regelen om at de skal ha heldagsprogram, dvs beskjeftigelse

¹¹ Jf UNESCOs anslag om at en voksen analfabet må ha minst fire års heldagsopplæring for å utvikle funksjonelle lese- og skriveferdigheter.

¹² Innvandrere med opphold før 1.9.2005, og som ønsker/har behov for norskopplæring, kan ta ut maks 3 000 timer før 1.september 2010.

tilsvarende en normal, norsk arbeidsdag (7,5 t). For de med bare norskopplæring gjelder ingen slike regler.

Sverige

Undervisningen skall bedrivas som gruppundervisning. Enskild undervisning får anordnas om det finns särskilda skäl. Riktvärdet för undervisningens omfattning i tid inom sfi är 525 timmar. Riktvärdet får överskridas och underskridas beroende på hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanen (Förordning (1994:895) om svenskundervisning för invandrare 6 §, 7 §).¹³

Det bör observeras att den del av utbildningen som gäller alfabetisering ligger utanför de 525 timmarna.

Sfi **skall** omfatta 15 tim/vecka per fyraveckorsperiod. Undervisningstiden får dock minskas om eleven begär det och kommunen finner att det är förenligt med utbildningens syfte (Skollag 13 kap 4 a §, 2006:528). Den som har påbörjat en kurs i sfi har rätt att fullfölja kursen. Undervisningen för en elev skall dock upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg (Skollag 13 kap 11 §, 1994:517).¹⁴

2.4.1. Bestämmelser om gruppstorlek

Tabell 5: *Regleringar av gruppstorlek*

	Regler för gruppstorlek i alfaundervisningen
Danmark	Nej, inga regler finns.
Finland	Nej, inga regler finns. Önskvärt: 8–10 personer/grupp, praxis ofta över 12.
Island	Nej, inga regler finns.
Norge	Nej, inga regler finns. Stora lokala variationer.
Sverige	Nej, inga regler finns. Gruppundervisning ska ske. Enskild undervisning i undantagsfall om det finns särskilda skäl.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der findes ingen bestemmelser om gruppestørrelse. Normalt prioriterer skolerne dog at kunne have mindre grupper på Danskuddannelse 1 end på de to øvrige danskuddannelser. Et forsigtigt skøn kan være fra 6 op til 12 kursister i en gruppe.

Finland

Undervisningsgruppens storlek bestäms utifrån resurserna och de studerandes behov. Ur undervisningssynpunkt är 8-12 personer en optimal gruppstorlek vid undervisning

¹³ Se vidare www.skolverket.se/sb/d/389/a/2428

¹⁴ Se vidare www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100

av invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter. Enligt förfrågan till TE – centralerna var det dock relativt vanligt att ha grupper som var större än 12 personer.

Island

Finns inte men 10–15 ser ut att være vanlig gruppstörrelse.

Norge

Det finnes ingen regler som fastsetter størrelsen på gruppene. I Norge er det store lokale variasjoner. Det vanligste er at spor 1-gruppene er de minste (anslagsvis 6–12 personer).

Sverige

Sfs Skolagen 13 kap.6 § Enligt skollagen skall undervisningen bedrivas som gruppundervisning, men det anges ingen gruppstorlek.

2.5. Alfabetisering och modersmål

Undervisning *på* modersmålet syftar på en undervisning där t.ex en tvåspråkig lärare kan undervisa i danska (eller i något annat ämne) på sitt och elevernas gemensamma modersmål. Detta är inte så vanligt inom andraspråksutbildningen för vuxna där de flesta lärarna inte behärskar elevernas/kursdeltagarnas olika modersmål utan undervisning sker nästa alltid på målspråket utan hjälp av översättningar.

Undervisning **i** modersmålet syftar på en undervisning där man utvecklar sina kunskaper och färdigheter i sitt modersmål. Det kan t.ex vara en undervisning där man lär sig läsa och skriva somaliska på somaliska med en somalisk lärare. Detta är inte heller vanligt förekommande inom alfabetiseringsutbildningarna i Norden (och inte heller i Europa) men rekommenderas t.ex i den finska kursplanen för läs- och skrivundervisningen och i de norska och svenska kursplanerna finns skrivningar om att alfabetiseringen ”for føregå på” respektive ”får ske på” modersmålet.

Frågor som korresponderar till de olika kolumnerna i tabell 6 blir således:

- Har man rätt att lära sig läsa och skriva på sitt eget modersmål?
- Har man rätt att få stöd på sitt modersmål när man lär sig läsa och skriva på sitt andraspråk (danska, finska, inländska, norska eller svenska)?
- Har man rätt att få tolkstöd i undervisningen / i utbildningen?

Tabell 6: Regelverk om alfabetisering och modersmål.

	Alfabetisering på modersmål (undervisning i modersmålet)	Modersmålsstöttad andraspråksundervisning (undervisning på modersmålet)	Tolkstöd i (1) undervisningen (2) utbildningen ¹⁵
Danmark	Finns ej.	Finns ej.	1. Der forventes nogen anvendelse af tolke på modulerne 1 og 2 i forbindelse med den særligt tilrettelagte undervisning i kultur- og samfundsforhold. 2. Används även vid den första visitationen/kartläggningen. – Anordnaren får söka ersättning.
Finland	Finns ingen förpliktelse. Rekommendation: att läs- och skrivundervisning om möjligt bör anordnas på invandrarnas eget modersmål, speciellt för äldre.	Finns ej.	Rekommendation: 1. Finns ej. 2. Bör användas vid inledande intervjuer/kartläggning och vid slutintervjuer/utvärderingar. Även vid vägledning och vid eventuella problemsituationer.
Island	Finns ej.	Finns ej.	1. Finns ej. 2. Finns ej.
Norge	I henhold til læreplanen kan alfabetiseringen foregå på morsmålet. Noen forsøk rundt om i landet.	Möjligheter finns. Försök sker under 2007.	1. Kan forekomme, særlig aktuelt i 50 t samfunnskunnskap. 2. Nyankomna kan få tolkhjelp i början for forklaringar og opprättande av individuell plan. Kommunen ansvarar och betalar.
Sverige	Läs- och skrivinläringen får ske på modersmål eller annat språk (men parallellt med undervisning i svenska).	Finns ej reglerat i styrdokument	1. Finns ej reglerat i styrdokument. 2. Upp till utbildningsanordnaren.

¹⁵ Begreppet 'undervisning' är mer konkret i jämförelse med 'utbildning' som innefattar mer än lärarens och elevernas arbete i klassrummet. Kringaktiviteter såsom intagning, utvärdering m.m.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der findes ikke mulighed for undervisning i modersmål inden for danskuddannelseslovens rammer. Hvis en sådan undervisning ønskes, kan den etableres i regi af fritidsundervisningen, men der er ikke kendskab til, at det bliver gjort.

Der forventes anvendt tolke i forbindelse med den særligt tilrettelagte undervisning i kultur og samfundsforhold på modul 1 og 2. Af denne grund er de vejledende modultakser på modul 1 og 2 sat noget højere end taksterne på de øvrige moduler. Det skønnes, at der ofte benyttes tolke ved den første visitation hos udbyder af dansk-uddannelse.

Finland

Det finns ingen förpliktelse att ordna undervisning i det egna modersmålet för vuxna invandrare. I rekommenderad läroplan för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter skrivs följande: ”Man bör ge invandraren stöd i att använda och utveckla sitt eget modersmål.” Målet med invandrarundervisningen i läs- och skrivfärdigheter är att stärka invandrarens mångkulturella identitet och skapa en grund för funktionell tvåspråkighet. Undervisningen i läs- och skrivfärdigheter för invandrare bör om möjligt ordnas på invandrarernas eget modersmål. Vid ordnande av undervisning på invandrarernas eget modersmål bör man speciellt beakta äldre invandrarers behov. I den rekommenderade läroplanen poängteras hur viktigt det är att reservera tillräckligt med tolktimmar för utredningens inledande intervjuer samt inledningsinformationen, liksom även för kursens slutintervjuer där de studerande gör en utvärdering av det de lärt sig. Tolk bör även användas vid vägledning, vid eventuella problemsituationer och vid utredning av myndighetspraxis.

Island

Undervisning i modersmål finns ikke for vuxne men finns i ökende grad for elever i grundskolen.

Lov finns om rettigheter af patienter hvor man kan finde regler om tolkehjælp. Det blir mere vanligt nu at indvandrere får tolkehjælp. 'Det internationale hus' er her i fronten.

Norge

Undervisning i det egna modersmålet finns inte för vuxna invandrare. Det har ikke vært vanlig å gi voksne opplæring på morsmål, eller morsmålsstøttet norskopplæring. Men læreplanen gir rom for at det kan skje på spor 1. IMDi bevilget i 2007 midler til Asker kommune for å drive forsøk i morsmålsstøttet alfabetisering (somal). Også SEVO¹⁶ i Trondheim og Kristiansand VO har også erfaring med morsmålsstøttet alfabetisering. Ellers sier læreplanen at 50 timer samfunnskunnskap skal foregå på et *språk deltakeren forstår*. For mange innebærer det at samfunnskunnskapen formidles på morsmålet.

Nyankomne flyktninger og innvandrere kan få tolkehjelp i den første fasen, det gjelder særlig i forhold til rettigheter, plikter og individuell plan. Det er kommunen som må sørge for å innkalle og betale tolker. I helsevesenet har innvandrere som ikke behersker norsk, mulighet til å få gratis tolkehjelp etter faste regler.

Sverige

Läs- och skrivinläringen knyts inte till någon av kurserna A–D, utan utgör en egen del, som kan läsas fristående eller kombineras med någon av kurserna. Det är alltså en

¹⁶ Senter for voksenopplæring.

process som kan pågå under hela sfi-tiden, för att färdigheterna skall hinna automatiseras. Undervisningen får ske även på elevens modersmål eller annat språk och bör även då kunna ske parallellt med undervisning i svenska (Skollag 13 kap, 1 §).

Det finns inga regler om tolkstöd utan det är upp till varje kommun att hantera frågan.

2.6. Nationella prov för andraspråksutbildningen för vuxna

I alla länderna finns någon form av språkfärdighetsexamen. Norge och Danmark har nationellt utarbetade prov på flera nivåer och skiljer även på muntliga och skriftliga färdighetsprov. De nationella proven i Norge och Danmark och även i Finland är anpassade till språkfärdighetsnivåerna i det europeiska ramverket CEFR (The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment).¹⁷ Sverige har ingen anpassning av det nationella provet till språknivåerna.

Tabell 7: Nationella språkprov i de nordiska länderna, deras anpassning till CEFR, frekvens/år för proven och provtiderna.

	Nationella prov	Anpassade till (CEFR)*	Frekvens/år (nya prov)	Fastställd provtid
Danmark	Fire afsluttende prøver: Prøve i dansk 1 Prøve i dansk 2 Prøve i Dansk 3 Studieprøven	Samtliga prov er relateret til CEFRs sproglige nivåer (fra A2-C1).	Två gånger/år.	Maj/juni Nov/dec
Finland	Allmänna språkexamina i finska/svenska.	Språkexamina i finska/svenska ordnas på grundnivå (A2), mellannivå (B1) och högre nivå (C1–C2).	Vid behov, men mellannivå minst tre gånger om året, från nästa år fyra gånger om året.	
Island	Examen för "status i islandskt sprog" som motsvarar en kurs på 150 timmar, finns.			
Norge	Underveisprøve: Norskprøve 1. (diagnostisk). Avsluttende prøve: Norskprøve 2, Norskprøve 3. Test i norsk for høyere nivå (UiB).	A1-nivå, ikke sluttnivå. Norskprøve 2 og 3 er relaterte til CEFRs språknivåer A2 og B1. Beroende på poäng är Test i norsk – høyere nivå UiB relaterat till CEFR-språknivåer B2–C1.	Tre gånger/år.	Faste måneder, mars, juni og nov/des.
Sverige	Ett nationellt prov efter kurs D.	Provet är ej relaterat till CEFs språkliga nivåer.	Två gånger/år: april och oktober.	Ej tidsbundet.

¹⁷ CEFR har spelat en central roll i utvecklingen av de europeiska språkportfoliorna och är ett ramverk för språkundervisning, inläring och bedömning av språkkunskaper som definierar och förklarar språkliga aktiviteter och sammanhang för olika målgrupper. CEFR har sedan 1990-talet även haft stor betydelse för utarbetandet av flera europeiska länders kursplaner.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der er 4 afsluttende prøver:

- Prøve i Dansk 1: A2 skriftligt og B1 mundtligt
- Prøve i Dansk 2: B1+ skriftligt og B1/B2 mundtligt
- Prøve i Dansk 3: B2
- Studieprøven: C1

Indvandringsprøve: Det er politisk besluttet, at der i Danmark skal indføres en indvandringsprøve efter nederlandsk forbillede til familiesammeførte og religiøse forkyndere. Det betyder, at en person forlods skal bestå en videnstest og en sprogtest. Sprogniveauet i den hollandske prøve siges at skulle være på A1 minus. Det vides ikke, hvornår indvandringsprøven er en realitet.

Modultest: Der afholdes obligatoriske modultest efter hvert modul, når sprogcentrene vurderer, at kursisten er parat til det. Sprogcentret skal benytte et materiale udarbejdet af ministeriet. Nogle sprogcentre afholder modultest, når den enkelte kursist er klar, andre sprogcentre har faste testdatoer. Modultestene udgør omdrejningspunktet i et taxametersystem: sprogcentret får udbetalt takst til den efterfølgende undervisning, når en kursist har bestået en modultest. Der er dog undtagelser fra denne afregningsform. Fx kan AF, Arbejdsformidlingen, (pr. 1. januar 2007 staten i jobcentrene) og kommunale sprogcentre samt kommuner, der henviser kursister til danskuddannelse efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, vælge at afregne på anden vis. Testen er dog fortsat obligatorisk. Det er 2 prøveterminer årligt: maj/juni og november/december. Studieprøven har sygeprøve.

Finland

Det finns inga nationella prov avsedda skilt för personer som saknar läs- och skriftfärdigheter. Det finns allmänna språkexamina som har redovisats ovan.

Island

Et eksamen finns for at finde ut status i islandskt sprog. Det bruges for at evaluere sprogkundskab og færdighet som kræves efter kursus på 150 timer. Hver individ må betale 4 000 iskr (ca 400 SEK) för att få genomföra provet.

Norge

Norsk språktest har utviklet en underveisprøve for spor 1, Norskprøve 1. Den er lokal og veiledende.

Det er videre utviklet to avsluttende prøver: Norskprøve 2 (A2-nivå) og Norskprøve 3 (B1-nivå). Alle deltakere med rett til opplæring, kan avlegge gratis sluttprøve. De som greier å nå et høyere nivå i løpet av de 300 timene, kan dessuten få opplæring opp til B2-nivået. For å dokumentere B2-nivå kan en ta "Test i norsk for høyere nivå" som gir inntak til universitet og høyskoler. Denne testen er ikke knyttet til det systemet av tester og avgangseksamener det offentlige har ansvar for, og testen dokumenterer et nivå mellom B2 og C1, avhengig av poengsum. Deltakere må som regel betale testen selv (1 200 kr), men en kommune kan velge å finansiere testen for sine deltakere.

Voksne i grunnskolen kan velge å ta eksamen. Eksamen eller standpunktkarakter fra fem fag gir fullført og bestått vitnemål for grunnskole for voksne. For voksne i videregående skole gjelder det at de må ha eksamen i seks fag (til sammen minimum ett

års studier på fulltid) för å få generell studiekompetanse, som kan gi inntak til høgskole eller universitet. Disse eksamenene er gratis.

Sverige

Nationellt prov utges endast för Kurs D.

Skolverket har tagit fram ett stödmaterial för lärare för bedömning för samtliga kurser A–D inom sfi.¹⁸

2.6.1. Kostnad (för den enskilde) för att få genomföra proven

Tabell 8: *Kostnaden för deltagaren att genomföra ett nationellt språkprov.*

	Kostnad för kursdeltagare	Kostnad för extern testtagare
Danmark	Gratis.	D1-DU3:1044 Dkr. Studieprøven: 627 Dkr för muntlig respektive skriftlig prøve.
Finland	Gratis för dem som tar provet inom utbildningen organiserad av arbetsförvaltningen.	Separat: Grundnivå: 58€, Mellannivå: 77€, Högre nivå: 125€.
Island	4 000 iskr, ca 400 SEK.	
Norge	Underveisprøve: Gratis.	Muntlig prøve 400 Nkr, skriftlig prøve 400 Nkr (Norskprøve 2 og 3).
Sverige	Gratis.	500 SEK.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Det er gratis for kursister, som følger uddannelsen, at gå til den afsluttende prøve, når kursisten har fulgt undervisning på det modul, der føreer frem til prøven. Selvstuderende betaler 1 044 kr. for henholdsvis Prøve i Dansk 1, Prøve i Dansk 2 og Prøve i Dansk 3. For Studieprøven, som kan aflægges delt, koster mundtlig prøve 627 kr og skriftlig prøve 627 kr. Der er ingen øvre grænse for, hvor mange gange man kan gå til prøve som selvstuderende.

Finland

Finns ej prov.

Island

Kostnad för extern prövning (för den enskilde kursdeltagaren) är 4 000 isl.kr (ca 400 SEK) per prov. Detta gäller provet i isländska efter 150 timmars kurs.

Norge

Hvis du ikke har rett til gratis opplæring, må du betale kr 400 for skriftlig prøve og 400 for muntlig prøve.

Sverige

För kursdeltagare är provet gratis och ingår i kursen. Huvudman för utbildning får dock ta ut en avgift för den som efter avslutad kurs inom svenskundervisning för in-

¹⁸ Se vidare på www.skolverket.se/sb/d/322

vandrare inte nått upp till nivån för betyget Godkänd. Avgiften får uppgå till högst 500 kronor (SFS 1991: 1124 § 1–3).

I Skollagen (1985:1100, 15 kap 6 §) finns en bestämmelse om, att avgift som avser prövning i grundskolan, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och svenskundervisning för invandrare tillfaller huvudmannen. Det torde innebära att kostnaden inte belastar den enskilde provtagaren. (Den enskilde personen betalar för prövning.)

2.7. Kvalitetssäkring av utbildningen

(Detta avsnitt motsvaras i huvudsak av enkätavsnitt B11.)

Hur sker kvalitetssäkringen av utbildningen i de olika länderna? Vem har ansvar och hur genomförs kontrollerna? I följande avsnitt beskrivs detta.

Tabell 9: Kvalitetskontroll av utbildningen.

	Vem har ansvar?	Vad gör man?	Övrig information
Danmark	<u>Nationellt:</u> Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. <u>Kommunalt:</u> Kommunerne har den primære tilsynsforpligtelse.	Elektronisk bearbetad statistik grundad på uppgifter från Sprogcentra – Utarbetar proven – Gör tillsynsbesök	En omfattande evaluering avsluttes efterår 2007.
Finland	<u>Nationellt:</u> Arbetsministeriet. <u>Regionalt:</u> TE-centralerna.	Utvärdering av all arbetskraftspolitisk utbildning görs elektroniskt. Systemet passar denna målgrupp dåligt. Följer upp de studerande efter utbildningen.	Utvärderingsblanketter på några olika invandrarspråk är under utarbetande.
Island	Planeras i utbildningsministeriet.		Regeringsbeslut på införande av kvalitetskontroll.
Norge	<u>Nasjonalt:</u> IMDi og Vox har ansvar for kvaliteten. <u>Kommunalt:</u> Kommunen har ansvar for tilbydernes kvalitet.	Vox og IMDi skal har resultatmål fra AID: 40% skal gå opp til norskprøve og 60% skal bestå. Plan for kvalitetsheving, 2007–2010.	Arbeidet med å samle inn pålitelige tall er igangsatt.
Sverige	<u>Nationellt:</u> Skolverket. <u>Kommunalt:</u> Kommunen.	Utarbetar prov. Gör tillsynsbesök – varje anordnare blir granskad vart 6:e år. Skriftlig kvalitetsredovisning årligen i samband med uppföljning och utvärdering av verksamheten. Den ska visa i vilken utsträckning de nationella målen för utbildningen har förverkligats.	

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Det overordnede tilsyn har ministeriet, som især gennemføres via statistik udarbejdet på baggrund af elektroniske indberetninger fra sprogcentre. Ministeriet har det direkte tilsyn med prøverne og foretager bl.a. tilsynsbesøg, fx i forbindelse med afholdelse af afsluttende prøver.

Ministeriet har netop iværksat en omfattende evaluering af danskuddannelsesloven, som 1. januar 2007 havde været gældende i tre år. Resultaterne foreligger efterår 2007. Forsøget med delt modultestning på Danskuddannelse 1 er et led i denne evaluering. Resultater foreligger for år 2008.

Finland

Det finns ett elektroniskt utvärderingssystem för all arbetskraftspolitisk utbildning. Systemet lämpar sig dock dåligt för denna målgrupp. Det planeras för tillfället nya versioner av utvärderingsblanketten på vissa invandrarspråk.

TE-centralerna gör relativt noggranna uppföljningar på studerandenas situation efter utbildningen. Det finns dock ingen nationell insamling av data speciellt om denna målgrupp, varmed det behövs en specifik utredning då man vill ha information om målgruppen.

För den kommunfinansierade eller projektfinansierade utbildningen finns ingen systematisk kvalitetskontroll.

Island

Finns ikke, men regeringen har besluttet at have slik kontrol.

Norge

Introduksjonsloven gir kommunene ansvar for opplæringen, og de må selv sørge for å kontrollere at kvaliteten på opplæringen er tilfredsstillende.

Sverige

Skolverket kräver årligen in underlag från kommunerna. Varje kommun och varje skola som ingår i det offentliga skolväsendet skall årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten.

Kommuners kvalitetsredovisningar för föregående kalenderår skall vara upprättade senast den 1 maj. Arbetet med kvalitetsredovisning skall främja kommunernas och skolornas kvalitetsarbete och därigenom bidra till att förverkliga utbildningarnas nationella mål. Kvalitetsredovisningarna syftar även till att ge information om verksamheten och dess måluppfyllelse.

3. Organisation och ekonomiska villkor

3.1. Vilka utbildningar erbjuds och vilka ansvarar för dem?

De nordiska länderna uppvisar stora skillnader avseende utformning och regelverk för den vuxenutbildning som ska möta behov från vuxna som befinner sig i landet, men som saknar läs- och skriftfärdigheter. Tabell 10 visar vilka utbildningar som erbjuds i respektive land och vilka som ansvarar för utbildningarnas utformning, medan tabell 11 visar vilka styrdokument som gäller för utbildningarna i respektive land. Efter dessa två övergripande tabeller följer en mer beskrivande text som fördjupar och kompletterar uppgifterna i tabellerna. I denna text redovisar varje land sakförhållanden i det egna landet och även hänvisningar till hemsidor där ytterligare information kan fås.

Tabell 10: Respektive lands grundläggande andraspråks- och alfabetiseringsutbildningar för vuxna invandrare samt ansvarigt nationellt organ och aktuella styrdokument.

	Andraspråks-utbildning för vuxna invandrare	Grundläggande utbildning för vuxna utan eller med mycket kort utbildningsbakgrund	Ansvarigt departement/ ministerium
Danmark	Danskuddannelse (DU) till voksne udlændinge, Danskuddannelse 1, Danskuddannelse 2 og Danskuddannelse 3.	Danskuddannelse 1 (DU1).	Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
Finland	Integrationsutbildning för invandrare.	Utbildning av vuxna invandrare som saknar läs-/skriftfärdigheter.	Arbetsministeriet Undervisningsministeriet/ utbildningsstyrelsen.
Island	Kurser i isländska för invandrare.	Finns ej.	Uddanningsministeriet Juristikministeriet.
Norge	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Spor 1–3.	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Spor 1. Grundleggende norsk for spåklige minoriteter (grunnskole for voksne).	Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Kunnskapsdepartementet.
Sverige	Svenskundervisning för invandrare (sfi). Studieväg 1–3.	Svenskundervisning för invandrare (sfi). Studieväg 1, kurs A och B och den fristående delen Läs- och skrivinläring. Grundläggande vuxenutbildning (kurser i svenska som andraspråk samt i modersmål).	Utbildningsdepartementet.

Tabell 11: Respektive lands aktuella styrdokument (lagar, förordningar och läroplaner) avseende andraspråks- och alfabetiseringsutbildningar för vuxna invandrare.

	Lagar om utbildning för vuxna invandrare	Läroplan / kursplan*
Danmark	Lov om danskuddannelse till voksne udlændinge m.fl. Bekendtgørelse om danskuddannelse til voksne udlændinge.	Fagbeskrivelse for Danskuddannelse, Danskuddannelse 1 och Undervisning i kultur och samfundsforhold i Danmark. I: Bekendtgørelse om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl 737, 2006. ¹⁹
Finland	Integrationslagen: Lagen om främjande av invandrarers integration samt mottagande av asylsökande.	Rekommenderad läroplan för integrationsutbildning, (2007). Rekommenderad läroplan för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter (2006). ²⁰ Arbetsministeriet har dessutom vissa förordningar som reglerar t.ex anskaffningen av utbildningen och kundbetjäning på arbetskraftsbyråer.
Island	Lov for att bo i Island som invandrere (15/5 2002 nr 96).	Finns ej. Vuxenutbildningsinstitutioner har läroplaner för sine kurser men her finns ej specielle kurser for denne målgrupp. Flexibilitet i kurser kan være af hjælp.
Norge	Introduksjonsloven (2004–2005) § 17. Rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Opplæringsloven § 4 A1 och 2.	Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (2005). ²¹ Læreplan i grundlæggende norsk for språklige minoriteter (2007).
Sverige	Skollagen (2006:528, 13 kap) Svenskundervisning för invandrare (sfi). Skollagen (2006 kap11 § 2ff) Grundläggande vuxenutbildning.	Läroplan för frivilliga skolformer (Lpf 94). Kursplan för svenskundervisning för invandrare (sfi) den 1 jan 2007. ²² Kursplan i svenska som andraspråk inom grundläggande vuxenutbildning (1/7 2005).

¹⁹ Bekendtgørelse om danskuddannelse till voksne udlændinge: www.retsinformation.dk/

²⁰ Rekommenderad läroplan för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter: www.edu.fi/julkaisut

²¹ Läroplanen i norsk og samfunnskunnskap:

www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/andre/Norskopplaring/Lareplanen-i-norsk-og-samfunnskunnskap

²² Kursplan finns för svenskundervisning för invandrare: www.skolverket.se/sb/d/389/a/7700

Kommentarer från de nordiska länderna

I **Danmark** findes siden 1 januar 2004 danskuddannelse, som henvender sig til voksne udlændinge over 18 år. Det är *Ministeriet för Flygtninge, Indvandrere og Integration*, som har ansvaret för uddannelsen.

I **Finland** är det *Arbetsministeriet* som sedan 2001 ansvarar för de studier som ingår i integrationsplanen. I integrationslagen sägs att man i den integrationsplan som varje individ har rätt till och som förhandlas fram tillsammans med berörda myndigheter bl.a. kan avtala om stödjande av studier i finska eller svenska, arbetskraftspolitisk vuxenutbildning och förberedande undervisning. Det är arbetskraftsbyråerna som tillsammans med de regionala *Näringscentralerna* svarar för att arbetskraftsservice som främjar och stöder invandrades integration samt undervisning i läs- och skrivkunnet och grundläggande utbildning ordnas för invandrare som registrerats som arbetsökande.

Utbildningsstyrelsen ansvarar dock för de rekommenderade läroplaner som finns skilt för alfabetiseringsutbildning och den sk normala integrationsutbildningen. I Rekommenderad läroplan för utbildningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter definieras målsättningarna för undervisningen med att de studerande efter avslutad utbildning ska kunna gå vidare till exempelvis integrationsutbildningen eller till andra former av utbildning. Läroplanen säger även att: "Målet för vuxenutbildningen i läs- och skrivfärdigheter är att den studerande lär sig läs- och skrivfärdigheternas grunder samt grunderna i svenska eller finska och får hjälp med integreringen i samhället." De rekommenderade läroplanerna är inte på samma sätt juridiskt bindande som t.ex. läroplanerna för grundskolan eller gymnasiet, men de följs dock relativt bra eftersom arbetsförvaltningen har varit med att utarbeta dem.

Den finländska *grundlagen* slår dessutom fast att: "Alla har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Bestämmelser om läroplikten utfärdas genom lag. Det allmänna skall, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv."

Island har i lagen *Lov for at bo i Island som indvandrere* (2002) reglerat rättigheten för en invandrare att få fast bosättning i Island efter tre år under förutsättning att han har genomgått en kurs i isländska för invandrare (150 timmar). I den nämns inget om läs- och skrivutbildning. I nuläget finns inga nationella läroplaner eller kursplaner som reglerar utformning och innehåll i en andraspråksutbildning för invandrare i Island, men i utbildningsministeriet skriver man nu läroplan för denne utbildning. Den vil være almen og ikke specielt for indvandrere med kort skolegang. Enligt planerna ska målsättningen för språkutbildningen vara "att individen kan kommunikere med sine arbejdskammerater, forstår almenne vejledninger og kan deltage i kulturelle aktiviteter". Regereringen har ökat budget för denne utbildning från 26 miljoner till 200 miljoner. Det är det juridiska departementet som har ansvar för regler om kurser i isländska för invandrare men utbildningsministeriet har ansvar för undervisningen.

I **Norge** ansvarar *Arbeids- og inkluderingsdepartementet* från och med 1. januari 2007 för allt som ingår i Introduktionslagen inkludert Læreplan i norsk og samfunnskunnskap (2005), *Kunnskapsdepartementet* ansvarar för läroplaner enligt Opplæringslagen och *Utdanningsdirektoratet* utarbetar vägledningar för utbildningarna. Vox (nationellt center for læring i arbeidslivet) ansvarar för faglig og pedagogisk utvikling av norsk med samfunnskunnskap. Målet med utbildningen i norsk og samfunnskunnskap är enligt Introduktionslagen att "styrke nyankomne innvandreres mulighet for deltakelse i yrkes- og samfunnsliv, og øke deres mulighet til økonomisk selvstendighet."

Sverige har sedan 1986 haft en nationellt reglerad andraspråksutbildning för vuxna invandrare, svenskundervisning för invandrare (sfi). Det är en grundläggande utbildning i svenska språket och om det svenska samhället, för vuxna som inte har svenska som modersmål. Sfi är en egen skolform.²³

Ämnet svenska som andraspråk finns också i den grundläggande vuxenutbildningen. Ämnet syftar till att utveckla förmågan att tala, lyssna, läsa och skriva som medel för tänkande, lärande och kommunikation.²⁴

Ansvarigt departement är *Utbildningsdepartementet*. Skolverkets ansvarar på uppdrag av regeringen för framtagandet av kursplaner, betygskriterier och föreskrifter för sfi-utbildningen och den grundläggande vuxenutbildningen.

Sfi och den grundläggande vuxenutbildningen finns reglerad i Skollagen (1985:1100) 1 kap 8 §, 2 kap 8 §, 11 kap 2 § och 13 kap.²⁵

Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94 gäller för både sfi och grundläggande vuxenutbildning.²⁶

Från och med 2007 har *sfi-utbildningen* en ny kursplan och enligt den syftar utbildningen till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket, men också till att ge vuxna som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. Läs- och skrivinläringen får ske på elevens modersmål eller annat språk. Individen ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera muntligt och skriftligt på svenska i vardags-, samhälls-, och arbetsliv. Sfi ska förbereda för vidare studier. Det övergripande målet med undervisningen är att ge deltagarna förutsättningar att tillägna sig en sådan språkbehärskning att de kan tillgodogöra sig sina studier och bli delaktiga i samhälls- och arbetslivet.

Det finns tre olika studievägar som är anpassade för att bättre möta deltagarnas olika behov och målsättningar. Utgångspunkten vid studier inom sfi är individens behov och att utbildningen ska präglas av flexibilitet.²⁷

Syftet med ämnet *svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen* är enligt kursplanen att den studerande skall uppnå en funktionell behärskning av språket, så långt möjligt i nivå med den som studerande med svenska som modersmål har. Nuvarande kursplan inrättades 2005 (SKOLFS: 2004:25). Den första delen av utbildningen i ämnet svenska som andraspråk omfattar såväl alfabetisering – på svenska eller på modersmålet – som grundläggande läs- och skrivutveckling för analfabeter och kortutbildade vuxna. De studerande som har grundläggande färdigheter går vidare mot målen i den andra delen.²⁸

²³ Se www.skolverket.se/sb/d/389

²⁴ Se www.skolverket.se/sb/d/387

²⁵ Se www.skolverket.se/sb/d/387

²⁶ Se www.skolverket.se/sb/d/468

²⁷ Se www.skolverket.se/sb/d/389

²⁸ Se www.skolverket.se/sb/d/387

3.2. Nationell organisation

I följande avsnitt görs ett försök att illustrera de olika ländernas utbildningsorganisation avseende vuxna invandrades språk och läs- och skrivutbildning. Presentationerna är inte standardiserade utan utformade efter villkoren i varje land.

3.2.1. Danmarks nationella organisation av utbildning för vuxna invandrare

Kendetegnande for ”den danske model” er, at der direkte på ministerieniveau også varetages pædagogiske opgaver som udarbejdelse af sprogprøver og pædagogiske vejledninger. Ansvarlige for dette arbejde er ministeriets pædagogiske konsulenter, som gennemfører opgaverne med eksten konsulentbistand.

Figur 4: *Nationell organisation: Danmark.*

Ministeriet for flygtninge, Indvandrere og Integration

Ministeriet udarbejder regelsættene (love og bekendtgørelser) for danskuddannelse. Det er også ministeriet, der står for udarbejdelse af f.eks afsluttende prøver, modultest og pædagogiske vejledninger. Ministeriet har den overordnede tilsynsforpligtelse, som især varetages via statistiske indberetninger fra udbydere af danskuddannelse til ministeriet. Ministeriet har dog direkte tilsyn med de afsluttende prøver.

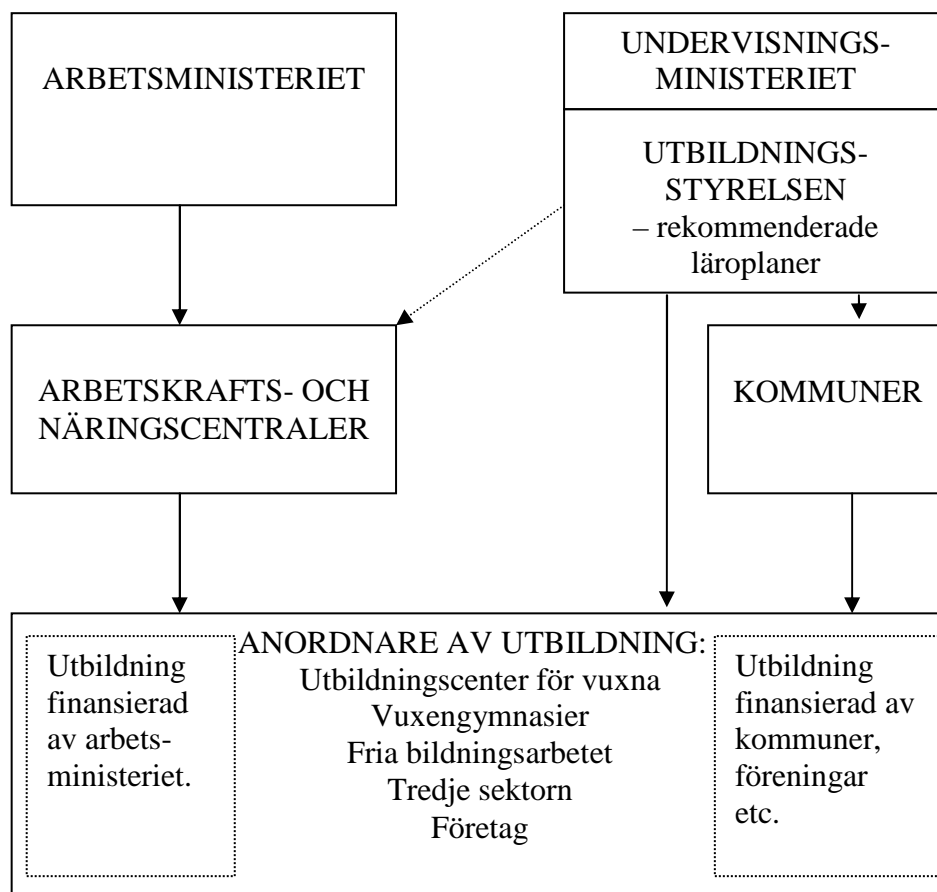
Kommunerne

Det er en kommunes pligt at tilbyde danskuddannelse til kommunens borgere. Der er 98 kommuner. Nogle mindre kommuner har slået sig sammen om opgaven, mens især store kommuner kan have flere udbydere. I dag er der ca. 60 udbydere af danskuddannelse. Det er kommunerne, der har den direkte tilsynsforpligtelse med udbyderne. Det er således deres opgave at sikre, at den enkelte udbyder lever op til reglerne og leverer god undervisning.

3.2.2. Finlands nationella organisation av grundläggandeutbildning för vuxna invandrare

I Finland ansvarar arbetsministeriet för anskaffandet av största delen av invandrarutbildningen. Utbildningsstyrelsen ansvarar dock för publiceringen och uppdateringen av de rekommenderade läroplanerna. Varje utbildningsanordnare skriver sin egen, mer detaljerade läroplan, som följer den nationella rekommendationen. Förutom den av arbetsförvaltningen organiserade utbildningen finns dock också en del andra utbildningar, som erbjuds av det fria bildningsväsendet, vuxengymnasier, vuxenutbildningscentra samt privata utbildare. Dessa utbildningar finansieras oftast av kommunernas statsandelssystem.

Figur 5: Nationell organisation: Finland.

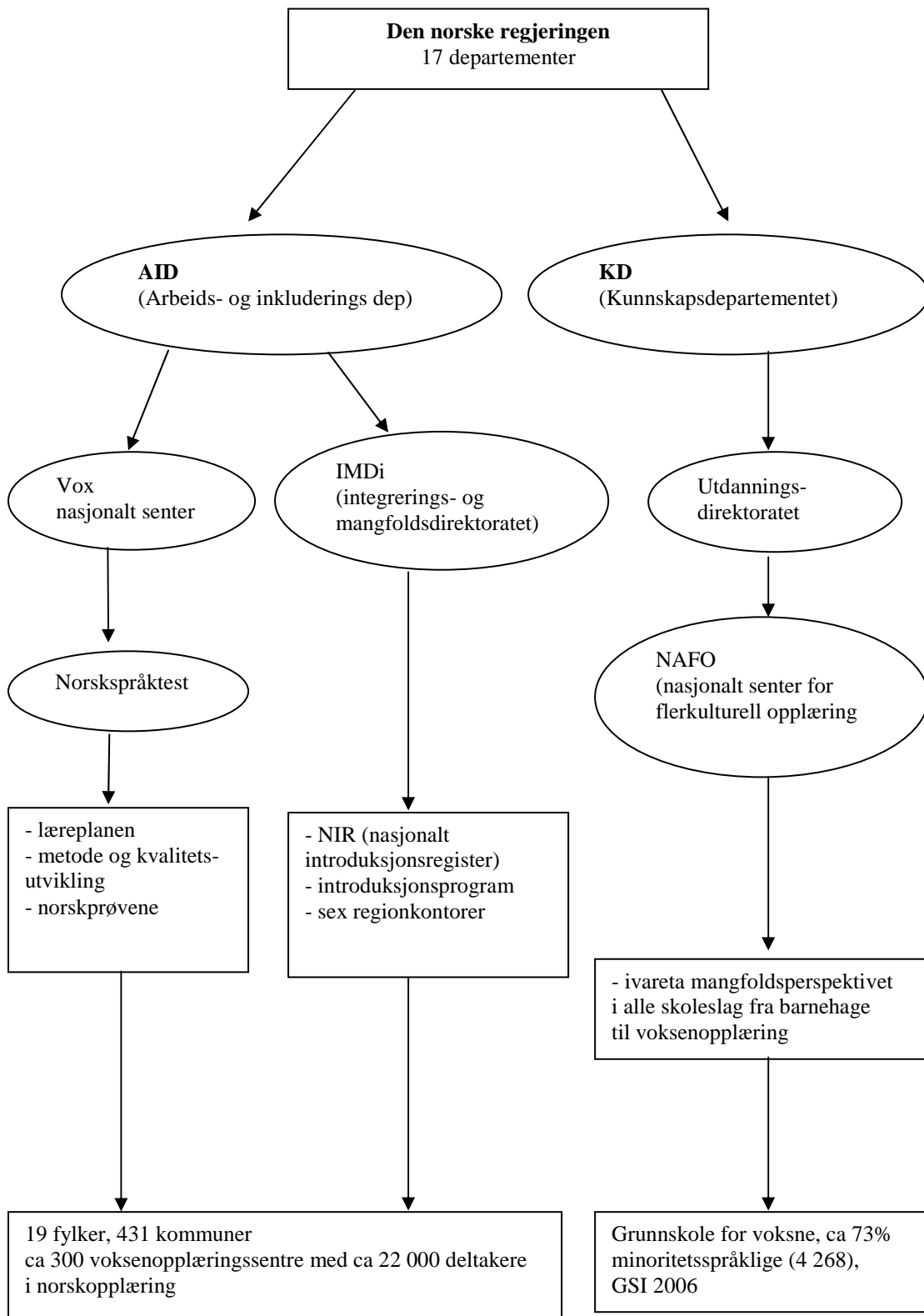
3.2.3. Islands nationella organisation av vuxenutbildning

Det finns ingen nationell organisation för vuxenutbildning andraspråksutbildning.

Der finns institutioner som driver vuxenutbildning. En af dem er *Mimir* som arbetslivet driver og *Det Internationale hus* i Reykjavik, begge to har mange kurser. Så finns åtta vuxenutbildningsinstitutioner som driver utbildning for vuxne men ikke kun for indvandrere. De får budget fra de respektive kommuner. Nu er det så at staten, kommunerne och arbejdslivet finansierer mesten part utbildning for indvandrere.

3.2.4. Norges nationella organisation av grundläggande utbildning för vuxna invandrare och norskutbildning för vuxna

Figur 6: Nationell organisation: Norge (källa: Vox 2007).

3.2.5. Sveriges nationella organisation av svenskundervisning för vuxna invandrare och grundläggande vuxenutbildning

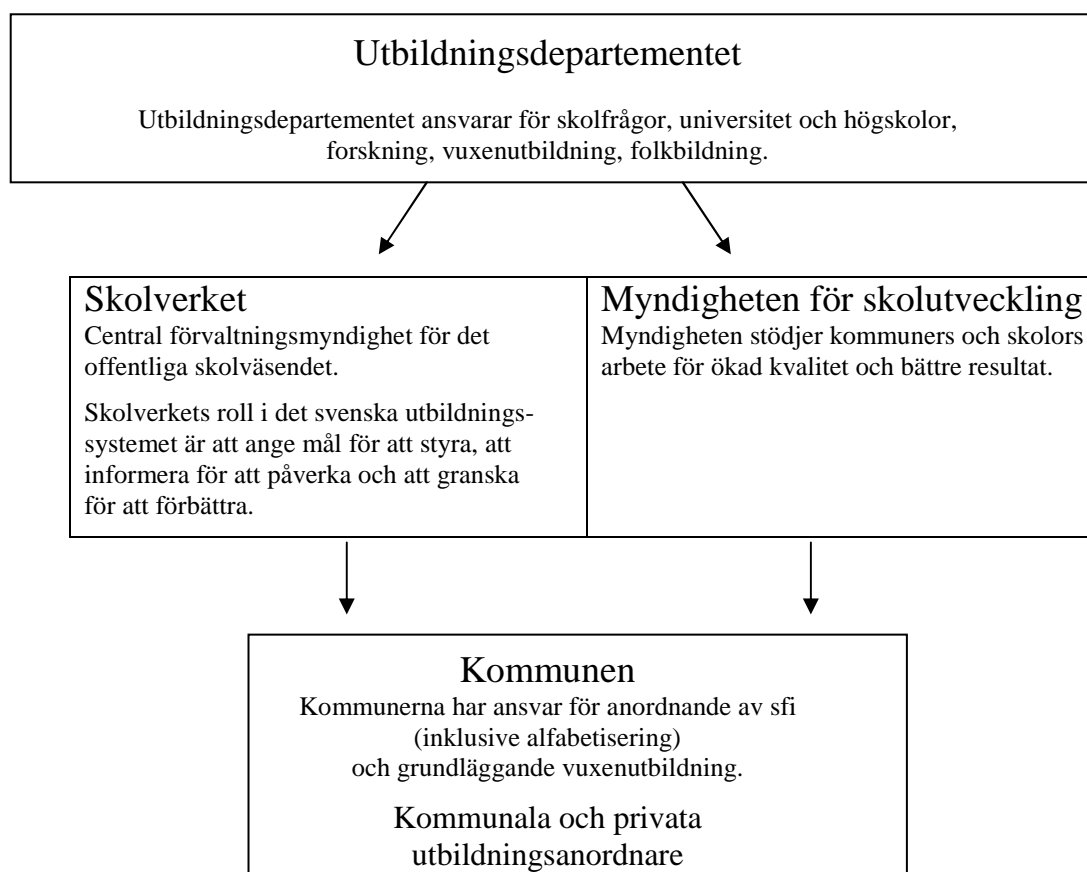
Sfi-utbildningen och den grundläggande vuxenutbildningen ingår i det offentliga skolväsendet för vuxna.

Svensk vuxenutbildning anordnas i många olika former med många olika ansvariga. Den består av alltifrån statlig och kommunal vuxenutbildning till arbetsmarknadsutbildning, personalutbildning och kompetensutveckling i arbetslivet.

Till det offentliga skolväsendet för vuxna hör:

- *Kommunal vuxenutbildning* som består av grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning.
- *Särvux* som är vuxenutbildning för personer med särskilda behov.
- *Svenskundervisning för invandrare (SFI)*.

Figur 7: Nationell organisation: Sverige.

En kommun får uppdra åt andra att anordna sfi. Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges ett sådant uppdrag och om villkor för det. Om en kommun uppdrar åt någon annan att anordna sfi, får kommunen till denna överlämna endast den myndighetsutövning som hör till lärares uppgifter. Skollag 13 kap § 9 (2006:528).²⁹

²⁹ Se vidare på www.riksdagen.se

3.3. Utbildningsansvar: nationellt – regionalt – lokalt

3.3.1. Vem ansvarar för alfabetiseringsutbildningen?

Tabell 12: Utbildningsansvar på nationell, regional och lokalnivå för andraspråksutbildning och alfabetisering i de olika nordiska länderna.

	Nationellt ansvar	Regionalt ansvar	Lokalt ansvar
Danmark	Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.	Finns ej.	Kommunerne har pligt til at tilbyde danskundervisning (kan dog gå sammen om opgaven). Kommunerne bestemmer, hvem de ønsker som udbydere af dansk-uddannelse. Udbydere sender regning til kommunen, som får ca 50% af udgiften refunderet af staten.
Finland	Arbetsministeriet Utbildningsstyrelsen	15 Arbetskrafts- och näringscentraler, som organiserar ett regionalt/ lokalt anbudsförfarande.	Vuxenutbildningscentra, medborgar- och arbetar-institut, vuxengymnasier eller privata utbildningsföretag. Offentliga utbildnings-anordnarna har ibland möjlighet att ordna utbildning i läs- och skrivfärdigheter även genom statsandels-finansiering, men detta sker relativt sällan.
Island	Utbildningsministeriet. (Planerar för införandet av en nationell kursplan.)	Kommunerne for vuxenutbildnings-institutionerne.	Kommunalt ansvar.
Norge	Arbeids- og inkluderings-departementet, AID.	Fylkesmannen, FM (länsnivå). IMDis sex regionkontorer (introduksjonsprogram).	Kommunen har ansvar (plikt). Kommunen kan bruke en kommunal tilbyder ,eller en privat virksomhet som kommunen godkjenner (ca 4,2%).
Sverige	Utbildningsdepartementet	Skolverkets fem regionala enheter och Skolutvecklings-myndighetens fem regionala kontor.	Varje kommun har ansvar. Kommunen kan bedriva verksamheten i egen regi eller via anbud låta privata godkända anordnare handha utbildningen.

Kommentarer från de nordiska länderna

Här följer korta förklaringar som kompletterar tabelltexten.

Danmark

Nationellt udformer Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration de gældende styredokumenter.

Regionalt/lokalt er sprogundervisningen en kommunal opgave, dvs kommunerne afholder udgiften med statsrefusion.

I dag er der ca 60 sprogcentre og andre udbydere af danskuddannelse (f.eks VUC, Ungdomsskoler). Der er 98 kommuner, men en række mindre kommuner har slået sig sammen om opgaven og udnævner en kommune til at have driftsansvaret. Den driftsansvarlige kommune skal sikre, at undervisningen gennemføres i hehold til reglerne ved at føre tilsyn med skolerne. Kommunerne har således den direkte tilsynsforpligtelse. Ministeriet har den overordnede tilsynsforpligtelse, hvilket sker gennem udbydernes statistiske indberetninger om bl.a. undervisningens omfang og produktion. Dog har ministeriet direkte tilsyn med de afsluttende prøver.

Finland

Nationellt har *Arbetsministeriet* ansvaret för anordnandet av utbildningen i läs- och skrivfärdigheter för vuxna medan *Utbildningsstyrelsen* ansvarar för den nationellt rekommenderade läroplanen. Rekommendationen är dock inte på samma sätt bindande för anordnarna av utbildning som t.ex läroplansgrunderna för grundskolan eller gymnasiet. Rekommendationen följs emellertid relativt bra, eftersom den utformats i samarbete med utbildningsstyrelsen och arbetsförvaltningen.

Regionalt finns det 15 arbetskrafts- och näringscentraler (TE-centraler) som sköter om anskaffandet av utbildningen i läs- och skrivfärdigheter genom ett allmänt anbudsförfarande.

På lokal nivå erbjuder de lokala utbildningsanordnarna utbildning i läs- och skrivfärdigheter. Vilka som helst offentliga eller privata anordnare av utbildning kan delta i det allmänna anbudsförfarandet. De vanligaste utbildningsanordnarna på lokal nivå är vuxenutbildningscentra, medborgar- och arbetarinstitut, vuxengymnasier eller privata utbildningsföretag.

I Finland har de offentliga utbildningsanordnarna möjlighet att ordna utbildning i läs- och skrivfärdigheter även genom statsandelsfinansiering (från undervisningsministeriet genom kommunerna), men detta sker sällan på grund av att arbetsförvaltningen skaffar utbildning inom området. Vissa etniska eller andra ideella föreningar kan också erbjuda utbildning i läs- och skrivfärdigheter. Detta sker vanligtvis med projektfinansiering från diverse instanser.

Island

Nationellt ligger ansvaret för utbildningen i isländska för invandrare i *Utbildningsministeriet*. Fram till nu har det bara handlat om finansiering av språkkurser för invandrare. Men regeringen har beslutat att man ska skriva en speciell läroplan för denna undervisning. Den planeras vara klar 2007–2008. Enligt de planerna ska utbildningen utföras på utbildningsinstitutioner över hela landet.

I Island har videreuddannings institutioner i alle dele af landet en slags regionalt ansvar. Nu forbereder man i *Utbildningsministeriet* kvalitetskontrol af vuxenutbildning for indvandrere. Denne arbejds går hånd i hånd med skrivning af läroplan.

I Island är det avhängigt av platsen och det finns ingen regel om något lokalt ansvar men kommunalt ansvar för vuxenutbildning finns som fremkommer i vuxenutbildningsinstitutionerne.

Norge

Nasjonalt har Kunnskapsdepartementet (KD) ansvar for alle læreplaner "hjemlet i opplæringsloven", og det er Utdanningsdirektoratet (Udir) som utarbeider eventuelle metodiske veiledninger for grunn- og videregående opplæring. Det er kommunen som er ansvarlig for å tilby grunnleggende norskopplæring og grunnskoleopplæring.

Den 1. januar 2007 ble ansvaret for opplæringen i norsk og samfunnskunnskap overført fra Kunnskapsdepartementet til Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Vox (nasjonalt senter for læring i arbeidslivet) har fått delegert et ansvar for å ivareta den faglige og pedagogiske utviklingen av opplæringen i norsk og samfunnskunnskap. Vox skal samarbeide med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). IMDi har hovedansvaret for introduksjonsordningen og NIR (dataregistreringsbasen).

Regionalt er fylkeskommunen ansvarlig for videregående opplæring. Fylkesmannen (FM) forvalter midler til informasjon og kurs for lærere samt resultattilskuddet som kommunen får ved bestått norskprøve. FM er også klageinstans vedrørende rett og/eller plikt til norskopplæring. IMDi seks regionkontorer har ansvar for introduksjonsprogrammet for flyktninger. Ellers ligger ansvaret for videregående opplæring på regionalt nivå, i fylket ("länet").

I Norge pålegger introduksjonsloven kommunene å tilby norskopplæring til alle innvandrere med rett og/eller plikt innen tre måneder fra de er bosatt i kommunen. Kommunene har også plikt til å tilby grunnskoleopplæring for voksne. Det er således kommunen som har ansvar for begge utdanningene. Voksenopplæringen har ansvaret for å melde deltakeren med rett og/og eller plikt til gratis opplæring, opp til avsluttende prøve.

Alle vedtak om norskopplæring og tildeling av flere timer, må være lovlig fattede vedtak etter forvaltningsloven. Denne formaliseringen er begrunnet i retten til å klage på avslag. Dette er viktig gjennomført opplæring gir adgang til å søke bosetting.

Lokalt delegerer kommunene ofte ansvaret for å fatte vedtak om flere timer, eller eventuelle avslag til voksenopplæringen. Alle vedtak kan prinsipielt klages inn til fylkesmannen som er statens representant i hvert fylke. Klagene gjelder stort sett avslag på søknad om flere timer, eller avslag på permisjonssøknad.

Sverige

Nationellt fastställer **regeringen** mål, riktlinjer och resursfördelning för de ansvariga myndigheternas verksamhet, men bestämmer inte hur myndigheterna ska tillämpa en lag eller hur de ska besluta i olika ärenden. **Utbildningsdepartementet** ansvarar för den löpande verksamheten inom statsförvaltningen och ger direktiv till de myndigheter som ryms inom dess verksamhetsområde bl.a Skolverket och Myndigheten för skolutveckling (MSU).

En översyn av myndighetsstrukturen inom skolområdet är på gång och regeringen har tillsatt en utredning som ska presentera sina förslag i slutet av 2007. De myndigheter som berörs av översynen är bl.a Skolverket och Myndigheten för skolutveckling. Myndigheten för skolutveckling upphör som egen myndighet och dess kärnuppgifter övertas av Skolverket. Förändringarna avses träda i kraft 1 juli 2008.

Regionalt: Skolverket har ett centralt kontor i Stockholm och fem regionala enheter för utbildningsinspektion lokaliserade till Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm och

Umeå. Myndigheten för skolutveckling (MSU) har ett centralt kontor i Stockholm och fem enheter ute i landet lokaliserade till Stockholm, Göteborg, Karlstad, Sundsvall och Växjö.

Lokalt anordnar 252 av landets 290 kommuner sfi-utbildning i egen regi eller på entreprenad. Varje kommun har ansvar för att vuxna som har rätt till sfi och bor i kommunen också erbjuds utbildning. När någon, som har rätt till utbildningen, har anmält sig för att studera i sin hemkommun ska utbildningen starta inom tre månader. Detta är kommunens skyldighet (se skollagen, 13 kap). Kommunen ansvarar också för utbildningens kvalitet (se Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet, SFS 1997:702).

3.4. Samverkanskrav

(Detta avsnitt motsvaras i huvudsak av avsnitt B3b i enkäten.)

Vuxenutbildningens integrering med övriga verksamheter i samhället är en ständigt aktuell fråga. Det blir därför intressant att se vilka krav på samverkan det finns i de olika ländernas befintliga regelverk.

I samband med detta kan det vara på sin plats att notera att den lagstiftning som finns i de olika länderna och som gäller för invandring, integration, sociala villkor och arbete ofta skiljer på flyktingar och andra invandrare (arbetskraftsinvandrare m.fl). Det kan också vara olika lagstiftning som gäller beroende på om deltagarna är nyanlända eller har varit i landet under flera år. Allt detta påverkar villkoren för deltagarna som omfattas av andraspråks- och alfabetiseringsutbildningarna.

Tabell 13: Samverkan mellan myndigheter på olika nivåer avseende andraspråksutbildningen för vuxna invandrare i de nordiska länderna.

	Samverkan mellan myndigheter på nationell, regional eller lokal nivå avseende andraspråksutbildningen för vuxna invandrare
Danmark	Kommuner, jobcentre og relevante ministerier samarbejder om at fremme beskæftigelse og uddannelse. Arbejdsmarkedets parter indgår i dette arbejde.
Finland	Integrationen av invandrare skall ske i samverkan med arbetskrafts- och kommunala myndigheter samt vid behov i samverkan med folkpensionsanstalten.
Island	Undervisningsministeriet samarbeitar med socialvælfærd og det juridiska ministeriet og der finns også samverkan mellan disse og kommunerne og arbejdslivet.
Norge	'Introduksjonsloven' pålegger kommunene, NAV og voksenopplæringen å samarbeide om deltakere som går i introduksjonsprogram. AID pålegger Vox og IMDi å samarbeide om norsk og samfunnskunnskap.
Sverige	Migrationsverket har tillsammans med nio andra myndigheter enats om en "Nationell samsyn avseende Hälsa och den första tiden i Sverige". Samarbetet gäller lokal, regional och nationell nivå.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

For gruppen af ledige står beskæftigelse centralt. Reglerne for flygtninge og familiesammenførte er udmøntet i Integrationsloven (under Integrationsministeriet).

For øvrige ledige reguleres indsatsen i Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats (Beskæftigelsesministeriet). Kommunernes jobcentre spiller en central rolle i indsatsen.

Finland

I Finland ska integrationen av invandrare ske i samverkan med arbetskrafts- och kommunala myndigheter samt vid behov i samverkan med folkpensionsanstalten. Hur samarbetet skall se ut gällande utbildningen för dem som saknar läs- och skrivfärdigheter, har inte reglerats officiellt.

Island

I Island samarbetar undervisningsministeriet med ministeriet för social välfärd och med det juridiska ministeriet. Man har inte mer än startat denna process men man arbetar nu i de ovannämnda ministerierna omkring samarbete mellan myndigheter på olika nivåer. Der finns också samverkan mellan disse institutioner och arbetsliv og kommuner.

Norge

I **Norge** finnes det i introduksjonsloven en forskrift som pålegger kommunene å samarbeide med NAV (tidligere Aetat) om ”opplæringen for deltakere i introduksjonsprogram³⁰.” AID har pålagt Vox og IMDi å samarbeide om ansvaret for norskopplæringen.

Sverige

Migrationsverket har tillsammans med nio andra myndigheter, bl.a Socialstyrelsen, och Landstingsförbundet, också enats om en ”Nationell samsyn avseende Hälsa och den första tiden i Sverige”. Den nationella samsynen omfattar alla nyanlända invandrare, inklusive de asylsökande. Den är tänkt som ett stöd för utveckling på lokal och regional nivå av insatser för alla nyanlända, oavsett skälet till att man kommit till Sverige.³¹

³⁰ Rundskriv P-6/2003 om samarbeid mellom kommunen og aetat om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere.

³¹ Se vidare www.skolutveckling.se/digitalAssets/68965_nationell-samsyn_halsa-introduktion.pdf

3.5. Finansiering av utbildningen

I alla länder utgår olika former av statliga medel för finansiering av utbildningen i andraspråks och alfabetisering. Det går däremot en skarp skiljelinje mellan Danmark och Norge på ena sidan och Sverige, Finland och Island på den andra avseende kopplingen mellan måluppfyllelse/resultat och medel för finansiering av utbildningen.

3.5.1. Är utbildningens finansiering kopplad till måluppfyllelse?

(Detta avsnitt motsvaras i huvudsak av avsnitt B12 i enkäten.)

Tabell 14: *Finansiering av grundutbildningarna för vuxna invandrare. Eventuella kopplingar mellan finansiering och måluppfyllelse.*

	Finansieringsmedel	Koppling mellan finansiering och måluppfyllelse
Danmark	Kommunen betalar undervisningen med nogen statsrefusion samt modtager resultatstilskud fra staten, når en kursist inden for 3-årsperioden har afsluttet dansk-uddannelse med prøve eller er kommet i beskæftigelse.	Ja. Ekonomisk belønning (ersättning) till kommunen för varje deltagare som klarat avgångspröve eller har egen försörjning inom tre år.
Finland	Varje TE-central som anordnar undervisning i läs- och skrivfärdigheter för vuxna får medel från arbetsförvaltningen. Viss utbildning finansierad av etniska föreningar m.m.	Nej. TE –centralerna har eget system för kvalitetskontroll och måluppfyllelse.
Island	Staten har ökat sin stötte dette år med stor sum og kommunerne satter utbildningsinstitutioner. Arbejdslivet og fagforeninger giver ligevel financial stött.	Nej
Norge	Kommunen kan från staten söka: 1. ”per capita”-tilskudd (vestlig og ikke-vestlig deltaker) 2. resultattilskudd (ved avlagt prøve) 3. Skjønsmessig tilskudd (ved spesielle behov). 4. Deltakere på gammel ordning gir utbetaling per deltaker per time.	Ja. 94 000 nkr for ikke-vestlig og 35 200 for vestlig borger fordelt på 5 år. Kommunen får 5000 nkr /person registrert i NIR, og som klarat muntlig respektive 5000 nkr för person som klarat skriftlig Norskprøve 2 og Norskprøve 3. 2007: 75 millioner nkr ekstra til å styrke norskopplæringen, 400 000 kr til kommuner med 10–200 deltakere, resten er skjønnsmidler.
Sverige	Statliga medel för flyktingar i samband med mottagande och introduktion där sfi ingår som en del. Nyanlända invandrare invandrare som ej har flyktingstatus har rätt till sfi. Finansieras av kommunala medel och försörjningsstöd. Statliga medel till grundläggande vuxenutbildning i form av årsplatser.	Nej. Kommunen måste inrätta och följa en individuellt inrättad introduktionsplan. Förutsättningen för de statligt finansierade platserna är en kommunal finansiering som uppgår till minst 82% av stödet. Kommunen skall i en ansökan ange mål och planer för utveckling av verksamheten. Kommunen är redovisningsskyldig.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Kommunerne har det økonomiske ansvar for undervisningen. Siden januar 2004 er finanseringen modultakstreguleret. Hver danskuddannelse består af seks moduler. En kursist skal bestå en modultest, før udbyder kan fremsende faktura til kursistens bopælskommune og modtage penge til den efterfølgende undervisning. I Finansloven findes vejledende modultakster. Kommunen modtager statsrefusion.

Finland

TE-centralerna använde sammanlagt 2 793 388 euro under året 2006 för att anskaffa undervisning i läs- och skrivfärdigheter för vuxna (i medeltal 3 979 euro/person). Av 15 TE-centraler var det fyra som under året 2006 inte ordnade någon undervisning i läs- och skrivfärdigheter för vuxna och dessa hade därmed noll budget.

Det är svårt att uppskatta finansiering för den övriga utbildningen eftersom kursernas längd och timantal varierar mycket. Finansieringen av den övriga utbildningen kommer dessutom från många olika instanser.

Island

Ökning fra staten fra 26 millioner kroner til 200 millioner og stöd från arbejdslivet som har sin egen vuxenutbildningsinstitution og stöd fra fackföreningar till kurser og individer som deltaker i kurser.

Norge

Den nye finansieringen for norskopplæringen ³² bygger på tre typer tilskudd: ”per capita”-tilskudd, resultattilskudd og skjønnsmessig tilskudd (ved spesielle behov). Alle kommuner får overført et per capita-tilskudd basert på antall innvandrere med rett og plikt bosatt i kommunen. En ikke-vestlig innvandrer gir 94 000 kr ³³ og en vestlig innvandrer gir 35 200 kr fordelt på fem år. Små og mellomstore kommuner kan dessuten søke om et ekstra, skjønnsmessig tilskudd fordi de ikke har ”stor-driftsfordeler”. I 2007 er de fleste deltakerne i norskopplæringen på ”gammel ordning”. Her leverer kommunen lister over **antall** deltakere per time per lærer, og får etterbetalt en refusjon for opplæringen ³⁴.

Sverige

Svenskundervisning för invandrare

Staten lämnar ersättning till kommunerna för kostnader i samband med mottagandet och introduktionen av nyanlända enligt förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m (ersättningsförordningen). Ersättningen betalas ut som ett schablonbidrag för varje flykting som tas emot. Rätt till schablonersättning har kommuner som genomför ett program för individuell introduktion i enlighet med en skriftlig introduktionsplan som fastställs efter samråd med berörd person. Ersättningen är tänkt att täcka kommunens ökade kostnader för, i genomsnitt, tre och ett halvt år.

Ett introduktionsprogram skall enligt ersättningsförordningen innehålla svenskundervisning för invandrare (sfi) enligt skollagen (1985:1100), praktik i den utsträckning som är möjlig, orientering om svenska samhällsförhållanden och svenskt samhällsliv samt information om vardagslivet i en kommun och liknande frågor.

Nyanlända invandrare som inte omfattas av ersättningsförordningen har samma rätt som flyktingar och andra skyddsbehövande till sfi och stöd från arbetsförmedlingen.

³² Finansieringsordningen blir i 2007 evaluert av Rambøll management, det kan komme endringer.

³³ Satser for 2007, se www.ks.no

³⁴ Refusjonsordningen opphører 1.9 2010.

Kommunen har däremot ingen skyldighet att erbjuda dessa personer deltagande i annan introduktionsverksamhet. Många av dessa får försörjningsstöd (socialtjänstförordningen) för studierna i sfi.³⁵

Grundläggande vuxenutbildning

Statsbidrag för den grundläggande vuxenutbildningen är avsett att både stödja en fortsatt utveckling och bibehålla tillgången till vuxenutbildning. Förutsättningen för statligt stöd är att kommunerna åtar sig att successivt utveckla förutsättningarna för vuxnas lärande, t.ex. infrastruktur, pedagogik och metodik. Stöd till grundläggande vuxenutbildning får lämnas till kommuner som har en hög andel kommuninvånare med utomnordisk bakgrund bland den vuxna befolkningen eller hög arbetslöshet.

Sammanlagt 45 000 årsstudieplatser har år 2006 fördelats till kommunalt finansierad vuxenutbildning; grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning samt vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Fördelningen utgår från kommunernas ansökningar om statligt stöd för utbildning av vuxna år 2006 och från officiell statistik.³⁶

³⁵ Se vidare www.immi.se/lagar/utredningar/dir200752.htm

³⁶ Se vidare www.skolutveckling.se/innehall/utbildning_arbetsliv_tillvaxt/vuxnas_larande/statsbidrag/2006/beslut_fordelning_2006/

3.6. Deltagarnas kurskostnader och studiefinansiering

Ett exempel från norska förhållanden får inleda detta avsnitt. Deltakere på introduksjonsprogram får lønn for å delta i heldagsprogram. Mange av deltakerne i den ”vanlige” norskopplæringen kunne også trenge en liknende ordning. De økonomiske kravene til familiegjengeforening er i dag strenge. Mange av deltakerne i norskopplæringen har dårlig råd. Lærerne antyder dessuten at mange slutter for tidlig i opplæringen fordi de er nødt til å forsørge seg og familien. Det er alltid en **risiko** for at de lavtutdannede faller ut av arbeidsmarkedet når konjunktorene går ned. Da kan mange ha mistet retten sin til gratis opplæring. Norsk kurs senere i livet kan bli dyrt for mange.

3.6.1. Tar man ut avgifter for kurserna?

Tabell 15: Eventuelle deltagaravgifter för alfabetiseringsutbildning i de olika nordiska länderna.

	Kostnadsfri utbildning	Kursavgifter
Danmark	Ja – för deltagare som omfattas av integrationslagen och som ledige modtager økonomisk støtte (er på overførselsindkomst).	Kommunen kan kræve en afgift for deltagere som är selvforsørgende: 1. højst 500 dkr/modul (med oppehållstillstand men efter 3-årsgrænsen). 2. højst 500 dkr/modul (från Baltikum, Polen, Slovakien, Slovenien, Tjekkien el Ungern). 3. højst 1 000 dkr/modul (med midlertidigt ophold). 4. højst 5 000 dkr/modul (med midlertidigt ophold och egen finansiering av studierna).
Finland	Ja – Arbetsförvaltningens utbildning.	Utbildningen som bekostas av kommuner eller andra organisationer kan ha en terminsavgift, ofta relativt liten.
Island	Nej. Regler for utbildning giver lov for at den som deltager betaler for kursus og eksamen.	De som driver kurser og prov kan ta afgifter.
Norge	Nej. Inga avgifter för de som har <i>rett och plikt</i> dvs flyktninger (herunder overføringsflyktninger), personer med opphold på humanitært grunnlag, personer med kollektiv beskyttelse som er bosatt i en kommune/familie-gjenforente med gruppene ovenfor, familie-gjenforente med norsk og nordisk borgere bosatt i Norge.	De som ikke har rett, men <i>plikt</i> måste själv betala avgifter för utbildningen dvs arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS/EFTA-området, deres familiemedlemmer, studenter og au pairer. (Dette er utenlandske borgere mellom 16 og 55 år som har behov for norskkunnskaper og/eller skal søke om bosetting, evt. statsborgerskap.) Priset varierar något, men det är vanligt med ca 20–60 nkr/ timme, eller ca 5 000– 15 000 nkr per termin. Deltagarna måste även betala för norskprøvene.
Sverige	Inga avgifter.	En avgift får tas ut vid enskild prövning.

Kommentarer från de nordiska länderna

I **Danmark** är undervisningen gratis för de kursister, som er ledige og modtager økonomisk støtte af det offentlige. Selvforsørgende betaler eventuelt gebyr pr modul, jf ovenfor.

I **Finland** är Arbetsförvaltningens utbildning kostnadsfri. När det gäller utbildningen som bekostas av kommuner eller andra organisationer kan de ha en termins- eller kursavgift, ofta relativt liten.

I Island förkommer inte denna typ av utbildning speciellt för lavt utbildade invandrare. Indirekt stötte er da folk deltager i kurser uden at betale hele kostnaden.

I **Norge** måste de som inte har rätt till gratis undervisning betala för den.

Priserna varierer något, men det är vanligt med ca 20– 60 nkr i timmen. 300 timer pliktig opplæring vil da koste et sted mellom 4 800 og 15 000 nkr. Dessutom måste deltagarna betala för ”norskprøvene” (400 nkr per delprøve, 2007). Det er også mulig å ta nettbaserte kurs³⁷. De koster fra ca 500 nkr per semester.

I **Sverige** tas inga avgifter ut för sfi och den grundläggande vuxenutbildningen.

Den som, utan att vara elev i sfi, vill ha ett betyg från sfi har rätt att gå igenom provning. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på kursen. För detta får en avgift tas ut. Förordning (1996:1458).³⁸

Detsamma gäller för grundläggande vuxenutbildning. Den som vill ha betyg från kommunal vuxenutbildning skall få genomgå provning i alla kurser som får förekomma inom kommunal vuxenutbildning, utom orienteringskurser och individuella kurser, samt i projektarbete. Förordning 16 § (2006:1277).³⁹

³⁷ Det mest kjente heter Migranorsk, se www.migranorsk.no

³⁸ Se vidare www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:895

³⁹ Se vidare www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2002:1012

3.6.2. Vilka typer av studiefinansiering finns för kursdeltagare?

Här redovisar varje land de olika typerna av finansiellt stöd som kan utgå för studier inom andraspråks- eller alfabetiseringsutbildningarna. Vi skiljer i redovisningen på statliga stöd, olika typer av introduktionsersättningar och andra ekonomiska stödformer som kan finnas i de olika länderna.

Tabell 16: Olika typer av studiestöd och ekonomisk ersättning för kursdeltagare.

	Statliga studiestöd	Introduktionsersättning o.dyl	Andra ekonomiska stöd
Danmark	Nej – man kan ikke få Statens Uddannelsesstøtte.	En stor del af de kursister der ikke er i beskæftigelse, modtager økonomisk støtte fra det offentlige. Overførselsindkomst.	Kursister, der er omfattet af integrationsloven, får Introduktionsydelse (hvis de ikke kan forsørge sig selv eller forsørges af andre).
Finland	Nej.	För deltagande i arbetsförvaltningens utbildningar har man antingen integrationsstöd eller utbildningsstöd.	När det gäller annan utbildning än den som ordnas av arbetsförvaltningen får studeranden inte automatiskt studiebidrag. De är dock ofta berättigade till utkomststöd eller dylikt. Arbetskraftsbyrån kan med vissa förutsättningar jämställa övrig utbildning med den arbetskraftspolitiska, vilket betyder att studeranden kan få integrationsstöd under studierna.
Island	Nej.	Indirekt støtte fra arbejde i form af frie kursus.	Kursister betaler måske aldrig hele kostnaden ved at drive kursus. Studiebidrag finns ej.
Norge	Nej. Har ikke rett til studielån i Statens lånekasse for utdanning. Innvandrere med flyktningstatus kan få statlig flyktningstipend i fem år som gjelder for grunnutdanning.	Introduksjonsdeltakere får introduksjonsstønad (i stedet for sosialbidrag). Stønaden tilsvare 2G etter folketrygden, ca 133 000 kr for voksen i heldagsprogram ⁴⁰ . Stønaden er skattepliktig.	Enkelte kan få bidrag som overgangsstønad, sosial stønad eller andre mens de studerer. Enkelte arbeidsgiver velger å bekoste norskopplæringen for sine utenlandske arbeidere fra EØS-området.
Sverige	Nej. För sfi-studier utgår ej studiestöd. För grundläggande vuxenutbildning kan den studerande erhålla statligt studiestöd.	Invandrare med flyktingsstatus får introduktionsersättning.	Invandrare utan flyktningstatus kan få försörjningsstöd för sfi.

⁴⁰ 1 G i Folketrygden er 66 812 kr i 2007. Deltakere under 20 år i introduksjonsprogram får 2/3 stønad, ektepar der begge går i introduksjonsprogram får noe reduserte ytelser.

Kommentarer från de nordiska länderna

I **Danmark** kan man ikke få Statens Uddannelsesstøtte, når man modtager undervisning efter danskuddannelsesloven. Mange kursister er i beskæftigelse og mange lever af økonomisk støtte fra det offentlige. Kursister, der er omfattet af Integrationsloven, får introduktionsydelse, hvis de ikke kan forsørge sig selv eller forsørges af andre. Introduktionsydelsen er noget lavere end støtte ifølge øvrige ordninger.

När det gäller den utbildning i **Finland** som bekostas av arbetsförvaltningen är de flesta studeranden berättigade till integrationsstöd (motsvarar arbetsmarknadsstöd + bostadstillägg etc). Integrationsstöd betalas i normala fall under de tre första åren i Finland och i vissa undantagsfall, t.ex på grund av inlärningsvärigheter, rehabiliteringsbehov och sociala orsaker, under de fem första åren.

När det gäller annan utbildning än den som ordnas av arbetsförvaltningen får studeranden inte automatiskt integrationsstöd. De är dock ofta berättigade till utkomststöd eller dylikt. Arbetskraftsbyrån kan med vissa förutsättningar jämställa övrig utbildning med den arbetskraftspolitiska, vilket betyder att studeranden kan få integrationsstöd under studierna.

I **Island** förkommer inte denna typ av utbildning speciellt för lavt utbildtede indvandrere. Indirekt støtte er da folk deltager i kurser uden at betale hele kostnaden. skal Deltager måste arbejde mindst 85% af kurstiden for at opfylde krav om eksamen hvis han eller hun skal bruge sin utbildning for at søge for bostadsrett.

I **Norge** får introduksjonsdeltakere introduksjonsstønad (i stedet for sosialbidrag) for deltakelse i heldagsprogram. Stønaden tilsvare 2G etter folketrygden, ca 133 000 kr for voksen. Stønaden er skattepliktig. Innvandrere med flyktningstatus (asylantene) kan dessuten få et flyktningstipend i fem år. Flyktningstipendet gjelder for grunnutdanning (grunn- og videregående opplæring) og utbetales av Statens lånekasse for utdanning.

Deltakere i norsk og samfunnskunnskap har ikke rett til studielån i Statens lånekasse for utdanning. Enkelte kan få bidrag som overgangsstønad for utdanning, sosialstønad eller andre. Noen arbeidsgiver velger å bekoste norskopplæringen for sine utenlandske arbeidere som ikke har rett til gratis norskopplæring.

I **Sverige** kan invandrare med flyktingsstatus få introduktionsersättning för sfi av kommunen, som i sin tur får statsbidrag för detta. Invandrare som inte är flyktingar kan få försörjningsstöd.

Grundläggande vuxenutbildning

Fr.o.m höstterminen det år som en studerande fyller 20 kan han/hon ansöka om studiemedel. Studiemedel består av en lånedel och en bidragsdel. Studiemedel beräknas för varje vecka som den studerande deltar i utbildning. Den studerande kan även få studiemedel för 50 eller 75 procents studietakt. Tilläggsbidrag kan beviljas studerande som har barn och samtidigt studerar. Tilläggs lån finns för studerande som är 25 år eller äldre.⁴¹

⁴¹ Se vidare hemsidan för Centrala studiestödsnämnden www.csn.se

4. Lärare och lärarutbildning

4.1. Lärarbehörighet

För enkelhetens skull använder vi begreppet *behörighetskrav* och menar med det de krav som ställs på en lärare som ska undervisa inom andraspråks- och alfabetiseringsutbildningen och som kan utläsas ur de styrdokument vi haft tillgång till.

Tabell 18: Behörighetskrav enligt gällande nationella regelverk.

	Behörighetskrav, enligt regelverk, för lärare som undervisar inom grundläggande andraspråksutbildning för vuxna invandrare
Danmark	Ja. Lärarutbildning + 1 år påbyggnad (vari alfabetisering ingår).
Finland	Endast generell lärarutbildning.
Island	Nej. Der finns ingen behörighetskrav for lærere som undervisar vuxna invandrare.
Norge	Endast generell lärarutbildning.
Sverige	Ja. Lärarutbildning och relevant utbildning för den undervisning som ska bedrivas.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

For at blive godkendt som underviser, skal man have den særlige uddannelse til underviser i dansk som andetsprog for voksne eller være godkendt som andet-sproglærer af en skoleansvarlig myndighed før 1998.

Uddannelsen hører under Undervisningsministeriet, som kan dispensere fra nogle af kravene om optagelse mv.

Finland

Det finns inga bestämda kompetenskrav för lärare som undervisar personer med invandrarbakgrund. Det finns inte heller några lagstadgade kompetenskrav för lärare som undervisar i läs- och skrivfärdigheter. De flesta invandrarlärare har ämneslärar-kompetens i modersmålet, men många har en specialisering i finska eller svenska som andra språk. I allmänhet är det utbildningsanordnarna som själva bestämmer med vilka kriterier de anställer sin personal.

Island

Det finns inga bestämda kurser eller kompetenskrav för lärare som undervisar vuxna invandrare men den ökande behov i senaste åren och krav för utbildning af lærere har fremkaldet ændring i læreruddanning, dvs man driver nu kurser m.m i sprog og læsning, men de fleste fokuserer på børn og ungdommar.

Norge

Eftersom Läroplanen bara säger att lärarna *bör* ha kompetens i norska som andraspråk, eller motsvarande, så måste alla anställda med en godkänd pedagogisk utbildning anses vara behöriga. En kommun kan selv velge å stille strengere krav til sine lærere. I Oslo kreves det faget norsk som andrespråk eller tilsvarende for fast ansettelse i norskoppleringen for voksne innvandrere.

Sverige

Kommuner och landsting är skyldiga att för undervisningen använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Undantag får göras endast om personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna.

Den som inte är behörig får ändå anställas utan tidsbegränsning, om det saknas behöriga sökande och om det finns särskilda skäl, samt om den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att den sökande är lämpad att sköta undervisningen. Den som avgör detta är ansvarig rektor (Skollagen 2 kap 3 §, 4 §).

I lärarutbildningen rekommenderas för närvarande minst 40 poäng (motsvarar ett års heltidsstudier) i ämnet svenska som andraspråk för blivande grundskollärare samt lärare inom vuxenutbildningen. Detta anses ge den teoretiska kompetens som undervisningen i ämnet förutsätter.

4.2. Utbildningar för alfabetiseringsundervisning

Det är tre olika kompetensområden som behöver täckas in i en utbildning som ska möta de krav som man bör ställa på lärare som ska undervisa inom alfabetiseringsutbildningen för vuxna invandrare.

För det första **1)** en vuxenpedagogisk utbildning, för det andra **2)** en andraspråksutbildning och för det tredje **3)** en utbildning i läs- och skrivinlärning. När det gäller läs- och skrivinlärning kan det vara en allmänt inriktad utbildning vilket oftast innebär inriktning mot barns lärande (**a**) eller en mer specifikt inriktad utbildning mot vuxnas lärande (**b**) eller en läs- och skrivutbildning inriktad mot andraspråksinlärare (**c**). Men allra helst bör man förstås ha med sig en utbildning som fokuserar vuxna andraspråksinlärares förutsättningar och behov (**d**). Idealet skulle således kunna vara en utbildning som innehåller: 1, 2 och 3d.

Centrala frågor att ställa med avseende på de möjligheter som finns för alfabetiseringsutbildningen i de olika länderna att kunna rekrytera lärare med kompetens inom området blir således följande:

Finns det ordinarie/reguljära lärarutbildningar som är avsedda att förbereda för undervisning i alfabetiseringsutbildningen? Ingår läs- och skrivinlärning för vuxna invandrare i den grundläggande lärarutbildningen? Finns det speciella påbyggnadsutbildningar med denna inriktning? Finns innehållet i andra fristående kurser med ett innehåll som riktar sig mot alfabetisering?

Avsnittet som följer redovisar situationen i de olika länderna avseende den reguljära lärarutbildningen och olika typer av påbyggnadsutbildningar, men även vidareutbildningar i form av olika kortare kurser. Allt är på högskole/universitetsnivå.

4.2.1. Utbildningar för lärare som ska arbeta med alfabetisering – en översikt

Tabell 19: *Utbildningar med innehåll som förbereder för alfabetiseringsundervisning. Siffrorna inom parentes syftar på de tre kompetensområdena som beskrivits i inledningen: vuxenpedagogik (1), andraspråk (2) och läs- och skrivinlärning (3a–d).*

	I ordinarie grundutbildning	Påbyggnadsutbildning	Vidareutbildning
Danmark	På lærerseminarer og universitetet kan man gennemføre andetsprogsunddannelser, som i et vist omfang kan sidestilles med uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for voksne.	Med intagningskrav: vanlig lærarutbildning eller kandidat (bachelor) i språk eller annan liknande utbildning. Indhold: 1) Sprogbeskrivelse, 2) Sprogtilegnelse, 3) Kulturforståelse och interkulturell kommunikation, 4) Andetsprogs pædagogik under en voksenpædagogisk synsvinkel samt 5) praktik. Omfang: 1 år. Obligatorisk siden 1998.	Ett omfattande efterutdanningsprogram finns.
Finland	Ingen separat grundutbildning för lärare i läs- och skrivfärdigheter. I ämneslärarutbildningen med modersmål och litteratur ingår finska alt svenska som andraspråk (2). Grundnivå eller specialisering.	Universiteten erbjuder möjligheter till specialisering i finska/svenska som andraspråk även för dem som redan arbetar som lärare. Grundnivå eller specialisering.	Universitet/fortbildningscentra/utbildningsstyrelsen etc organiserar årligen kortare och längre kurser för lärare inom läs- och skrivutbildning.
Island	I ordinarie grundutbildning af lærere finns valkurser om undervisning af invanrarbörn och i kurser i islandsk diskuterer man også undervisning i islandsk for elever med andet sprog end islandsk.	Kurser for grundskolelærere om sprogpædagogikk m.m undervisning av invanrarbörn.	Högskolekurser med Vuxenpedagogik (1b) och Isländska som andraspråk (2).
Norge	Inget. UiO (Oslo) og UiB (Bergen) tilbyr bachelor og masterprogram i norsk som andrespråk.	3-årigt masterprogram i vuxenpedagogik på deltid. (1) (Universitetet i Tromsø). Norsk som andrespråk på nett i ett år (30p) (2) (Nordisk institutt ved Universitetet i Bergen). 2-årigt masterprogram (deltid) i norsk som andraspråk. (2) (Universitetet i Oslo). Internationell och flerkulturell pedagogik (ej vuxna) (Høgskolan i Oslo).	Vuxna andraspråksinlärares läs- och skrivutveckling (3c och d) (Universitetet i Oslo). Språknivåer enligt CEFR (10p) vid Universitetet i Bergen.
Sverige	I lärarprogrammet finns ämnet svenska som andraspråk som inriktning (30hp–120hp). En 7,5hp-kurs i läs och skrivutveckling på andraspråket (3c) ingår i grundkursen på en del högskolor.	Vid 20 olika universitet och högskolor kan man läsa ämnet svenska som andraspråk (minst 30hp ofta 60hp och på flera 100 hp). Ofta ingår läs- och skrivutveckling (3c). På högre nivå Alfabetisering (7,5hp) vid Göteborgs univ (3d). Ett nationellt masterprogram och forskarprogram i ämnet finns. Däri ingår litteracitet på andraspråket (3b) (Samverkan mellan Universiteten i Göteborg, Malmö och Stockholm).	Vid 20 olika universitet och högskolor kan man läsa ämnet svenska som andraspråk som enstaka kurs. Uppdragsutbildningar är ej ovanliga. Alfabetisering (7,5p) ges av Göteborgs universitet (3d).

4.2.2. Ingår ämnet ⁴² i grundutbildning (ordinarie lärarutbildning), påbyggnadsutbildning eller efteruddannelse?

Följande beskrivningar av situationen i varje land avseende den aktuella frågan är mycket kortfattade. För den läsare som söker mer kunskap finns det möjlighet att gå vidare genom att ta del av den kompletterade information som återfinns i appendix. Där finns ländernas ifyllda enkätsvar med fördjupningar och mer information om respektive land och även bilagor och länkar till aktuella dokument. Detta avsnitt motsvaras i huvudsak av enkätens avsnitt E.

Danmark

Grundutbildning

På lærerseminariene kan man i dag specialisere sig i ”dansk som andetsprog” ved at tage det som såkaldt linjefag. I en række andre seminariefag er det blevet obligatorisk at medtænke tosprogede og andetsprogsvinklen. Også på nogle universiteter kan man tage en bachelor i dansk som andetsprog. Sådanne eksaminer kan selvsagt i høj grad godskrives i relation til kravet om den særlige læreruddannelse.

Påbyggnadsutbildning

Den obligatoriske uddannelse har eksisteret siden 1998 og er en deltidsudannelse, som modsvarer et års heltidsstudier. Krav om optagelse er en grundlæggende lærereksamen eller en bachelor med dansk eller et andet sprogfag som hovedemne.

Uddannelsen beskrives således:

”Formålet med uddannelsen er at kvalificere de studerende til at varetage undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl.

Det er uddannelsens mål,

- 1) at den studerende erhverver sig faglige og pædagogiske forudsætninger for at varetage, begrunde og udvikle undervisning i dansk som andetsprog for voksne, herunder også alfabetiseringsundervisning.
- 2) at den studerendes personlige udvikling fremmes gennem selvstændigt arbejde med uddannelsens indhold og gennem deltagelse i forskellige arbejds- og samarbejdsformer.”

Den studerende ska själv betala för denna utbildning som kostar ca 20 000 Dkr.

Innan denna utbildning blev obligatorisk fanns det en kortare kurs om alfabetisering som man skulle ha genomgått för att få undervisa analfabeter. Den ingår numera i den länge utbildningen.

Vidareutbildning/efteruddannelse

De lærere, der inden kravet om ovennævnte læreruddannelse i 1998 var ansat til at undervise inden for området, havde typisk enten en seminarieuddannelse eller en universitetsuddannelse, suppleret med et obligatorisk kursus, som gennem årene har varieret fra 48 timer til 250 timer. Da sprogundervisningen har sin rod i fritidsundervisningen, vil der stadig være ældre undervisere, som ikke i udgangspunktet har en uddannelse, som i dag kvalificerer til optagelse på læreruddannelsen. Denne gruppe skønnes ikke være særlig stor i dag.

Et omfattende efteruddannelsesprogram

For ikke mindst at implementere den nye lovgivning med nye krav til undervisningen har der siden 1. januar 1999 været et omfattende efteruddannelsesprogram.

⁴² Med ämnet avses här dels kunskaper i andraspråksinlärning/undervisning och dels kunskaper i läs- och skrivinlärning (för vuxna).

Perioden 1999–2007 har der været afsat ca 30 mio dk kr. til efteruddannelse af lærerne (dertil kommer et tilsvarende beløb til efteruddannelse af vejledere og ledere).

Der udbydes *landsdækkende kurser* (annonceret i et landsdækkende kursusprogram) – korte som længerevarende, ligesom det har været muligt at søge ministeret om midler til afholdelse af regionale og lokale kurser. Emnerne for disse kurser har været mangfoldige og har på mange måder også dækket undervisningen på Danskuddannelse 1 (fx udtale, undervisning i mundtlig kompetence, sprogundervisning på arbejdspladsen, den individuelle læringsplan, teamsamarbejde, projektarbejde og modultest osv). Det største ”hit” har til nu været ”Sprogundervisning på arbejdspladsen”. Kurser, som udelukkende har haft fokus på undervisningen på Danskuddannelse 1, har derimod ikke altid været godt besøgt.

Finland

Grundutbildning

Utbildning i finska eller svenska som andraspråk är en del av ämneslärarutbildningen i modersmål och litteratur. Därmed är alla ämneslärare i modersmål och litteratur även kompetenta lärare i finska eller svenska som andraspråk. För att vara kompetent lärare i modersmål och litteratur bör man läsa ämnesstudier i det finska eller svenska språket, litteraturvetenskap samt ämneslärarens pedagogiska studier.

En blivande lärare i modersmål och litteratur kan även specialisera sig i ämnet finska eller svenska som andraspråk under sina språkstudier, som en del av sin magisterexamen. Lärare i modersmål och litteratur som inte väljer att specialisera sig inom något av dessa ämnen kan även i ett senare skede genomföra sådana fortbildande studier. Studenter i finska/svenska (filosofie kandidat/magister) har även möjlighet att utföra studier i finska eller svenska som andraspråk, redan på grundstudienivån.

Påbyggnadsutbildning

Det finns fortbildningsstudier/vitsordsstudier i finska eller svenska som andraspråk. Det finns även möjligheter vid vissa universitet/fortbildningscentra att specialisera sig i finska eller svenska som andraspråk vid sidan av arbete.

Efteruddannelse

Universitetens fortbildningscentra, utbildningsstyrelsen, det nationella utbildning centret för undervisningssektorn etc. erbjuder kortare eller längre kurser årligen både i finska och svenska som andraspråk samt läs- och skrivinlärning.

Island

Grundutbildning

Kurser i islandsk og sprogpädagogikk i undervisning av børn med andet sprog end islandsk. Der finns også kurser i videregående utbildning (til diploma eller masters grad). Så finns korte kurser for lærere inom emnet.

Påbyggnadsutbildning

Det finns kurser i videregående læreruddanning men som fokuserer på børn og ungdommar mesten part.

Efteruddannelse

Det finns kurser i form av videregående uddanning af lærere (til diploma eller mastersgrad) i vuxen pædagogikk ved Islands Pædagogiske universitet men ikke specielt for indvandrere. Ved Islands universitet finns kurser for voksne med andet sprog end islandsk men disse er akademiske kurser. Separate kurser finns som lærere kan deltage i men som før er fokuserer de fleste på børn.

Norge

Grundutbildning

Lærerutdanningen i Norge er ikke tilpasset målgruppen ”voksne innvandrere”. Allmennlærerutdanningen (høgskolenivå) har kun en modul i flerspråklig pedagogikk rettet mot barn. Den praktisk-pedagogiske utdanningen på universitetet (PPU) har heller ingen egen modul i voksenpedagogikk, eller noe om alfabetisering.

Påbyggingsutbildning

Følgende tre påbyggingsutbildninger lyfts fram:

Vuxenpedagogik

Universitetet i Tromsø tilbyr et erfaringsbasert mastergradsprogram i voksenpedagogikk på deltid over tre år. Målet er å kvalifisere studentene til å utvikle, planlegge, organisere og gjennomføre fleksible opplæringsstilbud, studier og kurs for voksne elever/studenter. Studentene skal bli i stand til å vurdere og anvende ulike didaktiske/pedagogiske modeller, metoder og verktøy med utgangspunkt i hvordan kulturelle, sosiale og individuelle forhold påvirker voksnes læringssituasjon. Målgruppen er alle som arbeider med utdanning, opplæring, instruksjon, rådgivning og veiledning av voksne.

Norsk som andrespråk på nettet i ett år

PRISME er et nettbasert/fjernundervisningstilbud i norsk som andrespråk. Målgruppa er lærere som ønsker å ta etterutdanning. Det er ettårig, gir 30 studiepoeng og modularisert. Mappevurdering utgjør en del av eksamen. Opplegget er internettbasert med forpliktende deltakelse i nettkollokvier. Studiet tar opp norskspråklige, allmennspråklige, læringspsykologiske, kulturelle og pedagogiske emner.

Nordisk institutt ved UiB tilbyr studiet, men samarbeider med faglærere fra UiO, NTNU i Trondheim og Høgskolene i Hedemark og Bergen.

Masterprogram

UiO tilbyr også et toårig mastergradsprogram i norsk som andrespråk med mulighet for å ta det som deltidsstudier. Høgskolen i Oslo har et toårig, heltids-masterprogram i flerkulturell og internasjonal utdanning, men pensumet er uten voksenperspektivet.

Det eksisterer flere etterutdanningstilbud på grunnfagsnivå (30 - 60 studiepoeng), men svært få påbygningsmuligheter (moduler) for dem som har grunnfag i norsk som andrespråk eller tilsvarende.

Efteruddannelse

Språknivåer

Universitet i Bergen har opprettet en modul (10 studiepoeng) i vurdering og nivåforståelse i forhold til CEFR og læreplanarbeid. Det er forelesninger en gang per uke over ett semester. Det er ca 12 studenter ved studiet.

Skriftkyndighet i et andrespråkperspektiv

Universitetet i Oslo (UiO) tilbyr en modul på 10 studiepoeng i ”Skriftkyndighet i et andrespråkperspektiv” med vekt på generell teori om leseprosesser. Ett av kapitler av pensum⁴³ er viet voksne spesielt. I modulen ”Andrespråksundervisning og andrespråklæring” har UiO en forelesning som heter ”Norsk som andrespråk for voksne”⁴⁴

Lærerutdanningen i Norge er *ikke tilpasset* målgruppen ”voksne innvandrere”. Allmennlærerutdanningen (høgskolenivå) har kun en modul i flerspråklig pedagogikk

⁴³ Lise Iversen Kulbrandstad.

⁴⁴ Med pensum fra Alver, Dregelid, Hvenekilde og Ryen.

rettet mot barn. Den praktisk-pedagogiske utdanningen på universitetet (PPU) har heller ingen egen modul i voksenpedagogikk, eller noe om alfabetisering.

Sverige

Grundutbildning

Läroarutbildningen i Sverige förbereder generellt inte för undervisning av vuxna invandrare.

Några högskolor har kurser i läs- och skrivutveckling på andraspråket inom läroarprogrammen. Endast en högskola har svenska som andraspråk som obligatoriskt i sina läroarutbildningar. Inom läroarprogrammen i ämnet svenska som andraspråk finns dock kurser upp till 80p på flera högskolor i Sverige.

Påbyggnadsutbildning

Vid 20 olika universitet och högskolor kan man läsa ämnet svenska som andraspråk som enstaka kurs (se ref under påbyggnadsutbildningar). Göteborgs universitet har som enda universitet en C-kurs (7,5p) i "Alfabetisering" inom ämnet Svenska som andraspråk.

På hemsidan för Nationellt Centrum för sfi och svenska som andraspråk⁴⁵ finns en översikt över de utbildningar i svenska som andraspråk som ges av högskolor och universitet runtom i landet. Av översikten framgår på vilken nivå kurserna ligger, om de ingår i läroarprogrammet och/eller är fristående, studietakt och om de ges på distans. Översikten uppdateras en gång per år. Här finns även information om mer tillfälliga utbildningssatsningar. Poänggivande uppdragsutbildningar för sfi-lärare (med medel från departementet, Skolverket och Myndigheten för skolutveckling) har genomförts under de senaste åren.

4.3. Kompetensutveckling

Här beskrivs särskilda insatser för lärare verksamma inom fältet andraspråkutbildning för vuxna invandrare inklusive alfabetisering.

Danmark

Som et supplement til oven for nævnte efteruddannelse afholdes der årligt en censor-konference (med fokus på afsluttende prøver), et modultestseminar (fokus på modul-testning), en lederkonference og en lærerkonference.

På både prøve- og modultestområdet er der eksplicit fokus på Danskuddannelse 1. Emnevalget på de senere års lærerkonferencer har dækket alle tre danskuddannelser.

På leder- og lærerkonferencer har emnerne været generelle, f.eks medborgerskab, e-learning. Konferencer med særskilt fokus på Danskuddannelse 1 har ikke været gennemført de seneste mange år.

Fra og med 2008 vil den ekstraordinære bevilling ophøre, og ministeriet vil kunne give tilskud på et mindre niveau.

⁴⁵ Läs om alla utbildning på högskolenivå i svenska som andraspråk här: www.usos.su.se/sfi

Finland

Utöver de kurser och utbildningar för lärare som har nämnts ovan finns det en hel del utbildningstillfällen, seminarier, möten etc. som organiseras av t.ex. arbetsministeriet och utbildningsstyrelsen. I samband med publiceringen av nya nationella läroplansrekommendationer organiseras ofta regionala eller nationella tillställningar både för lärare och dem som arbetar med anskaffandet av utbildningen.

Island

Den islandske regering vil öke og fordybe læreruddanning omkring invandrar uddanning i islandskt sprog og samfund (udgivet 2007). Nu ser man stor økning i budget og ser frem til stor ændring i de nærmeste fremtid.

Norge

Ved innføring av ny læreplan i 2005 fikk Vox i oppdrag fra departementet å holde kurs for lærere i ny ordning i alle landets fylker. Høsten 2004/våren 2005 besøkt Vox minst ett sted i hvert fylke og holdt kurs i rett og plikt og ny læreplan for ca 1500 lærere. Hvert fylke får 100 000 nkr årlig til informasjonstiltak, eller kompetanseutvikling for voksenopplæringen. Fylkesmannen forvalter midlene. Det er stor lokal frihet i forhold til hvordan pengene blir brukt. Det kan være fylkets opplæringsavdeling som arrangerer etterutdanningsdagene, eller et lokalt voksenopplæringsssenter. Både lokale krefter og nasjonale miljøer blir leid inn.

Medel för kompetensutbildning/kompetensutveckling (generellt för utbildningen)

Norge mangler per i dag et helhetlig system for finansiering av etter- og videreutdanning for voksne arbeidstakere. Arbeidstakere har rett til tre års utdanningspermisjon forutsatt at de har vært yrkesaktive i minst tre år i sammenheng og ansatt hos samme arbeidsgiver i to år. Forutsetningen er at utdanningen har relevans til yrkeslivet og at den er formell. Mange arbeidsplasser har lokale ordninger som for eksempel avtaler om å dekke studieavgift, lærebøker eller muligheten til å følge forelesninger i arbeidstiden. Det er imidlertid ikke vanlig at arbeidsgiver betaler hele den formelle videreutdanningen for en arbeidstaker, hvis det da ikke er et akutt kompetansebehov i virksomheten (innen IKT, for eksempel).

Norsk skole gjennomfører nå en stor reform for grunn- og videregående opplæring: *Kompetanseløftet*. Reformen innebærer kompetanseheving for lærere og rektorer. Noen tilsvarende satsning finnes ikke ennå for voksenopplæringen. Men IMDi og Vox samarbeider om en plan kompetanseheving for lærere og ledere i voksenopplæringen. 1. mars leverte Vox og IMDi en plan for dette arbeidet med start høsten 2007 og avslutning i 2010. Planen er til behandling i AID.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring, NAFO ⁴⁶ skal ivareta mangfoldsperspektivet i alle skoleslag, og har et nettverk av fokusskoler (på alle nivåer) i alle fylker. Fokusskolene får oppfølging, kursing med mer, og skal til gjengjeld fungere som ”nav” i utviklingsarbeidet i fylket.

På statsbudsjettet for 2007 ble det bevilget 10 millioner nkr til metode- og systemutvikling innen norskopplæringen ⁴⁷. Det er IMDi som forvalter midlene og tildeler prosjektmidler til voksenopplæringssteder i alle fylker. For 2007 er det blant annet tildelt midler til forsøk med alfabetisering ved hjelp av morsmålslærer og til arbeid med språkperm-metodikk (formativ vurdering) med mer.

⁴⁶ Ligger under Utdanningsdirektoratet, holder til ved Høgskolen i Oslo.

⁴⁷ De såkalte post 61-midlene over statsbudsjettet.

Sverige

I Skollagen (2 kap § 7, 2000:842) meddelas följande när det gäller ansvaret för kompetensutveckling av anställda lärare. ”Varje kommun och landsting skall se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting skall vinnlägga sig om en planering av personalens kompetensutveckling.”

För perioden 2007–2009 har regeringen anslagit 15 000 000 skr (5 000 000 skr per år) för kompetensutbildning och kompetensutveckling för sfi. Myndigheten för skolutveckling har av regeringen fått uppdraget att i samarbete med högskolor/universitet anordna poänggivande kurser inom ämnet svenska som andraspråk. Syftet med satsningen är att fler sfi-lärare får ökad ämneskompetens. I kurserna kopplas teori och praktik samman så att kurslitteraturens innehåll relateras till konkreta uppgifter som utförs i den egna verksamheten. Seminarieverksamhet finns fr.o.m. hösten 2007. Myndighetens fältorganisation beslutar om innehåll och form/former.⁴⁸

⁴⁸ Information om kompetenssatsningarna finns på www.skolutveckling.se och www.usos.su.se/sfi

5. Alfabetiseringsutbildningens relation till olika politiska mål

Nämns eller påverkas utbildningen för invandrare (med fokus på utbildning av analfabeter och kortutbildade) av beslut och lagstiftning som rör integration, utbildning i allmänhet och arbetsmarknad/näringsliv?

Rapporten behandlar frågan samlat för varje land. Först redovisas de lagar som har väsentlig inverkan på utbildningen och sedan aktuella politiska mål som direkt påverkar alfabetiseringsutbildningen.

5.1. Politiska mål för integration, skola/utbildning och arbetsmarknad/näringsliv

Danmark

Af gældende regelsæt (lov og bekendtgørelse for danskuddannelse) fremgår det, at arbejde og uddannelse intager en central plads.

Lov om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl, jf lovbekendtgørelse nr 259 af 18. marts 2006:

§ 1. Formålet med uddannelse i dansk som andetsprog (danskuddannelse) er at bidrage til, at voksne udlændinge med udgangspunkt i deres individuelle forudsætninger og integrationsmål opnår nødvendige dansksproglige kompetencer og viden om kultur- og samfundsforhold i Danmark, så de kan blive deltagende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere.

Stk. 2. Danskuddannelse skal bidrage til, at voksne udlændinge så hurtigt som muligt efter at have fået opholdstilladelse i Danmark tilegner sig færdigheder i at forstå og anvende det danske sprog og opnå kendskab til det danske arbejdsmarked, så de herved får mulighed for at komme i beskæftigelse og bliver i stand til at forsørge sig selv.

Stk. 3. Danskuddannelse skal endvidere fremme voksne udlændinges aktive brug af det danske sprog samt bidrage til, at de opnår almene kundskaber og færdigheder, som er relevante i forhold til arbejde og uddannelse samt livet som medborger i et demokratisk samfund.

Bekendtgørelse nr 737 af 28. juni 2006 om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl:

§ 2. Undervisningen på de tre danskuddannelser har som mål, at kursisterne opnår en almindandsproglig kvalificering og introduceres til kultur- og samfundsforhold i Danmark med henblik på at kunne varetage erhvervsarbejde og kunne fungere aktivt som samfundsborger. Undervisningen på Danskuddannelse 2 og 3 har desuden som mål, at kursisterne kvalificeres til at deltage i kompetencegivende uddannelse og faglig efteruddannelse.

På den politiske scene er ikke mindst beskæftigelse, men også uddannelse betragtet som vejen til integration. Samtidig understreges vigtigheden af, at den enkelte udlænding lærer det danske sprog og opnår kendskab til kultur- og samfundsforhold i Danmark.

Regeringen og arbejdsmarkedets parter er enedes om en såkaldt ”trappemodel”, som bygger vejen mod beskæftigelse op i fire trin:

1. Vejledning og opkvalificering (herunder danskundervisning)
2. Virksomhedspraktik (i kombination med danskundervisning)
3. Ansættelse med løntilskud/ansættelse på særlige vilkår (evt fortsat danskundervisning)
4. Ordinær ansættelse (evt. fortsat danskundervisning).

Regeringen har stærkt fokus på at få *alle* ledige i beskæftigelse. Det er regeringens intention, at så meget af danskundervisningen som muligt skal finde sted i kombination med beskæftigelse. Beskæftigelse i kombination med sprogundervisning står derfor centralt.

De senere år har regeringens bestræbelser på at få også ledige udlændinge i beskæftigelse udmøntet sig i ”En ny chance til alle”, hvorefter det er målet, at 25 000 flere indvandrere og efterkommere er i arbejde i 2010. I i denne forbindelse er der taget en lang række initiativer. Ministeriets ”Integrationservice” er et serviceorgan for kommunerne, og ministeriets kampagne ”Brug for alle unge” sætter ikke mindst fokus på sikring af uddannelse af unge.⁴⁹

Finland

Integration

I *lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande* (1999), § 11, sägs följande:

”I integrationsplanen kan avtalas om stödjande av studier i finska eller svenska, arbetskraftspolitisk vuxenutbildning, frivilliga studier för invandraren, yrkesvägledning och rehabilitering, arbetspraktik, förberedande undervisning, stödjande av integration av barn och unga samt ordnande av andra med dessa jämförbara integrationsstödjande åtgärder, som kan anses vara skäliga.”

I *ändringen av lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande* (2005), § 6c, sägs följande:

”Arbetskraftsbyrån svarar tillsammans med arbetskrafts- och näringscentralen för att arbetskraftsservice som främjar och stöder invandrares integration samt undervisning i läs- och skrivkunighet och grundläggande utbildning ordnas för invandrare som registrerats som arbetssökande samt sköter de övriga uppgifter som anvisas den i denna lag.”

Regeringen har godkänt ett *invandrarpolitiskt program*, som säger:

- Kommunerna och arbetsförvaltningen garanteras tillräckliga resurser för att arrangera särskilda integrationsfrämjande åtgärder och andra positiva specialåtgärder.
- Förutsättningarna för att inleda integrationsåtgärderna omedelbart efter att uppehållstillståndet har beviljats tryggas.
- Integrationsåtgärder av kvotflyktingar inleds omedelbart efter inresan. Det utvecklas särskilda integrationsåtgärder för de mest sårbara grupperna. Uppföljningssystemet för mottagandet och integrationen samt kommunernas och andra lokala aktörernas rådgivning och utbildning vidareutvecklas.

⁴⁹ Der henvises til Integrationsministeriets hjemmeside www.nyidanmark.dk

- Integrationsutbildningssystemet fastställs i lagstiftningen och ansvarsfördelningen och finansieringen mellan utbildnings- och arbetsförvaltningen förtydligas. Rätten till undervisningen och miniminivån på undervisningen fastställs. Det utarbetas kvalitetskriterier och mätare för utvärdering av effektiviteten.
- Vid behov erbjuds undervisning i form av effektiverat regionalt samarbete. Utbildningsstyrelsen ger nya rekommendationer om utbildningsinnehållet. Utbildningens innehåll och kvalitet förbättras, bland annat genom att det ses till att undervisningsgrupperna är tillräckligt små och enhetliga.

Invandrarförvaltningen undergår stora strukturella förändringar i Finland för tillfället. Ansvar för invandrapolitiken och invandrarnas integration skall flyttas över till inrikesministeriet från och med den 1.1.2008. Sedan april 2007 har Finland dessutom haft en ny invandrar- och europaminister. Vid inrikesministeriet skall grundas en ny enhet för integrationsärenden. Samarbete mellan inrikesministeriet, det nya arbets- och näringsministeriet och undervisningsministeriet kommer att var ytterst viktigt vad gäller invandrarutbildning.

Skola/utbildning

Som välfärdsstat bör Finland sörja för att undervisningen av invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter ordnas på lämpligt sätt. Läs-, skriv- och räknefärdigheter hör till de grundläggande mänskliga rättigheterna och de sedvanliga medborgarfärdigheterna. Dessa basfärdigheter ger individen möjligheter att utvecklas som människa och aktivt påverka sin situation och sin omvärld, vilket skapar förutsättningar för ett fullvärdigt liv. Också de invandrare som saknar läs- och skrivförmåga när de kommer till Finland bör ges möjlighet att lära sig dessa grundläggande färdigheter i sitt nya hemland.

Arbetsmarknad/näringsliv

På grund av regeringsbyte håller man på att förnya invandrarförvaltningen. Tidigare har invandrarnas integration varit ett av de mest centrala målen för arbetsministeriets verksamhet. Härefter verkar det nya arbets- och näringsministeriet koncentrera sig mera på arbetsrelaterad invandring och inrikesministeriet sköter om integrationsärenden.

Island

Integration – skola/utbildning

I januari 2007 aksepterade den islandske regering helhedsmålsætning for innvandrere. Hovedmål er at atgader for positiv integration tygges som skal baseras på jævnstilling, demokrati og menneskelige rettigheder så indvandrere kan integreres i samfundet og deltage i alle slags aktiviteter med ansvar som andre borgere.

Mål for sprog undervisning er:

- Vuxne immigranter, i og uden for arbejde, og skal have lejlighed til god uddanning i islandsk.
- Kundskab om islandskt samfund skal være del af uddanning i islandsk
- Udgive lærematerial som svarer til lærplan.
- Aktivt kvalitetskontrol skal være med undervisningen i islandsk

Lov om indvandrere (2002 nr 96, 15. mai) och regler fra juristisk ministeriet 2003 hvor siger at indvandrere som søger for bostadsret skal deltage i kursus i islandsk mindst 150 stunde (paragraf 50).

Arbetsmarknad/näringsliv

Arbejdslivet driver og støtter en institution, Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, som gir uddanning for sit folk og her finns kurser for folk med andet språk end islandsk. Fagforbunde støtter sit folk for at deltage i kurser.

Norge

Integration

Integrasjonsområdet er i høy grad gjenstand for politiske føringer. Disse kommer til uttrykk i lover, stortingsmeldinger og gjeldende forskrifter⁵⁰. Norskopplæringen er i dag først og fremst styrt av introduksjonsloven⁵¹. **Introduksjonsloven** sier: "Formålet med denne loven er å styrke nyankomne innvandreres mulighet for deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, og deres økonomiske selvstendighet.

Skola/utbildning

Ap/SV og Sp-regjeringen fra 2006 har levert en stortingsmelding mot fattigdom og stortingsmelding om inkludering. Tiltakene som gjelder innvandrere (medregnet norskopplæringen) har en ramme på 1,368 millioner nkr⁵².

Det er først og fremst introduksjonsloven og forskriftene til denne (læreplanen medregnet) som regulerer opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. De politiske målene for utdanningen i Norge generelt er nedfelt i "**Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa**", **opplæringsloven**⁵³ og generell del av læreplan for grunnskolen. Formålet med opplæringen⁵⁴ finner vi i § 1–2: "Grunnskolen skal i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding, utvikle evnene og føresetnadene deira, åndeleg og kroppsleg, og gi dei god allmennkunnskap, slik at dei kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn. Den vidaregåande opplæringa skal ta sikte på å utvikle dugleik, forståing og ansvar i forhold til fag, yrke og samfunn, og hjelpe elevane, lærlingane og lære kandidatane i deira personlege utvikling. Den vidaregåande opplæringa skal vere med på å utvide kjennskapen til og forståinga av dei kristne og humanistiske grunnverdiane, den nasjonale kulturarven vår, dei demokratiske ideane og den vitskaplege tenkjemåten og arbeidsmåten. Opplæringa i grunnskolen og den vidaregåande opplæringa skal fremje menneskeleg likeverd og likestilling, åndsfridom og toleranse, økologisk forståing og internasjonalt medansvar. Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring og støtte opp under eit felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag og eit høgt kompetansenivå i folket. Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten. [...]"⁵⁵ Voksne deltakere kommer også under voksenopplæringsloven. **Voksenopplæringsloven** sier: "Målet for voksenopplæringen er å hjelpe den enkelte til et mer meningsfylt liv. Denne lov skal bidra til å gi mennesker i voksen alder likestilling i adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter som fremmer den enkeltes verdiorientering og personlige utvikling og styrker grunn-

⁵⁰ Nedfelt i Stortingsmelding 17 (2000–2001) om norsk innvandringspolitikk i Stortingsmelding nr 49 (2003–2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*, i Stortingsmelding 9 (2006–2007) og i *Arbeid, velferd og inkludering* (Arbeids- og inkluderingsdepartementet), som er en presentasjon av regjeringens arbeids- og velferdspolitik.

⁵¹ § 1. Lovens formål, Introduksjonsloven ble lansert av Sentrum-Høyre-kollisjonen 2002–2006.

⁵² Jf IMDis hjemmesider: www.imdi.no – tilskudd.

⁵³ Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa, opplæringslova: www.regjeringen.no/nb/dok/lover_regler/Lover/Opplæringsloven.html?id=213315

⁵⁴ Opplæringsloven er her gjengitt på nynorsk.

⁵⁵ Endret med lov 30. juni 2000 nr 63, i kraft 1. aug 2000, etter res 30. juni 2000 nr 645.

laget for selvstendig innsats og samarbeid med andre i yrke og samfunnsliv. ”⁵⁶ (§ 1. Formål).

Arbetsmarknad/næringsliv

De politiske målene for integreringen og arbeidsmarkedspolitikken sammenfaller på flere områder. Målet med norskopplæringen er at flest mulige skal benytte seg av retten til norskopplæring, og at de skal avslutte med en norskrøve. Videre er målsetningen at flest mulig innvandrere skal kunne komme i jobb etter endt norskopplæring.

Sverige

Integration

Ansvarigt departement för integrationsfrågor är Integrations- och jämställdhetsdepartementet medan Migrationsverket har i samarbete med länsstyrelserna har ansvaret för flyktingmottagandet.

De övergripande målen för integrationspolitiken är:

- lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund,
- en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund, samt
- en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av samhällets grundläggande demokratiska värderingar och som alla oavsett bakgrund ska vara delaktiga i och medansvariga för.

Integrationspolitiken innebär att den generella politiken ska utformas utifrån samhällets etniska och kulturella mångfald och utifrån individens behov. De integrationspolitiska målen ska genomsyra alla politikområden. Integrationspolitiken genomförs genom generella insatser inom bland annat arbetsmarknads-, utbildnings-, bostads- och folkhälsopolitiken.

Inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdena pågår olika insatser för att öka sysselsättningen, bland annat genom att förbättra introduktionen för nyanlända invandrare, erbjuda effektivare utbildning i svenska, kompletterande utbildningar, validering av utländsk kompetens. Dessutom vidtas åtgärder för att underlätta för arbetsgivarna att anställa personal med utländsk bakgrund.⁵⁷

Skola/vuxenutbildning

Skola och vuxenutbildning ingår i ett målstyrt system med ett stort lokalt ansvar. Huvudansvaret för verksamheterna ligger på kommunerna och på olika huvudmän för fristående skolor.⁵⁸

Alla vuxna skall ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning.⁵⁹

Skollag (1985:1100)

Lagen anger övergripande mål för utbildningen i skola och vuxenutbildning samt övergripande riktlinjer för hur skolans verksamhet skall utformas. I skollagen finns bestämmelser om vilka grundläggande krav som ställs på kommunerna.

⁵⁶ Se www.regjeringen.no/nb/dok/lover_regler/Lover/Voksenopplaringsloven.html?id=426474

⁵⁷ Se www.regeringen.se/sb/d/2279

⁵⁸ Se www.skolverket.se/sb/d/377/a/220

⁵⁹ Se www.skolverket.se/sb/d/377/a/878

1 kap Allmänna föreskrifter *Utbildning för vuxna*

9 § Det offentliga skolväsendet för vuxna skall ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. Härigenom skall främst de som erhållit minst utbildning få möjlighet att stärka sin ställning i arbetslivet och i det kulturella och politiska livet. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom Skolväsendet:

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

11 kap Kommunal vuxenutbildning (Komvux)

2 § Grundläggande vuxenutbildning syftar till att ge vuxna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv. Den skall också syfta till att möjliggöra fortsatta studier.

13 kap Svenskundervisning för invandrare (sfi)

1 § Sfi syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket.

Sfi syftar också till att ge vuxna som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. Läs- och skrivinläringen får ske på elevens modersmål eller annat språk.⁶⁰

Arbetsmarknad/näringsliv

Ett effektivt inträde på arbetsmarknaden för invandrare eftersträvas.

Av de personer som idag står utanför arbetsmarknaden är personer med utländsk bakgrund överrepresenterade. Arbetsmarknadsverket samverkar med andra aktörer för att få till stånd en individuell och sammanhållen introduktion för nyanlända flyktingar för att effektivisera inträdet på arbetsmarknaden. Samverkansparter är Integrationsverket (nedlagt 1/7 2007), Migrationsverket, Svenska Kommunförbundet, Myndigheten för skolutveckling, Skolverket, Svenskt Näringsliv, LO, TCO och SACO, Ombudsmännen: JämO, HO, HomO och DO, AMV, AMS och Arbetsförmedlingen.

⁶⁰ Se www.riksdagen.se

5.2. Utbildningen i relation till uppehållstillstånd och medborgarskap

5.2.1. Finns det en koppling mellan permanent uppehållstillstånd och utbildningen?

Tabell 20: Koppling mellan permanent uppehållstillstånd och andraspråksutbildning för vuxna i de olika länderna.

	Finns det en koppling mellan andraspråksutbildning och permanent uppehållstillstånd?
Danmark	Ja
Finland	Nej
Island	Ja
Norge	Ja
Sverige	Nej

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

For at opnå tidsubegrænset opholdstilladese/permanent opholdstilladelse skal der beståa en Integrationseksamen.

Integrationseksamen omfatter et krav om ordinær fuldtidsbeskæftigelse i 2 år og 6 måneder samt et krav om bestået prøve i Dansk 2 *eller* Prøve i Dansk 1 sammen med en engelskprøve på et niveau svarende til Prøve i Dansk 2.

Der er mulighed for at meddele en udlænding tidsubegrænset opholdstilladelse, uanset at udlændingen ikke har bestået det gældende prøvekrav, hvis det skyldes særlige grunde hos udlændingen selv eller dennes nærmeste familie, som ikke kan lægges udlændingen til last, herunder fysisk eller psykisk handicap, tortur- eller voldsoplevelse eller stærkt traume eller sygdom, eller i øvrigt er rimeligt begrundet i udlændingens kvalifikationer eller andre forhold.

Finland

Nej, det finns det inte.

Island

Ja, Lov for at bo i Island som indvandrere (2002 nr. 96, 15. mai.) säger att en invandrare som varit i Island i 3 år kan få lov att bo i landet så länge som han eller hon vill förutsatt att man har deltagit i en kurs på 150 timmar i isländska.

Immigration office udgiver indvandrere lov (permission) for at bo i Island

Juristik ministeren har ansvar for regler om kurser i islandsk for indvandrere. Her har man regler om minimal størrelse af kurser (i timer), undtagelse at deltage i disse kurser (hvis færdighet i islandsk er god nok), og regler om kostnad af kurser og eksamen.

Norge

Ja, alle innvandrere under 55 år som får søknad om oppholdsgrunnlag avgjort etter 1 september 2005 må dokumentere at de har gjennomgått 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap for å få permanent bosetting og statsborgerskap. For å få fritak fra plikten om 300 timer opplæring, må man bestå en norskprøve (N2 eller N3) ⁶¹.

Sverige

Nej, ingen koppling finns.

5.2.2. Finns det en koppling mellan medborgarskap och andraspråksutbildningen?

Tabell 21: *Koppling mellan medborgarskap och andraspråksutbildning för vuxna i de olika länderna.*

	Finns det en koppling mellan andraspråksutbildning och medborgarskap?
Danmark	Ja , man måste klara Prøve i Dansk 3 (B2) med godkänt resultat. Man måste fr.o.m maj 2007 även klara ett kunskapstest "Infødsretsprøven" för att kunna få danskt medborgarskap.
Finland	Nej , ingen direkt koppling till någon utbildning finns, men krav på språkkunskaper i finska för att få finskt medborgarskap finns.
Island	Ja , man ska ha deltagit i kurs i isländska (150 timmar).
Norge	Ja , man måste dokumentera genomförda 300 timmar i norsk og samfunnskunnskap för att få norskt medborgarskap.
Sverige	Nej , inga krav på språkkunskaper i svenska finns.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der er krav om bestået *Prøve i Dansk 3*. Bestået vil sige med 6 i gennemsnit efter 13-skalaen. Der er to skriftlige karakterer (i læsning og i skrivning) og **en** mundtlig karakter. Den mundtlige karakter tæller dobbelt.

Fra maj 2007 skal ansøgeren desuden bestå en videnstest: *Indfødsretsprøven*, hvor ansøgere om dansk statsborgerskab skal dokumentere kendskab til danske samfundsforhold, dansk kultur og historie. De første indfødsretsprøver afholdes medio maj og medio juni 2007. Læremateriale samt spørgsmålsbank på i alt 200 spørgsmål samt de korrekte svar er offentliggjort på [www.nyidanmark.dk](#). En ansøger skal svare på 40 spørgsmål. De 35 er fra prøvebanken, mens der hver gang indgår fem spørgsmål af mere aktuel karakter. Opgavetypen er multiple-choice med tre valgmuligheder. 28 svar ud af de 40 skal være korrekte, for at prøven er bestået. ⁶²

Finland

Det finns ingen rak koppling mellan finskt medborgarskap och utbildningen för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter. En av förutsättningarna för förvärv av finskt medborgarskap är dock att sökanden har tillfredsställande muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska. I stället för muntliga kunskaper godkänns också kunskaper i finskt teckenspråk på minst motsvarande nivå. Språkkunskaperna

⁶¹ Se [www.udi.no](#)

⁶² Se vidare [www.nyidanmark.dk](#)

kan visas på flera olika sätt t.ex. genom språkexamina, avgångsbetyg från grundskola eller gymnasium med godkänt vitsord i finska alternativt svenska eller yrkesinriktad grundexamen som avlagts på finska eller svenska. Från språkkunskapsvillkoret kan man av individuella skäl göra avvikelse, t.ex. om personen på grund av hälsotillstånd, hörsel-, syn- eller talskada inte kan uppfylla språkkunskapsvillkoret. Som bevis för speciella inlärningsvårigheter räcker ett intyg från läraren som ansvarar för utbildningen i läs- och skrivfärdigheter.

Island

En indvandrare har vært i Island i tre år kan få lov for at bo i landet så længe som han vil men han må m.m. have deltaget i kursus i islandsk for indvandrere.

Utlänningskontoret udgiver indvandrere lov (permission) for at bo i Island

Juristik ministeren har ansvar for regler om kurser i islandsk for indvandrere. Her har man regler om minimal størrelse af kurser (i timer), undtagelse at deltage i disse kurser (hvis færdighet i islandsk er god nok), og regler om kostnad af kurser og eksamen.

Norge

Ja, se ovenfor. Innvandrere som kom til landet etter 1 september 2005 må dokumentere gjennomførte 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap⁶³. Det fins en ny, frivillig statsborgerseremoni.

Sverige

Nej. Folkpartiet som ingår i alliansregeringen har dock åter föreslagit införande av språkprov som krav på medborgarskap. I skriften "Språkkrav för medborgarskap. Kan Norge så kan vi!" (20060821) redovisar de sina förslag.⁶⁴

⁶³ Det finnes også fritaksmuligheter. Da må innvandreren bevise tilsvarende kunnskaper i norsk språk og samfunnskunnskap, enten ved dokumentasjon eller ved å gå opp til en prøve (Norskprøve 2 eller 3).

⁶⁴ Se vidare på www.folkpartiet.se

6. Alfabetiseringsutbildningen i praktiken

I denna del av rapporten redovisas alfabetiseringsutbildningens omfattning i de olika länderna såsom den kan läsas ut från tillgänglig statistik i respektive land. Inledningsvis beskrivs kort hur insamling av data genomförs i de olika länderna och sedan visas omfattningen av utbildningen, dels andraspråksutbildningen, dels alfabetiseringsutbildningen. Deltagargruppen beskrivs och den formella kompetensen hos den lärargrupp som undervisar inom utbildningarna redovisas. Allra sist följer statistik som beskriver utbildningsresultatet och genomströmningen.

Följande indelning av materialet har gjorts:

- Ansvar för datainsamlingen om utbildningen
- Alfabetiseringsutbildningens omfattning och utbildningsanordnare
- Deltagarna i alfabetiseringsutbildningen
- Lärarna i alfabetiseringsutbildningen
- Utbildningsresultatet

6.1. Ansvar för insamling av data om alfabetiseringsutbildningen

Det är väsentligt för den verksamhet som förekommer att den dokumenteras genom någon form av kontinuerlig datainsamling. I Danmark, Norge och Sverige finns det en uppbyggd verksamhet kring datainsamlingen medan det helt saknas i Island. I Finland finns en liknande verksamhet men ännu inte för just alfabetiseringsutbildningen. Den statistiska insamlingen är, där den förekommer, dock inte alltid anpassad efter de speciella villkor som denna typ av utbildning har, vilket medför brister i täckningen av viktiga data för verksamhetens utveckling.

Tabell 17: Datainsamling rörande utbildningen och ansvarig myndighet i varje land.

	<i>Finns det ett nationellt system för insamling av data?</i>	<i>Ansvarig myndighet eller motsvarande i landet</i>
Danmark	Ja	Integrationsministeriet
Finland	Nej	
Island	Nej	
Norge	Ja, det finnes to nasjonale systemer.	GSI ⁶⁵ i regi av SSB og NIR ⁶⁶ i regi av IMDi.
Sverige	Ja	Ansvarig myndighet: Skolverket. SCB (Statistiska centralbyrån) samlar in och bearbetar statistiska uppgifter på uppdrag av Skolverket.

⁶⁵ Grunnskolens informasjonssystem på Internett lages av Statistisk sentralbyrå på oppdrag av Utdanningsdirektoratet og viser antall deltakere i opplæringen per 1.oktober hvert år.

⁶⁶ Nasjonalt introduksjonsregister eies og driftes av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet på oppdrag av AID. NIR registrerer alle innvandrere som har rett og/eller plikt til norskopplæring.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Udbydere af danskuddannelse indhenter elektronisk data om den enkelte kursist i kursistens bopælskommune. Udbyder indberetter data og statistiske oplysninger om deres virksomhed til den driftsansvarlige kommune. Den driftsansvarlige kommune indberetter i elektronisk form til Integrationsministeriet. Data samles in kvartalsvis.

Ministeriet udarbejder statistisk materiale, som offentliggøres på ministeriets hjemmeside. Den 1. januar 2007 har regelsættene for danskuddannelse været gældende i tre år. Integrationsministeriet har igangsat evalueringer af implementeringen af danskuddannelsesloven, som havde som primært formål at erhvervsrette og effektivisere undervisningen. Evalueringen bygger især på statistik, som indsamles og analyseres for ministeriet af Rambøll Management. En af evalueringerne er forsøg med delt modultestning på Danskuddannelse 1. UC2 varetager projektlederfunktionen, mens Rambøll A/S og UNI-C er underleverandører.

Finland

Ingen systematisk insamling av material förekommer skilt för dem som går alfabetiseringsundervisningen. Arbetsministeriet för statistik över de invandrare som deltar i den utbildningen som arrangeras av arbetsförvaltningen. Sammanlagt deltog 11 394 personer i den grundläggande, av arbetsförvaltningen arrangerade, utbildningen för vuxna invandrare i Finland.

Inför denna rapport gjordes en separat förfrågan angående utbildningen för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter. Arbetsministeriet ansvarade tillsammans med Utbildningsstyrelsen för projektet. Utredningen gjordes i februari-mars 2007. Frågeformuläret skickades till 15 regionala arbetskraftscentraler (TE-centraler), till de flesta kommuner som hade mottagit flyktingar under de senaste åren samt till ungefär 30 utbildningsanordnare.

Island

Statistik saknas.

Norge

Alle deltakere i norskopplæringen (de på gammel og ny ordning) skal registreres i GSI ⁶⁷. Voksenopplæringsstedene rapporterer til GSI hvert år i oktober. SSB utfører GSI, og fører samtidig statistikk over innvandringspopulasjonen, alder, utdanning, arbeidslivstilknytning med mer på sidene til Statistisk sentralbyrå ⁶⁸. GSI-tallene offentliggjøres på Utdanningsdirektoratets hjemmesider.

NIR – nasjonalt introduksjonsregister ⁶⁹ – administreres av IMDi ⁷⁰. NIR registrerer alle deltakere med rett og/eller plikt til norskopplæring eller introduksjonsprogram. Foreløpig gjøres dette av kommunene. I tillegg fører Norsk Språktest statistikk over hvor mange som går opp til norskprøvene og hvor mange som består ⁷¹. I et frivillig persondata-skjema (inngår ikke i offisiell statistikk) kan deltakerne oppgi morsmål, skolebakgrunn, antall timer i opplæring mm. Etter hver prøve sender Norsk språktest lister til undervisningsstedene med navn, kandidatnr., prøvetype og resultat (ikke møtt, ikke bestått, eller bestått). I tillegg sender de ut en annen liste ⁷². Denne listen

⁶⁷ Grunnskolens informasjonssystem på www.wis.no/gsi

⁶⁸ www.ssb.no/innvandererstat

⁶⁹ www.imdi.no

⁷⁰ Integrerings- og mangfoldsdirektoratet under Arbeid- og inkluderingsdirektoratet, AID.

⁷¹ [www.fu.no/Norsk språktest](http://www.fu.no/Norsk_spraktest)

⁷² Med navn, hvilken kategori kandidaten tilhører (rp,r,p), fødselsnr/duf.nr ⁷² og resultat på prøven.

bruker undervisningsstedene som grunnlag når de søker om resultattilskudd for bestått prøve for deltakere registrert i NIR.

Sverige

Insamlingen regleras i Skolverkets föreskrifter, (SKOLFS 2004:24) om uppgiftsin-samling från skolhuvudmännen. Det innebär att skolhuvudmännen har uppgifts-lämnarplikt.

Statistiska Centralbyrån (SCB) samlar på uppdrag av Skolverket in statistik om för-skoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Uppgifter om kostna-der avser kalenderår. Övriga uppgifter gäller läsår och samlas in på hösten den 15 oktober respektive år.

Statistiken redovisas på Skolverkets hemsida och via Nyhetsbrev och på SCB:s hem-sida.⁷³

6.2. Utbildningens omfattning

6.2.1. Var i landet erbjuds språk- och alfabetiseringsutbildning för vuxna invandrare och av vem?

Tabell 18: Antal kommuner i respektive land som erbjuder alfabetiseringsutbildning.

	Totalt antal kommuner	Kommuner som erbjuder alfabetiseringsutbildning
Danmark	98	66
Finland	415	30–50
Island	-	-
Norge	431	300
Sverige	290	251

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der findes januar 2007 i alt 98 kommuner og 66 udbydere af danskuddannelse.

Finland

I Finland finns totalt 415 kommuner, det finns dock enbart 30–50 kommuner som har invandrare som inte kan läsa eller skriva. Huvudansvaret för alfabetiseringsunder-visningen ligger på arbetsförvaltningen, inte kommunerna.

Island

Statistik saknas.

Norge

Alle landets 431 kommuner har plikt til å tilby norskopplæring. Norsk språktest har registrert ca 300 kommunale voksenopplæringssentre, hvilket betyr at en del kom-muner samarbeider om å tilby norskopplæring. I følge GSI for 2006 fikk 699 personer opplæring i norsk og samfunnskunnskap i en annen kommune enn der de var bosatt, og 1624 deltakere i voksenopplæringen var folkeregistrert i en annen kommune.

⁷³ www.skolverket.se Rubrik: Statistik

Sverige

Läsåret 2005/2006 fanns för sfi-utbildningen 283 studieanordnare i 252 kommuner.⁷⁴

210 kommuner erbjöd svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen.⁷⁵

6.2.2. Offentliga eller privata anordnare?

Tabell 19: *Förekomsten av offentliga eller privata anordnare av utbildningen.*

	Kommunala/offentliga anordnare	Privata anordnare inkl föreningar o.dyl
Danmark	Lite över 50%.	Mindre än 50%.
Finland	100%	
Island		
Norge	Ca 95%.	Ca 4,2% (private språkskoler, IMDi 2006).
Sverige	87%	13%

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

I Lagen ”Lov om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl”, jf lovbekendtgørelse nr 259 af 18. marts 2006, kapitel 4 kan man läsa: ”*Udbydere af danskuddannelse § 10* Danskuddannelserne udbydes af

- kommunale sprogcentre,
- andre offentlige uddannelsesinstitutioner eller uddannelsesinstitutioner godkendt af det offentlige,
- private sprogcentre og
- andre private udbydere, når uddannelsen tilbydes udlændinge som led i aktivering eller beskæftigelse på en privat eller offentlig virksomhed.”

Det skønnes, at lidt over halvdelen er kommunale udbydere og resten private, men ministeriet er ikke i besiddelse af aktuelle opgørelser.

Ifølge bekendtgørelsen, skal en udbyder tioæbyde alle tre danskuddannelser. Der kan dog dispenseres. Således har f.eks. to udbydere i København ret til kun at tilbyde Danskuddannelse 3.

Finland

All arbetskraftspolitisk utbildning är offentlig och handhas av TE-centralerna.

Island

Statistik saknas.

Norge

Kommunene har plikt til å tilby norskopplæring, men kan velge om de vil legge tilbudet ut på anbud, eller om de vil la en kommunal tilbyder stå for opplæringen. Kommunen er ansvarlig for å se til at tilbyder følger de lover og forskrifter som gjelder for opplæringen.

De fleste kommuner har norskopplæring i kommunal regi. Noen kommuner samarbeider om å tilby norskopplæring.⁷⁶ Et fåtall kommuner, 32 stk i 2007, eller bare

⁷⁴ Se vidare Tabell 8.1 A och B som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

⁷⁵ Se vidare Tabell 5.4 som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1642

⁷⁶ 32 stk i 2007, jf AID-skriv mars 2007.

ca 4,2%⁷⁷, har satt bort norskopplæring til private tilbydere. I byene finnes et marked av private tilbydere for innvandrere som ikke har rett til gratis opplæring.

Sverige

I Sverige är det vanligast att kommunen erbjuder sfi-utbildning i egen regi. Alfabetiseringsundervisningen ligger inom Studieväg 1 och erbjuds i 241 kommuner.

Antalet studieanordnare är totalt 283 varav 246 är kommunala, nio är studieförbund och 29 är andra anordnare.

Deltagarna fördelas på de olika anordnarna på följande vis⁷⁸:

Kommunala anordnare 36 174

Studieförbund 2 387

Andra (privata) anordnare 13 939

Grundläggande vuxenutbildning ligger under kommunal vuxenutbildning (komvux). 259 av landets 290 kommuner erbjuder grundläggande vuxenutbildning.⁷⁹

6.2.3. Antalet deltagare i olika kommuner?

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Ministeriet har ikke aktuelle tal over antal kursister pr udbyder. Af 2005-tallene fremgår det, at flere og flere kursister er beskæftigede, hvilket har medført en stor stigning i antallet af kursister, der modtager undervisning om aftenen. Da der også finder en del undervisning sted på arbejdspladserne, er spørgsmålet om ”kunsten at undervise heterogene grupper” også yderst aktuelt i Danmark.

Finland

Utifrån undersökningen gjord av Arbetsministeriet och Utbildningsstyrelsen samlades följande material om 40 kommuner i Finland:

- Två kommuner hade mer än hundra deltagare (ca 5%).
- Tjugoen kommuner hade mellan 11 och 99 deltagare (ca 52,5%).
- Tre kommuner hade upp till 10 deltagare (ca 7,5%).
- Fjorton kommuner meddelade att de inte hade utbildning för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter inom sitt område (ca 35%).

Island

Statistik saknas.

Norge

Det er vanskelig å anslå et gjennomsnittstall fordi det er svært store variasjoner mellom by og land. Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) har en liste med over 300 kommuner som har bosatt mellom 10 og 200 innvandrere med rett og/eller plikt til norskopplæring. Samme liste viser at det er mer enn 100 kommuner som har færre enn nio personer bosatt med rett og/eller plikt til norskopplæring⁸⁰.

GSI's anslag for 2006 operer med 2199 klasser/grupper i norskopplæringen (ikke medregnet betalingsklasser). For høsten 2007 var det planlagt undervisning i ca 1 800 grupper/klasser. Kommunene rapporterer altså til GSI om en forventet nedgang på ca 4 800 deltakere (fra høsten 2006 til høsten 2007).

⁷⁷ Jf IMDis spørreundersøkelse i 2006 og AID's rundskriv om tilleggsbevilgning til norskopplæringen 2007.

⁷⁸ Se vidare Tabell 8.2 som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

⁷⁹ Se vidare Tabell 5.4 som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1642

⁸⁰ Jf Rundskriv fra AID, 12.07.07

Sverige*Sfi-utbildningen*

Sverige har 5 kommuner med över 1 000 deltagare, 83 kommuner med över 100 deltagare och 38 kommuner med under 25 deltagare. De fem kommuner med mest omfattande sfi-utbildning är Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg och Uppsala. 38 kommuner saknar sfi-deltagare.⁸¹

För ämnet svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen saknas denna uppgift.

6.3. Deltagarna i utbildningen**6.3.1. Hur många deltar i andraspråksundervisning för vuxna invandrare?**

Tabell 20: Översikt över andraspråksutbildningar och antal deltagare i de olika nordiska länderna. (I huvudsak statistiska uppgifter.)

	Typ av utbildning	Antal deltagare	Källa	Uppgifter gäller år
Danmark	Danskuddannelse 1, 2 och 3.	Totalt: 37 241 DU1: 5 298 DU2: 14 660 DU3: 17 283	Integrationsministeriet: (från driftsansvariga kommuner).	2005
Finland	Arbetskraftspolitisk undervisning med fokus på språk – ingår i Integrationsutbildningen. Kommunernas eller annan anordnare.	11 394 4 363 (Personer som är berättigade till integrationsåtgärder och stöd.)	Arbetsministeriet. Folkpensionsanstaltens statistik över personer som erhållit integrationsstöd.	2006
Island	Finns ej.	-	-	-
Norge	Norsk og samfunnskunskap, 1,2,3, spor 1 Spor 2 Spor 3	Totalt: 22 000 (2007) 5 941 11 062 4 979	Utdanningsdirektoratet: GSI (Grunnskolens informasjons-system)	2006
Sverige	Svenska för invandrare (sfi) Studieväg 1, 2 och 3. Svenska som andraspråk inom Grundläggande vuxenutbildning.	Totalt: 52 500 Studieväg 1: 6 967 Studieväg 2: 20 034 Studieväg 3: 25 499 Totalt: 34 894	Skolverket (genom SCB).	2005/ 2006

⁸¹ Se vidare Tabell 1 som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

I 2005 i alt 37 241 kursister ("cpr-hoveder").

Danskuddannelse 1: 5 298 (= 14%)

Danskuddannelse 2: 14 660 (= 39%)

Danskuddannelse 3: 17 283 (= 47%)

(I 2004 var der i alt 40 018 kursister med stort set samme procentvisse fordeling på danskuddannelser: Danskuddannelse 1: 15%, Danskuddannelse 2: 38% og Danskuddannelse 3: 46%.)

Finland

Sammanlagt deltog 11 394 personer i den grundläggande utbildningen för vuxna invandrare som arrangerades av arbetsförvaltningen år 2006. Dessutom deltog 4 363 invandrare i kommunernas eller privata anordnares utbildning. Dessa personer har fått ett beslut från arbetskraftsbyrån att de är berättigade till integrationsstöd under utbildningen.

Deltagare i alfabetiseringsutbildningen kartlades genom en separat utredning i mars 2007. 15 arbetskrafts- och näringscentraler returnerade frågeformuläret. Via dessa TE-centraler deltog 702 invandrare i undervisningen i läs- och skrivfärdigheter som arrangerades som arbetskraftspolitisk utbildning år 2006. Ett frågeformulär skickades också till sådana kommuner som hade mottagit flyktingar under de senaste åren. Sammanlagt 32 kommuner svarade på frågeformuläret. Många av kommunerna svarade att de inte hade någon annan utbildning än den arbetskraftspolitiska inom sitt område. Enligt undersökningen deltog sammanlagt 217 personer under året 2006 i undervisning i läs- och skrivfärdigheter, som arrangerades av kommuner eller någon annan organisation än arbetsförvaltningen.

Island

Ingen information finns.

Norge

Tallene for Norge er usikre, blant annet fordi deltakerne registreres i to ulike systemer (GSI og NIR). Tall fra GSI 2006 viser ca 22 000 deltakere⁸². Per august 2007 var 18 500 personer registrert i NIR⁸³. 10 000 av disse er registrert som deltakere i opplæringen og 2 500 hadde fullført opplæringen. 3 500 var på introduksjonsprogram per 1.august 2007. Hovedtyngden av deltakerne i norsk og samfunnskunnskap er altså på "gammel ordning", en overgangsordning som opphører 1.9.2010.

Sverige

Läsåret 2005/2006 fanns det 52 500 deltagare inskrivna på sfi som helhet (Studieväg 1–3) kurs A–D. Sedan läsåret 2000/2001 har antalet deltagare ökat med 15 178 deltagare.⁸⁴

Även inom den grundläggande vuxenutbildningen inom ämnet svenska som andraspråk har en ökning skett. Motsvarande siffra för läsåret 2005/2006 var 34 894 deltagare vilket innebär en ökning med 11 624 deltagare jämfört med läsåret 2000/2001.⁸⁵

⁸² 21 982 totalt for gammel og ny ordning.

⁸³ Ant med rett/rett og plikt: 14 170 (64% kvinner). Ant med kun plikt: 4 404 (33% kvinner).

Det er registrert ca 3 500 med rett og plikt til introduksjonsprogram (54% kvinner).

⁸⁴ Tabell 8.1.A återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

⁸⁵ Se vidare Tabell 5.4 05/06 och Tabell 5.4. 00/01, www.skolverket.se/sb/d/1642/a/8660

6.3.2. Hur många deltar i alfabetiseringsutbildning?

Här redovisas antalet deltagare i den utbildning som vänder sig till vuxna deltagare som helt saknar eller har en mycket kort grundläggande utbildning och som inte har något av de nordiska språken som sitt modersmål.

Tabell 21: Översikt över antal deltagare i alfabetiseringsundervisning d.v.s. andraspråksutbildning med läs- och skrivinlärning som riktar sig mot personer med ingen eller mycket kort skolbakgrund. (I huvudsak statistiska uppgifter.)

	Typ av utbildning för alfabetisering	Antal deltagare	Källa	Uppgifter gäller år
Danmark	Danskuddannelse 1.	Totalt: 5 298 (=14% av totalt antal deltagare i DU)	Integrationsministeriet: (från driftsansvariga kommuner).	2005
Finland	TE-centralernas undervisning i läs- och skriftfärdigheter. Kommunal eller annan anordnare.	Totalt: 919 702 217	Arbetsministeriet: (Specifik enkät till TE-centraler 2007). (Specifik enkät till utvalda kommuner varav 32 svarade.)	2006 2006
Island	Finns ej.	-	-	-
Norge	Norsk og samfunns-kunnskap spor 1.	Totalt: 5 941 (27% av totalt antal deltagare.) Spor 1 omfatter deltakere med ingen/liten eller mangelfull skolebakgrunn fra hjemlandet.	GSI (Grunnskolen system).	2006
Sverige	Svenska för invandrare (sfi) studieväg 1 (kurs A och B). Svenska som andraspråk inom Grundläggande vuxenutbildning.	Studieväg 1: Kurs A: 3 897, Kurs B: 3 070 Totalt: 6 967 (13,3% av totalt antal deltagare). Det finns inga uppgifter om hur många som går den första alfabetiseringsdelen.	Skolverket (genom SCB).	2005/2006

6.3.3. Vilken kategorisering av deltagarna i andraspråksutbildning/alfabetisering görs?

Tabell 22: Ländernas olika kategoriseringsgrunder av de vuxna deltagarna i andraspråkundervisning (inkl alfabetisering).

Danmark	Flyktingar Totalt: 11%	Familjeåterförenade Totalt: 13%	Deltagare med överförselsinkomst Totalt: 26% I DU 1: 56%	Självförsörjande Totalt: 43% I DU1: 14%
Finland	Indelning av deltagarna görs ej.			
Island	Ingen information om antal i de olika kategorierna finns.			
Norge	Flyktingar har rätt och plikt att delta i introduktionsprogram.	Familjeåterförenade med norsk eller nordisk statsborgare (har rätt och plikt att delta i norskutbildning). Utgör den største delen av dem med rett og plikt til å delta.		
Sverige	Flyktingar Studieväg 1–3 sfi: 12 180 23%	Tillståndssökande Studieväg 1–3 sfi: 823 1,5%	Övriga invandrare Studieväg 1–3: 39 497 75%	

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

I Danmark har man en meget fintmasket opdeling i 10 forskellige henvisningskategorier. Nedenfor er tallene slået sammen i "hovedkategorier". Det medfører imidlertid, at der derved opstår nogen usikkerhed, da der ikke nødvendigvis er en fuldstændig nøjagtig gengivelse af fordeling af kursister på opholdsgrundlag. Tallene skal derfor læses som cirkatal, men dog samtidig som klare tendenser.

Tendenser i den samlede kursistgruppe i 2005 på i alt 37 241 kursister:

- flygtninge i 2005: 4 237 (=11%)
- familiesammenførte: 4 861 (=13%)
- kursister på overførselsindkomst (kommunalt henviste og AF-henviste): 9 802 (=26%)
- selvforsørgende: 16 080 (=43%).

Af den samlede gruppe, der i 2005 modtog danskundervisning, udgjorde således selvforsørgende den største gruppe.

Tendenser for Danskuddannelse 1-kursisterne i 2005 på i alt 5 298 kursister:

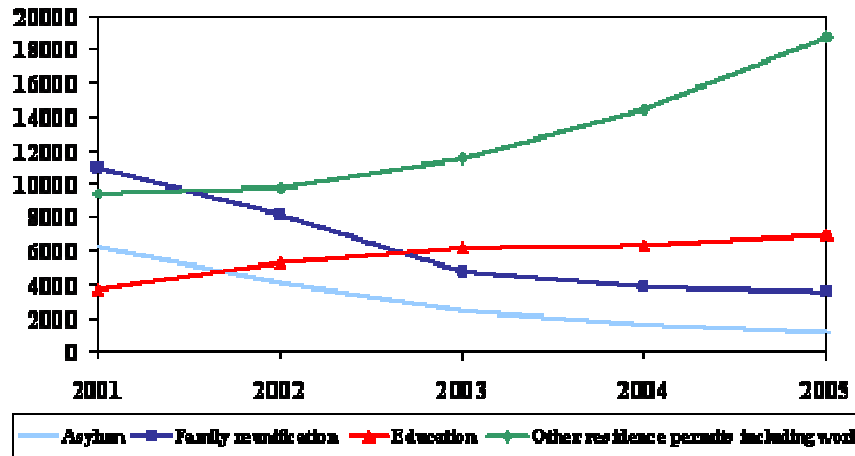
- kursister på overførselsindkomst: 2 679 (=56% af kursisterne på Danskuddannelse 1)
- selvforsørgende kursister: 722 (=14% af kursisterne på Danskuddannelse 1)

I gruppen af Danskuddannelse1-kursister er der således flere på overførselsindkomst end selvforsørgende.

Tendensen gennem de senere år har grundet lovgivningen været, at antallet af aylansøgere, der opnår flygtningestatus, samt antallet af familiesammenførte er faldet

stærk. Samtidig er antallet af udenlandske studerende og arbejdskraftindvandringen steget kraftigt.

Ændringen i kursistgrundlaget indflyder selvsagt på undervisningen og kan medføre andre krav til systemerne. Endnu er der dog ikke klare tal, der viser større ændringer på Danskudannelse 1.

Figur 8: Danmarks kategoriseringsgrunder 2001-2005.

Finland

En dylik inddeling görs inte i Finland. De flesta har dock flyktningbakgrund inom and-raspråksutbildningen som helhet dominerar arbetskraftsinvandrare.

Island

Det finns inte någon information om detta.

Norge

Etter innføringen av introduksjonsloven 1.9.2004, har målgruppa for gratis norskopp-læringen blitt knyttet til oppholdstillatelsen. Målgruppa omfatter de som har status som flyktninger og familiegjennforente med disse og innvandrere som får opphold gjennom familiegjennforening med norsk eller nordisk borger med bosettingstillatelse. I følge SSB oppgir 1/3 av innvandrerne til Norge "flukt", 1/3 "familiegjennforening" og 1/3 "arbeid og utdanning" som årsak til hvorfor de kommer til landet. I 2007 er den største delen av innvandrere til Norge arbeidsinnvandrere fra EØS-området. Tall fra UDI (fotnote 86) viser at det i 2006 ble gitt 55 000 arbeidstillatelser til personer fra EØS-området. Flest arbeidstillatelser (39 000) ble gitt til polakker og litauere (ca 11 000). Disse gruppene omfattes i liten grad av ordningen med gratis norsk-opplæring. Det vurderes om det skal åpnes for gratis opplæring for arbeids-innvandrerne også.

⁸⁶ Utlendingsdirektoratet, www.udi.no

Sverige

Av samtliga deltagare i sfi 2005/2006 var 23% flyktingar, dvs 12 075 personer. Med flykting avses en person som efter att ha beviljats uppehållstillstånd mottagits i kommunen och som kommunen har rätt att erhålla ersättning för enligt statsbidragsbestämmelserna för mottagande av flyktingar i kommunen.

823 deltagare dvs 1,6%, var tillståndssökande. Med tillståndssökande avses utländsk medborgare som sökt uppehållstillstånd för bosättning i Sverige och som ännu inte erhållit beslut.

39 497 deltagare, dvs 75,2%, var "övriga invandrare". Med övriga invandrare avses deltagare i sfi som inte är flyktingar eller tillståndssökande.⁸⁷

⁸⁷ Se vidare Tabell 8.3 som återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

6.3.4. Hur ser deltagare i alfabetiseringsundervisning ut avseende kön, ålder, språk, och skolutbildning?

Tabell 23: Bakgrundsfaktorer för deltagare i alfabetiseringsundervisning i de nordiska länderna: deltagarnas ålder, kön, språk och skolbakgrund.

	Kön	Ålder	Språk (totalt antal och de vanligaste)	Antal utbildningsår i hemlandet
Danmark	(Totalt på DU 1–3 Kv: 64% M: 36%) DU1: Kv: 78% M: 22% (2005)	Statistik finns ej. (Pilotundersökning 2006: 700 deltagare på DU1 var genomsnittsåldern 30–49 år.)	Statistik finns ej. (Pilotundersökning 2006. DU1: från Afrika och Mellan-östern.)	Statistik finns ej (se vidare i texten).
Finland	Läs- och skrivutbildning: Kv: ca 70% M: ca 30%	Deltagare i läs- och skrivutbildningen: 16–25 år: ca 17% 26–39 år: ca 41% 40–54 år: ca 37,5% 55+ år: ca 4,5%	Ca 30 olika språk.	Statistik finns ej.
Island	Statistik finns ej.	Statistik finns ej.	Statistik finns ej.	Statistik finns ej. (Immigrationsbyråerna samlar troligtvis in uppgift om år i skola.)
Norge	Spor 1: Totalt 5 941 Kvinner ca 60% Menn ca 40% (GSI 2006)	Genomsnittsdeltagaren är 30–40 år för alle deltakere.	Ingen statistikk, men NIR registrerer nasjonalitet for deltakere med rett og/eller plikt. Norsk språkttest registrerer språkbakgrunn til dem som avlegger norskprøvene .	Liten eller ingen skolebakgrunn: spor 1.
Sverige	Sfi Studieväg 1–3: Kvinnor: 59% Män: 41% På studieväg 1: Kvinnor: 68,5% Män: 31,5%	Sfi Studieväg 1–3: 52 500 deltagare –24år: 18% 25–29 år: 58% 40–54 år: 21% 55 år–: 3% Sfi studieväg 1: 6 967 deltagare –24år: 14 % 25–39 år: 51% 40–54 år: 30% 55 år–: 5%	137 språk finns representerade i sfi-utbildningen (studieväg 1–3) De 10 största språken på Sfi 1: arabiska (2036), thailändska (1510), somaliska (1 473), kurdiska/nordkurdiska (1 150), sydkurdiska (740), turkiska (650), spanska (281), bosniska/kroatiska/serbiska (277), persiska (273).	Uppgifter finns. Skolbakgrund: 0–6 år, 7–9 år och 10år–. (Sveriges officiella statistik för sfi läsåret 2005/2006.) Statistiken är uppdelad på läsår.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Kön: I 2005 var tallene: Af de i alt 37 241 kursister i 2005 var der 23 961 kvinder (=64%) og 13 280 mænd (=36%). Af de i alt 5 298 kursister på Danskuddannelse 1 var der 4 145 kvinder (=78%) og 1 153 mænd (=22%).

Ålder: Kendes ikke. Ifølge rapporten "Kursister og progression på Danskuddannelse 1 – en pilotundersøgelse" (februar 2006)⁸⁸ hvor ca 700 kursister på Danskuddannelse 1 indgik, er der følgende beskrivelse (side 4): "Gennemsnitskursisten", viser analysen, "er en kvinde på 30-49 år, som kommer fra Afrika eller Mellemøsten, og som er henvist til danskuddannelse som kontanthjælpsmodtager".

Språk: Kendes ikke (se dog enkäten D2c).

Utbildning: Kendes ikke. I igangværende forsøg med delt modultestsning på Danskuddannelse 1 indhentes der oplysninger om skolegang fra hjemlandet for de i alt ca 700 forsøgskursister. Undersøgelsen forventes færdig primo 2008.

Finland

Kön: Könsfördelningen är sådan att det är cirka 70% kvinnor och ca 30% män som deltar i utbildningarna.

Ålder: 16–25 år: ca 17%, 26–39 år: ca 41%, 40–54 år: ca 37,5% och 55+ år: ca 4,5%.

Språk: 30 olika språk: albaniska, amhara, arabiska, armeniska, bengali, dari, dinka, dioula, engelska, farsi, franska, hebreiska, hindi, khmer, kinesiska, kreolska, kurdiska, lingala, mandinka, nepalska, pashtu, persiska, ryska, serbokroatiska, somaliska, suahili, thailändska, turkiska, vietnamesiska, wolof.

Utbildning: Skolbakgrunden inte fastställd. I allmänhet har denna målgrupp ingen eller en låg skolbakgrund.

Island

Ingen information om kön, ålder, språk eller utbildning för deltagare i den andra-språksutbildningen i isländska som finns är tillgänglig.

Norge

Kön: Det er flest kvinner i opplæringen, både på spor 1 og totalt sett, ca 60%. (GSI fra 2006: 4 158 kvinner og 1 783 menn på spor 1). Det er også flest kvinner som går opp til norskprøvene, og flest kvinner som består.

Ålder: Gjennomsnittsdeltakeren i norskopplæringen totalt er mellom 30 og 40 år.

Språk: Vi har ingen offisiell statistikk over deltakernes språkbakgrunn⁸⁹. Personer fra Asia og Afrika utgjør hovedtyngden av deltakermassen. Flyktningene⁹⁰ kommer hovedsakelig fra Somalia. Irak, Iran og Afghanistan⁹¹. Det er flest familiegjennforente fra Polen, Thailand, Pakistan, Russland, Tyrkia og Filippinene. 1 700 av de totalt 14 000 personene som fikk oppholdstillatelse etter søknad om familiegjennforening, er fra Polen⁹².

Utbildning: Det er flest deltakere på spor 2 (11 062). De har noe/litt skolebakgrunn fra hjemlandet. På spor 1 gikk i 2006 ca 6 454 deltakere, de som har liten eller ingen

⁸⁸ Rapporten findes på www.nyidanmark.dk

⁸⁹ Datatilsynet klassifiserer "språkbakgrunn" en sensitiv opplysning, forbyr oss å registrere det.

⁹⁰ Det er 125 149 flyktninger i Norge, 6,4% av befolkningen, de fleste bor i Oslo (33%), SSB 1.1.07.

⁹¹ I artikkelen: "Integrering i et nøtteskall", i "Integreringskart 2006"s 18, www.imdi.no-rapporter.

⁹² Polakkene har ikke rett til gratis norskopplæring, men plikt til 300 timer norsk og samfunnskunnskap når de skal bosette seg i landet.

skolebakgrunn fra hjemlandet. Det er dobbelt så mange på spor 2 som på de to andre sporene til sammen, og det er flere på spor 1 enn på spor 3. Spor 1 og 2 omfatter deltakere med ingen/liten eller mangelfull skolebakgrunn fra hjemlandet. Resultatene fra ALL-undersøkelsen ⁹³ (2003) tyder dessuten på at 430 000 nordmenn mellom 16 og 65 år fungerer på et bekymringsfullt lavt nivå i lesing og/eller tallforståelse. Hele 240 000 av disse er utenfor arbeidslivet.

Sverige

Kön: Av det totale antalet deltagare i sfi läsåret 2005/2006 var 59% kvinnor och 41% män. På studieväg 1 var andelen kvinnor 68,5% och andelen män 31,5% män. Andelen kvinnor studieväg 1 var alltså jämförelsevis hög.

Ålder: Av det totala antalet deltagare på sfi (52 500) så var 75% 40 år eller yngre. Endast 3% var över 55 år. Siffrorna för studieväg 1 har en betydligt äldre studerande-profil där 35% var över 40 år.

Språk: De största språkgrupperna för hela deltagarpopulationen i sfi var arabiska, thailändska, spanska, somaliska, kurdiska/nordkurdiska och bosniska/kroatiska/serbiska. De största språkgrupperna på studieväg 1 var arabiska, thailändska, somaliska, kurdiska/nordkurdiska, sydkurdiska (sorani) och turkiska.

Utbildning: Vi mättillfället läsåret 2005/2006 återfanns deltagare med en utbildning på högst 6 år inom samtliga tre studievägar. Många deltagare fortsätter efter studieväg 1 till studieväg 2 och 3. Av de 20 034 deltagarna på studieväg 2 hade 23% högst sex års skolbakgrund. På studieväg 3 hade 7% av de 25 499 deltagarna högst sex års skolbakgrund. ⁹⁴

Motsvarande uppgifter finns inte per ämne utan endast totalt för hela den grundläggande vuxenutbildningen.

⁹³ Adult Literacy and Life skills.

⁹⁴ Tabell 8.2 och 8.3 återfinns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1745

6.4. Lärare i utbildningen

6.4.1. Vilka lärare undervisar inom andraspråks- och alfabetiseringsutbildningen för vuxna invandrare?

De lärare som undervisar inom andraspråks- och alfabetiseringsutbildningarna behöver ha en adekvat utbildning för att resultat ska uppnås inom rimlig tid och en god kvalitet i utbildning ska kunna upprätthållas. Hur ser det ut i de olika länderna? Inte sällan avspeglas en utbildnings status i dess kvalitetskrav på lärarna som undervisar.

Tabell 24: Lärare verksamma inom utbildningen och deras behörighet och utbildning.

	Totalt antal lärare	”Behöriga”: med andra-språk och pedagogik	med annan efterfrågad utbildning	med vuxen-pedagogisk utbildning	med läs- och skriv-utbildning	Utan ”behörighet”
Danmark	Ca 1 300					
Finland		Endast en mycket begränsad studie av 27 lärares kompetens finns.				
Island						
Norge	1 592	15 198 (100%-tjänster) Ca 40% har andraspråks-utbildning.*		40%	84,5% (troligen förgrunds-kola)	720 (100%-tjänster)
Sverige	1 618	11% (1års andraspråks-utbildning)				89%

* GSI 2006, tallene må deles på 100.

Kommentarer från de nordiska länderna

Danmark

Der findes ingen aktuelle og præcise tal, men det skønnes, at omkring 1 300 lærere er ansat inden for uddannelsesområdet marts 2005. For få år siden var tallet betydeligt højere.

Finland

Totalt: Det finns ingen statistik om lärarnas antal och utbildning.

Arbetskrafts- och näringscentralerna har ansvaret för utbildningen i läs- och skrivefärdigheter för vuxna invandrare. Arbetskrafts- och näringscentralerna köper dock utbildningen av privata och offentliga utbildningsanordnare. Därmed deltar ett stort antal olika läroanstalter i utbildningen för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivefärdigheter och utbildningsfältet är ganska splittrat.

”Behöriga”: I en förfrågan gjord av Arbetsministeriet och Utbildningsstyrelsen gjordes en kartläggning över lärarnas utbildningsbakgrund samt deras arbetserfarenheter. I undersökningen klargjordes 27 lärares utbildningsbakgrund. Av dessa var största delen filosofie magistrar (11 st) med finska som huvudämne. Därtill kunde de ha studerat ett annat språk som engelska, ryska, tyska osv. En av lärarna var filosofie kan-

didat. En rätt så stor andel av lärarna hade en magisterexamen i pedagogik (6 st) eller en kandidatexamen i humanvetenskaperna (6 st). Två stycken lärare hade en magisterexamen i statsvetenskaperna medan en hade en økonomisk utdanning.

Av undersökningens 27 lärare hade 16 st lärarbehörighet, antingen genom att de hade en klass- eller speciallärarutbildning eller p.g.a. att de läst ämneslärarens pedagogiska studier. Två stycken av lärarna hade genomfört fortbildningsstudier i "finska som andraspråk" medan fyra hade fått utbildning i undervisningen i läs- och skrivfärdigheter. Sex av lärarna hade läst fortbildningsstudier i specialpedagogik eller hade en speciallärarutbildning. Utöver detta fanns det lärare som var socionomer eller lärare i handarbete, husligøkonomi och ADB. Dessa arbetade dock som lärare inom de mera praktiska helheterna som t.ex. vardagsfärdigheter och livsbemästring.

Många av lärarna som arbetade med icke läs- och skrivkunniga hade flera års erfarenhet både inom läraryrket øverhuvudtaget och inom undervisningen av vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter. Av 27 lärare var det endast fem som hade mindre än ett års erfarenhet i undervisningen i läs- och skrivfärdigheter. De flesta av Arbetskrafts- och næringscentralerna ansåg att det fanns tillräckligt med kompetent arbeidskraft till hands då det gällde utbildningen för vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter. Vissa ansåg dock att även om det fanns kompetenta finsklärare, kunde det vara svårt att hitta speciallärare. Det nämndes också att det inte anordnades tillräckligt med fortbildande utbildning för lärarna i undervisningen i läs- och skrivfärdigheter.

Island

Inga uppgifter från Island om lärarantal eller behörighet finns att tillgå i nuläget.

Norge

Totalt: I Norge mangler vi eksakte tall på norskoppløringen, derfor sendte IMDi og Vox høsten 2006 ut en spørreundersøkelse (Questback) til alle landets 431 kommuner. Skolelederne på voksenopplæringsstedet ble bedt om å svare på en del spørsmål om oppløringen. IMDi fikk 55,5% svar på undersøkelsen. Svarene under baserer seg på denne undersøkelsen og på GSI 2006. Questback opererer med 3 000 årsverk for lærere ⁹⁵. I følge GSI er årsverkene i norsk og samfunnskunnskap følgende:

	Menn	Kvinner	Totalt
Årsverk i stillings-%			
Rektor / leder	4 194	4 532	8 726
Undervisningsinspektør / avdelingsleder o.l.	2 658	4 692	7 350
Rådgiver / sosiallærer	626	2 765	3 391
Undervisningspersonale med godkjent utdanning	38 833	113 148	151 981
Undervisningspersonale uten godkjent utdanning	1 648	5 556	7 204
Sum årsverk undervisningspersonale og personale med administrative og pedagogiske lederoppgaver (9–13)	47 959	130 693	178 652
Assistenter	852	1 644	2 496
Kontorteknisk personale	998	6 903	7 901

Tallene må deles på 100. Mange lærere har også delt stilling som f.eks rådgivere, derfor er noen talt to ganger. Tallene, totalt sett, er derfor for høye.

⁹⁵ Tallene varierer fra 3004 til 2154 (spørsmål om alder) og 1999 (spørsmål om utdanning).

”Behöriga”: Siden forskriften (læreplanen) kun sier at lærerne *bør* ha kompetanse i norsk som andrespråk, eller tilsvarende, må alle lærere med godkjent pedagogisk utdanning sies å være godkjente (”behöriga”). En rapport ⁹⁶ fra grunnskolen viser at de færreste som underviser språklige minoriteter der har særskilt kompetanse i dette. Kompetansebehovet er størst i de mellomstore kommunene (med mellom 61–1 000 minoritetsspråklige elever). Vi har ingen tilsvarende måling for voksenopplæringen, men IMDIs undersøkelse fra 2006 viser at de aller fleste lærerne i norsk og samfunnskunnskap har lærerskole, det er tre ganger flere enn dem med universitetsutdanning. 111 av 120 skolelederne oppgir at deres skole har ansatte med norsk som andrespråk, men ikke *hvor mange* som har slik tilleggstudanning ⁹⁷. I følge GSI 2006 har 87 858 lærere i voksenopplæringen (grunnskole, spesialundervisning inkludert) godkjent utdanning, 4 674 mangler godkjent utdanning.

			Menn	Kvinner	Totalt
OK	4.	Undervisningspersonale med godkjent utdanning	25 235	62 623	87 858
OK	5.	Undervisningspersonale uten godkjent utdanning	696	3 978	4 674

Annan etterfrågd utbildning: I IMDIs spørreundersøkelse fra 2006 oppgir 114 rektorer/skoleledere at de har ansatte med annen utdanningsbakgrunn. De nevner kompetanse i voksenpedagogikk, samfunnskunnskap, migrasjonspedagogikk og spesialkompetanse i lese- og skriveopplæring.

Vuxenpedagogik: Mange rektorer oppgir i IMDIs undersøkelse at de ansatte mangler spesialkompetanse innen områdene voksenpedagogikk (ca 60%), veiledningsmetodikk (ca 55%) og fremmedspråksmetodikk (ca 60%) ⁹⁸.

Läs- och skriv/alfabetisering: I IMDIs undersøkelse svarer 84,5% av skolelederne at de har ansatte med spesiell kompetanse innen grunnleggende lese- og skriveopplæring ⁹⁹. Det er grunn til å anta at mange som har svart ”ja” på dette har inkludert lese- og skriveopplæring for barn, da mange av lærerne har bakgrunn fra grunnskolen.

Sverige

Totalt: 2005 fanns 1 618 verksamma sfi-lärare, av dessa hade 72%, d.v.s. 1 170, någon form av pedagogisk grundutbildning medan övriga 448 saknade pedagogisk grundutbildning.

”Behöriga”: 179 lärare (11%) hade 40p eller mer i svenska som andraspråk. Detta måste anses vara otillfredsställande eftersom praxis för anställning är en lärarexamen kompletterad med 40p (eller 60hp enligt det nu införda Bologna-systemet, vilket motsvarar ett års heltidsstudier) i svenska som andraspråk. ¹⁰⁰

Det finns ingen tillgänglig statistisk om andel lärare inom den grundläggande vuxenutbildningen som har utbildning i svenska som andraspråk.

Vuxenpedagogik/läs- och skrivutbildning: Det finns ingen tillgänglig statistisk om andel lärare inom sfi och grundläggande vuxenutbildning som har en utbildning inriktad mot läs- och skrivinlärning och vuxenpedagogik.

⁹⁶ ”Evaluering av praktiseringen av norsk for språklige minoriteter i grunnskolen”, Rambøll management 2006.

⁹⁷ IMDIs undersøkelse 2006, lysbilde 9.

⁹⁸ Samme kilde, Questback, IMDI okt 2006.

⁹⁹ Lysbilde nr 7.

¹⁰⁰ All statistik finns på www.scb.se

6.5. Utbildningsresultat – måluppfyllelse

6.5.1. Hur många deltagare når utbildningens mål?

Danmark

I alt tog 32 190 kursister del i danskuddannelse 2006.

Danskuddannelse 1: i alt 4 491 kursister (14%).

I 2006 bestod 512 kursister Prøve i Dansk 1.

Danskuddannelse 2: i alt 11 726 kursister (36%).

I 2006 bestod 2 577 kursister Prøve i Dansk 2.

Danskuddannelse 3: i alt 15 973 kursister (50%).

I 2006 bestod 2 925 kursister Prøve i Dansk 3.

Finland

Statistik saknas.

Norge

I Norge er målsetningen at deltakeren skal avslutte opplæringen en sluttprøve, enten Norskprøve 2 (A2-nivå) eller Norskprøve 3 (B1-nivå). Norskprøvene består av en skriftlig og en muntlig prøve som tas og bedømmes hver for seg. Antall påmeldte i 2006 var 7 488 kandidater. I tillegg kommer 113 som har vært opp til prøve på Oslo Taxi ¹⁰¹. Antallet deltakere som avlegger en sluttprøve har økt betraktelig siden innføringen av nye norskprøver høsten 2005.

Statistikk fra Norsk språktest ¹⁰² viser at antallet kandidater til Språkprøven/ Norskprøve 3 har holdt seg på et stabilt nivå de siste årene med cirka 3 500 kandidater i året med unntak av juni 2007 som viser en nedgang for denne prøven. I tillegg kommer kandidater til Norskprøve 2 ¹⁰³ med cirka 2 500 kandidater årlig som avla den skriftlige prøven på dette nivået i 2006. Antallet som avlegger Norskprøve 2 har økt betraktelig, og var for første gang høyere enn på Norskprøve 3 i juni 2007 (fotnote 104).

Tabell 25: Statistik för Junipröven 2007 i Norge.

Källa: Folkeuniversitet/norsk språktest.

	Skriftlig del					
	Norskprøve 2			Norskprøve 3		
	Antall	Bestått	%	Antall	Bestått	%
Lytte	2540	1628	64	1809	1163	64
Lese	2541	1606	63	1811	1428	79
Skriftlig produksjon	2539	1560	61	1811	1128	62
Bestått skriftlig del	46%			50%		
	Muntlig del					

¹⁰¹ Oslo Taxi har en egen språkprøve på A2 skriftlig og B1 muntlig for sine sjåførere, Norsk Språktest utarbeider disse prøvene også.

¹⁰² Resultatene publiseres på: www.norsktester.no/publikasjoner.asp

¹⁰³ Ble avholdt første gang i des 2005.

¹⁰⁴ Tall fra juniprøven 2007: 2 542 på A2 skriftlig og 2 322 A2 muntlig, 1 811 kandidater på B1 skriftlig og 1 995 på B2 muntlig.

Kartläggning av alfabetisering i Norden (KAN)

	Norskprøve 2		Norskprøve 3	
Muntlig (Samtale)	Gikk opp 2 224	Bestått 96%	Gikk opp 1 995	Bestått 89%

Vurdering av resultatene

Som man kan lese av statistikken, har over 60% bestått hver av delprøvene skriftlig både på Norskprøve 2 og 3. Til tross for dette er det likevel bare henholdsvis 46% og 50% som består hele den skriftlige prøven. Årsaken til dette er at det ikke er de samme kandidatene som består de ulike delprøvene, og derfor blir det endelige resultatet lavere.

Det er stor forskjell i antallet som består muntlig og skriftlig prøve. Dette gjelder begge prøvene, men er spesielt tydelig i forhold til Norskprøve 2. Årsakene til dette kan være flere. Ved første prøveavviklingen for Norskprøve 2 i desember 2005 var resultatet markant bedre enn resultatene for hele 2006. Ifølge Norsk språktests analyser er en mulig årsak til dette at opplæringsstedene ventet på at den nye prøven skulle bli innført, slik at kandidatene hadde fått mer opplæring enn kandidater ved senere prøveavviklinger.

Sverige

I tabell 26 sammanfattas studieresultatet för alla deltagare i alla sfi-kurserna utifrån hur lång tid (ett, två eller tre läsår) det har tagit dem att avsluta en kurs med godkänt resultat. Det enda nationella provet som finns i Sverige görs efter Kurs D övriga kurser avslutas inte med något nationellt normerat prov.

Tabell 26: Andel deltagare i sfi studieväg 1–3 under tre läsår som avslutat respektive studieväg (endast den högsta är med). Efter procentsiffran anges antalet personer inom parentes. (Sammanfattning av tabell 8.6 B–D.)¹⁰⁵

Studieresultat 2005/2006 Deltagare som avslutat utbildningen	Deltagare som började sfi 2003/2004	Deltagare som började sfi 2004/2005	Deltagare som började sfi 2005/2006
Totalt antal deltagare	23 330	21 477	25 418
Avslutat sfi 1 (kurs B) med godkänt resultat	2,2% (517)	1,6% (351)	0,9% (233)
Avslutat sfi 2 (kurs C) med godkänt resultat	6,3% (1 473)	5,8% (1 246)	3,0% (757)
Avslutat sfi 3 (kurs D) =nationellt prov med godkänt resultat	32,7% (7 626)	27,4% (5 882)	12,6% (3 195)
Intyg eller avskiljts eller lämnat landet	2,4% (559)	2,0% (423)	1,3% (322)
Avbrott/studieuppehåll	31,6% (7 368)	33,6% (7 215)	21,4% (5 428)
Fortsätter utbildningen	24,8% (5 787)	29,6% (6 360)	60,9% (15 483)

Tabell 26 visar att det för studieväg 1 är 517 personer (av totalt 6 967) som avslutade kurs B med godkänt resultat. Hälften är mellan 25–39 år och 20 personer är över 55 år.

Av de 517 deltagarna har 55% högst sex års utbildning, 21% har 7–9 års utbildning. 15%, dvs 79 deltagare har 10–12 års skolbakgrund och 8,5%, dvs 44 personer har mer än 13 års skolbakgrund! Dessa personer har alltså följt studieväg 1 som är avsedd för personer med ingen eller mycket kort skolbakgrund.

¹⁰⁵ Tabell 8.6 B–D 2005/2006 finns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1748

Tabell 27: Andel deltagare under tre läsår med högst sex års skolbakgrund som avslutat respektive studieväg (endast den högsta är med). Efter procentsiffran anges antalet personer inom parentes. (Sammanfattning av tabell 8.6 A.)¹⁰⁶

Studieresultat 2005/2006 Deltagare som avslutat utbildningen	Deltagare med högst sex års skolbakgrund som började på sfi 2003/2004
Totalt antal deltagare	4 306
Avslutat sfi 1 (kurs B) med godkänt betyg läsåret 2005/2006	6,6% (283)
Avslutat sfi 2 (kurs C) med godkänt betyg läsåret 2005/2006	7% (302)
Avslutat sfi 3 (kurs D) med godkänt betyg läsåret 2005/2006	13,4% (577)
Avslutat utan godkänt resultat läsåret 2005/2006	3,6% (156)
Avbrutit utbildningen	35,6% (1 531)
Fortsätter utbildningen	33,8% (1 457)

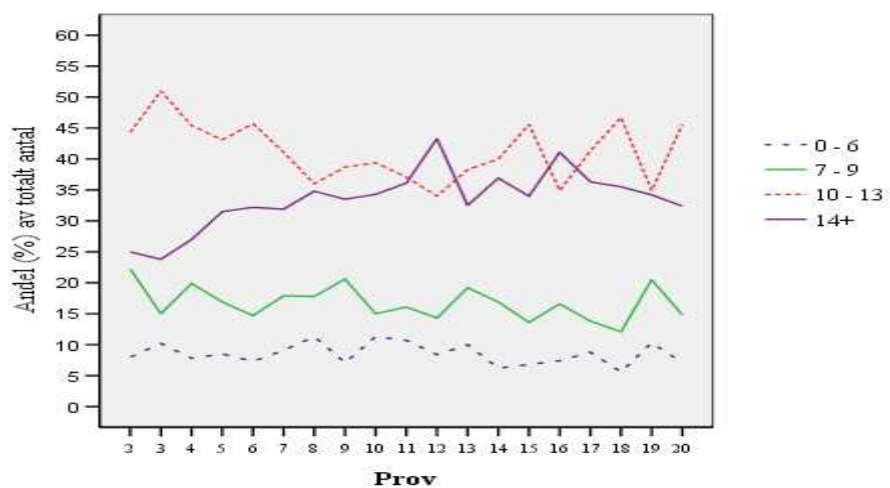
Nationellt prov för sfi

Nationellt prov för sfi (kurs D) utkommer två gånger per år. Centrum för tvåspråkighet vid Stockholms universitet ansvarar för framtagning och uppföljning av proven. Sfi-anordnarna ombeds att för varje prov skicka in resultaten för ett visst antal testtagare för uppföljning och analys.

Tabell 28: Sfi-deltagarnas utbildningsbakgrund i Skolverkets statistik 2005/2006 för kurs D jämfört med inskickade data för testtagarna i urvalsgruppen för Nationellt prov för sfi hösten 2006

Utbildningsbakgrund	0–6 år	7–9 år	10+ år	Totalt
Studieväg 3 Kurs D läsåret 2005/2006	11%	13%	76%	100% (15 101)
Inskickade elevprov, hösten 2006 (nummer 20)	7%	15%	78%	100% (182)

¹⁰⁶ Tabell 8.6 A 2005/2006 finns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1748

Figur 9: Fördelning av testtagarnas utbildningsbakgrund i urvalsgrupperna för Nationellt prov nummer 2–20.

6.5.2. Hur lång tid tar det att nå utbildningsmålet?

Danmark

I 2005 blev der anvendt i alt 10 373 936 undervisningslektioner:

Danskuddannelse 1: 2 055 212 lektioner til 5 298 kursister

= 388 lektioner i gennemsnit pr kursist.

Danskuddannelse 2: 4 589 741 lektioner til 14 660 kursister

= 313 lektioner i gennemsnit pr kursist.

Danskuddannelse 3: 3 728 983 lektioner til 17 283 kursister

= 216 lektioner i gennemsnit pr kursist.

Finland

Statistik saknas.

Island

Statistik saknas.

Norge

NIR registrer når deltakeren har tatt ut sin rett og/eller plikt til opplæring og Norsk språkttest sitt persondataskjema (frivillig) registrerer hvor mange timer en deltaker har vært i opplæring før han/hun går opp til norskprøven. Men vi har ennå ingen offisiell statistikk over hvor mange timer en deltaker bruker i opplæringen. Persondata-skjemaet til Norsk språkttest viser at de som har fått flest timer (2 000–3 000 t), stryker oftere enn de med få timer (rundt 500). De med få timer opplæring, har ofte god utdanningsbakgrunn, går på spor 3 og tar Norskprøve 3 eller Test i norsk – høyere nivå (B2– C1), og de består som regel prøven.

Sverige

Antalet använda timmar varierar. De på studieväg 3 använder färre timmar i genomsnitt för att nå målet med utbildningen och de på studieväg 2 flest.

Tabell 29: Sammanfattning av tabell 8.6 B–D med antalet elevtimmar per elev som i genomsnitt har använts för att uppnå respektive resultat.¹⁰⁷

	Genomsnittligt antal timmar för deltagare med start: 2003/2004	Genomsnittligt antal timmar för deltagare med start: 2004/2005	Genomsnittligt antal timmar för deltagare med start: 2005/2006
Avslutat sfi 1 (kurs B) med godkänt resultat	616 h	470 h	246 h
Avslutat sfi 2 (kurs C) med godkänt resultat	611 h	516 h	290 h
Avslutat sfi 3 (kurs D) med godkänt resultat	389 h	335 h	227 h

¹⁰⁷ Tabell 8.6 B–D 2005/2006 finns i sin helhet på www.skolverket.se/sb/d/1748

Appendix

Enkätformulär

Kartläggning av alfabetiseringsundervisning i Norden (KAN)

Inledning

Alla de nordiska länderna har under lång tid öppnat för arbetskraftsinvandring och även tagit emot ett stort antal flyktingar. Bland dessa migranter finns många som är helt utan eller har en mycket kort formell skolutbildning. I Sverige har drygt 20% av de som deltar i utbildningen svenska för invandrare (sfi) högst sex års skolbakgrund. Majoriteten av dessa är föräldrar och många också arbetstagare, men vi vet att de bl.a. på grund av sina bristande läs- och skrivkunskaper och alltför korta allmänna skolutbildning har blivit eller riskerar att bli arbetslösa och också marginaliserade i samhället, vilket kan leda till sociala och ekonomiska problem.

Det finns ett behov av att kartlägga och analysera denna grupps utbildningsvillkor. Kartläggningen genomförs i ett aktivt nätverkssamarbete mellan ansvariga i de fem nordiska länderna. Resultatet av kartläggningen blir ett konkret, aktuellt och värdefullt underlag för förändringar, förbättringar och förnyelse av utbildningsutbudet för denna grupp vuxna och ska förhoppningsvis kunna leda vidare till nya utvecklings- och forskningsprojekt inom området.

Utgångspunkten är en allmän beskrivning av den vuxenutbildning som finns i de olika nordiska länderna och som innefattar och/eller speciellt riktar sig till vuxna som invandrat till ett av länderna och som har ett annat modersmål än något av de nordiska språken. Trots olikheter i ländernas system och organisation av utbildning och att vissa länder har längre erfarenhet av denna typ av utbildning än andra, anser vi att vi har mycket att lära av varandra. Därför vill vi analysera och på olika sätt lyfta fram hur utbildningarna i respektive land tar hänsyn till analfabeter och kortutbildades behov.

Enkätfrågeställningar

- Frågorna anpassas efter förhållandena i respektive land, men förändras så lite som möjligt. Det är naturligtvis viktigast att syftet med frågan blir tydligt.
- Eventuella kommentarer och förklaringar ges efter varje avsnitt (A–E).
- Bilagor etc. märks med koden för var den hör hemma t.ex. Bilaga 1. B6a).

A.

Begrepp – definitioner

(Begreppen kommer först i enkäten, men fylls i allteftersom vid genomgången av styrdokumentet för frågeställningarna i B–E. Definitioner förklaras och med en hänvisning till var och i vilka styrdokument de finns.)

A1. Finns det definitioner av följande begrepp i styrdokumentet?

- A1a) Analfabet/illitterat
- A1b) Litterat
- A1c) Lågutbildad/kortutbildad
- A1d) Alfabetisering
- A1e) Läs- och skrivinlärning

A2. Ytterligare upplysningar, kommentarer eller preciseringar:

B.

Allmän beskrivning av andraspråksutbildning för vuxna invandrare utifrån gällande styrdokument (i lagar/lov, läroplan, förordningar/ föreskrifter/ bekenntgøringar eller motsvarande kursplaner).

B1. Övergripande syfte och beskrivning av utbildningen

B2. Målgrupp:

- B2a) Övergripande definitioner

B3. Nationell organisation (helst som en figur):

- B3a) Nationellt ansvar: ministerier, nationella myndigheter
- B3b) Regionalt ansvar
- B3c) Lokalt ansvar
- B3d) Krav på samverkan mellan myndigheter på olika nivåer

B4. Modell över utbildningen:

- B4a) Spår/utbildningsvägar/studievägar etc
- B4b) Kurser/moduler etc
- B4c) Anknytning – ev. nivåernas korrelation – till CEFRs nivåer (Common European Framework och Reference)
- B4d) Kombinationer med andra utbildningar (andra ämnen, lärlingsutbildningar o.dyl.)

B5. Läroplan /eller motsvarande (egen eller gemensam med annan skolform)

B6. Kursplan: (bifogas i sin helhet i bilaga)

- B6a) På vilka språk finns kursplanen, (nynorsk/bokmål, finska/svenska, svenska, danska, isländska, grönländska/danska)
- B6b) Ingår samhälls/samfundskunskap?
På vilket sätt?
I vilken omfattning?
- B6c) Är kursplanen anpassad till analfabeter och kortutbildade? I så fall hur?
- B6d) Betygssystem (tabell)
- B6e) Betygskriterier (i bilaga)
- B6f) Ingår krav på individuella studieplaner?
- B6g) Finns det rådgivande (men ej styrande) nationella vägledningar eller stödmaterial för undervisningen?
I så fall vilka och vem är ansvarig?
Finns grupperna analfabeter och kortutbildade nämnda och i så fall på vilket sätt?

B7. Nationella prov:

- B7a) Antal/olika nivåer
- B7b) Frekvens per år
- B7c) Kostnad för extern prövning (för den enskilde kursdeltagaren)

B8. Uppehållstillstånd/medborgarskap:

- B8a) Finns det en koppling mellan utbildningen och PUT (Permanent uppehållstillstånd)?
- B8b) Finns det en koppling mellan utbildningen och medborgarskap/statsborgerskap?

B9. Regleringar rörande utbildningens omfattning:

- B9a) Antal timmar per studerande
- B9b) Maximerad total studietid
- B9c) Bestämmelser om minimitid per vecka o.dyl
- B9d) Gruppstorlek

B10. Modersmål:

- B10a) Undervisning på modersmål
- B10b) Undervisning i modersmål
- B10c) Tolkhjälp (vid olika tillfällen, bestämmelser, riktlinjer etc)

B11. Utvärdering av utbildningen:

- B11a) Kvalitetskontroll av utbildningen (nationell, lokal)

B12. Utbildningsfinansiering (statlig/kommunal etc):

- B12a) Per individ
- B12b) Kopplat till måluppfyllelse
- B12c) Annat sätt

B13. Studiebidrag/ bidrag till livsopphold (för de studerande):

- B13a) Kurskostnader (kursavgift, material, läromedelskostnad m.m)
- B13b) Medel för livsopphold (studiebidrag, studielån, socialbidrag etc)

B14. Lärare:

- B14a) Kompetenskrav (ev behörighetskrav)
- B14b) Anställningsformer (regler för tidsbegränsad/tillsvidare/fast stilling etc)

B15. Ytterligare upplysningar, kommentarer eller preciseringar:

C.

Utbildningens relation till andra politiska beslut och lagar.

Hur nämns eller påverkas utbildningen för invandrare (med fokus på utbildning av analfabeter och kortutbildade) av beslut/lagstiftning som rör integration, utbildning i allmänhet och arbetsmarknaden/näringslivet?

C1. Politiska mål för integration

C2. Politiska mål för skola/utbildning

C3. Politiska mål för arbetsmarknad/näringsliv

C4. Ytterligare upplysningar, kommentarer eller preciseringar:

D.

Utbildningen i siffror. Uppgifter hämtade från tillgänglig statistik.

D1. Ansvar för insamlande av statistiskt material gällande utbildningen:

- D1a) Vem eller vilka?
- D1b) Hur ofta?
- D1c) Hur sker spridningen av informationen?

D2. Deltagare – totalt i utbildningen:

- D2a) Antal
- D2b) Skolbakgrund
- D2c) Ålder
- D2d) Kön
- D2e) Språkgrupper
- D2f) Status:
 - flykting
 - arbetskraft
 - familjeanknytning
 - övrigt

D3. Deltagare – per studieväg/spår/kurs/modul etc:

- D3a) Antal
- D3b) Skolbakgrund
- D3c) Ålder
- D3d) Kön
- D3e) Språkgrupper

D4. Utbildningens omfattning:

- D4a) Antal kommuner eller motsvarande
- D4b) Anordnare
 - offentlig regi
 - privat regi
- D4c) Fördelning mellan olika kommuner
 - Antal kommuner med över 100 deltagare
 - Antal kommuner med mellan 11 och 99 deltagare
 - Antal kommuner med upp till 10 deltagare

D5. Resultat:

- D5a) Antal deltagare som nått utbildningens (hela) mål
- D5b) Antal deltagare som nått målen per studieväg/spår/kurs/modul
- D5c) Genomströmning (tid, timmar per uppnådda mål etc)

D6. Lärare i utbildningen:

- D6a) Antal lärare totalt
- D6b) Andel behöriga lärare (jfr med B14a)
- D6c) Andel med annan efterfrågad utbildning.¹⁰⁸
- D6d) Andel med speciell utbildning i vuxenpedagogik
- D6e) Andel med utbildning i läs- och skrivinlärning

D7. Ytterligare upplysningar, kommentarer eller preciseringar:

E.

Lärare: grundutbildning, fortbildning, kompetensutbildning

Är lärarutbildningen anpassad för andraspråksutbildning för vuxna? Dvs ingår

- a) vuxenpedagogik,
- b) svenska som andraspråk eller motsvarande,
- c) alfabetisering,
- d) läs- och skrivutveckling i utbildningen?

E1. I grundutbildningen:

- E1a) Obligatoriskt/tillval
- E1b) Omfattning

E2. I vidareutbildning/efterutdanning:

- E2a) Omfattning
- E2b) Former
- E2c) Anordnare

E3. I kompetensutveckling:

- Omfattning
- Former
- Anordnare

**E4. Medel för kompetensutbildning/kompetensutveckling
(generellt för lärarutbildningen):**

- E4a) Statliga
- E4b) Lokala/regionala

E5. Speciella satsningar:

- E5a) Pågående satsningar
- E5b) Projektmedel inom området

E6. Ytterligare upplysningar, kommentarer eller preciseringar:

¹⁰⁸ Om inte andraspråksinlärning ingår i behörigheten, är det intressant att veta hur många lärare som har en sådan utbildning (och hur omfattande den är).